Ю. Федькович

ТВОРИ

III б

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

Mrs. Hlynka

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА БІБЛЇОТЕКА.

ТОМ ТРЕТЇЙ.

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА БІБЛЇОТЕКА.
ВИДАЄ ФІЛЬОЛЬОҐІЧНА СЕКЦІЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.
ТОМ III.

ПИСАНЯ

ОСИПА ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА.

ПЕРШЕ ПОВНЕ І КРИТИЧНЕ ВИДАНЄ

Тому третього перша часть Б.

ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ

ОСИПА ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА.

З автографів видав

Др. Олександер Колесса.

ЛЬВІВ, 1918.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

UNIVERSITY OF TORONTO
DEC 14 1904
PG
3948
F4
1902
t. 3b

Передне слово.

До сего тому входять твори ніде ще не друковані. З технічних причин треба було сей том поділити на дві части, задержуючи спільну паґінацію. До першої части даємо дві редакції »Керманича« (стор. 1—66, 67—164) та твори »Запечатаний двірник« (стор. 165—207) і »Сватаня на гостинци« (стор. 208—266); — до другої ввійдуть »Хмельницький« та »Довбуш« в німецькій мові. »Керманича« вважав поет за оден із визначнійших своїх творів, працював над ним протягом кількох літ, перероблював і поправляв, відмічуючи старанно наголоси слів. Сей твір переховав ся в автоґрафах двох редакцій. Прозова редакція споруджена р. 1876. Збереглась вона в однім автоґрафі. В тій редакції має мельодрама 4 акти (»сторії«). Друга редакція писана віршами має 5 актів. Вона переховала ся в двох автоґрафах. Оден з них [А] се бруліон написаний р. 1882. Другий [Б] переписаний чисто із першого автоґрафу, має приписку з р. 1884. В першій редакції недостає пятого акту. Пятий акт автоґрафу А віршованої другої редакції написаний на такім самім папери і таким самим почерком, яким написаний автоґраф першої редакції. Се велить догадувати ся, що ся частина автоґрафу була написана ще 1876 року — і становила її закінчене, якого не достає в прозовій першій редакції. Докладнійше говоримо про се у приписках до першої редакції »Керманича« (на стор. 66) і до другої редакції (на стор. 163—164), де подаємо і подрібний опис автоґрафів. В автоґрафі з р. 1876 пише Федь-

кович **ьо** замісць ё инших автоґрафів, н. пр. мельодрама (стор. 2); але на иншім місці пише: ё = **йо**: кровёв (стор. 57). Зам. **g** инших автоґрафів пише **ґ**: Лунґул (стор. 3). В автоґрафі А і Б другої редакції уживає букви **ѣ**: **ѣ**стиму (А. стор. 89), поѣдемо (А. стор. 74).

Житю гуцульських керманичів присвячував поет з давна пильну увагу, живучи недалеко від Черемоша. Вже р. 1868, пробуваючи в Сторонци-Путилові, написав він повість п. н. »Керманич«.

В листї до редакції »Правди« з д. 14./8, 1868, пише він між иншим: »Або єсли моя повість »Керманич« угодніща буде — то ту пришлю« (Матеріяли до житеписи О. Ю. Гординського-Федьковича. З перводруків і автоґрафів зібрав, упорядкував і пояснив др. О. Маковей. У Львові, 1910. Українсько-руська бібліотека т. V, стор. 184). Можлива річ, що коло р. 1870 написав поет перший нарис свого драматичного твору »Керманич«, на що вказує отсей уступ листу Федьковича до редактора »Правди« з д. 30./12, 1870 — де про »Керманича« згадує поруч драматичного твору »Довбуша«: »Постарайтесь, ласкави будьте, о всї мої манускрипти Довбуша і Керманича, бо я їх хочу переробити« (»Матеріяли«, І. с. стор. 194). Се може, з иншого боку, відносити ся й до повісти »Керманич«, яку наміряв він 1868 р. післати до редакції »Правди«. Р. 1876 написав Федькович поему »Керманич«, яка ввійшла до збірки »Дикі думи«. Керманич називає ся тут Марком, так само — як у мельодрамі. Сю поему переспівав поет також у німецькій мові п. н. „Der Kermanitsch“ (порівн. Поезії О. Ю. Федьковича вид. І. Франко. Льв. 1902., І, стор. 751—752, порівн. також поезію: »До Керманича« ibid. І. 156), написану між р. 1862 і 1867). Викінчивши першу редакцію свого »Керманича«, старав ся Федькович, щоби ся його мельодрама появила ся в українськім театрі. Добра нагода лучила ся до сего р. 1878, коли театр Омеляна Бачинського пробував у Вижници. Тоді й завязала ся переписка Федьковича із директором Бачинським у справі вистави Федьковичевих творів »Довбуша«, »Мазепи«

і »Керманича«. В листі з Вижниці, з д. 11/1, 1878, пише Бачинський: »Хотівбим також знати Вашу деизію взглядом »Керманича« Вашого«. (»Матеріяли« 302). В тиждень пізнійше т. є. д. 18/1, 1878, директор Бачинський знав уже Федьковичевого »Керманича« і пише до поета: »Прочитав я Вашого »Керманича« і дуже мені ся подобав, образ живий гуцульского житя, — і маляр-артиста живійшого і натуральнійшого би не вималював; єще коли мельодія пісень гарна (бо не чув ще, бо капельмайстер не мав доселї часу), то цїлость мусить бути удачна. Увагу я на екземпляри зробив одну, що в першім акті не потребна переміна, бо може від разу зачинати ся перед хатою Сави. Єсли желаєте зараз ваш екземпляр, то я пішлю, а може я вже кажу собі переписати. Музику дам до инструментованя на будучий тиждень. (»Матеріяли« l. c. ч. 225, стор. 302). Зараз в 3 дни пізнійше д. 21/1, 1878, пише знов Бачинський до Федьковича відсилаючи йому автоґраф »Керманича«: »По Вашему желанію посилаю »Керманича«. Тут у Вижници грати го не будемо, до Коломиї виїжджаємо 12 лютого і там представлю єго, єсть отже часу богато, і вивчене не забере много часу, бо проза і легка і поточиста, кромі некотрих твердих гуцульских вираженій, а пісні народні також легко до памяти пристають. Капельмайстер музику зінструментує, то прибувши до Коломиї, ісправите ведля Вашого мнінія. Ролю Сави також в Коломиї ісправите, бо Подвисоцкий в характеристичних ролях хватає скоро інформацію. Що касає ся моєї ради, чи прозою, чи стихами писати дальші твори, то я все буду за прозою, бо наші сили театральні молоді, як лошата, котрих треба поволи дуже уїжджати, а стих потребує eine feste, gediegene, rutinirte Unterlage und den fixen, präcisen Auffassungsgeist und die dazu nothwendige Darstellungskunst". (»Матеріяли«, ч. 226, стор. 303). Тим часом виставлено в Вижници »Довбуша«, якого перше представлене, як висловлює ся Бачинський, »не хотїлось подобати некотрим польським крикунам, котрі Вас тут єще перед першим представленєм за полякожерню оголосили« (ibid. ч. 227, стор. 304). Се зразило

Федьковича. Бачинський старає ся в листі з д. 26 1. 1878, поета успокоїти, піднести його на дусі, запевнити його, що українська публіка »приняла »Довбуша« сердечно і з достоїнством, приналежним Авторови« та заохотити його, щоби не відказував нашому народови плодів свого духа. »Прошу бути в тім зглядї невірним Томою і не повірити не побачивши власними очима так »Керманича« і »Довбуша«, як і почути самому мнїнія руской публики. В Коломиї можемо день по дню обі штуки грати«. (»Матеріяли« ч. 227, стор. 304). Однак поет зражений виставою »Довбуша« мабуть відкликав свій дозвіл на виставу »Керманича« — бо вже д. 2 2, 1878, просить його Бачинський, »щобисьте були так добрі і ласкаві і менї Вашого »Керманича« позволили представляти« (»Матеріяли« ч. 228). При кінци року 1878 мав поет намір надрукувати »Керманича« в »Родимім листку«, як про се довідуємо ся із його листу до Миколи Огоновського з д. 9 12, 1878: »Що тичит ся драматів »Мазепа« і »Керманич«, то можете їх зараз мати, але лиш так, щоб прислали писаря, аби у мене дома відписував, бо оріґінал з рук не можу дати«. (»Матеріяли« ч. 232, стор. 206).

Р. 1883 зачинають ся знов переговори між Федьковичем та українським театром у справі вистави »Керманича«. Поет поставив якісь, незнані нам близше, тяжкі условини що до вистави сеї своєї мельодрами. Про се пише М. Королевич у своїм листї до Федьковича з д. 31 3. 1883: »Стоцкій згадував менї об условю, яке Ви поставили що до »Керманича« — ми думали на всїлякі способи і наконець показалось, що условя ми виповнити не в силї, позаяк праця ся забралаб нам найменше 3 місяцї часу — если би навет і спільними силами взятись за сю роботу. Таким часом нїхто з нас не розпоряджає. Єслиб ми зараз з початку об тім условю знали, то булиб від разу Вам се розтолкували. Жалуєм отже дуже, що Ваше бажанє не можем виповнити. Що до пєси і мотивів музичних, які Ви зволили нам передати, ждемо Вашої диспозиції — кажете, так на кождий поклик звернемо Вам — а жаль, бо пєса чудна, публика з цїлим ентузіязмом повиталаб

се нове Ваше дитя«. (»Матеріяли« ч. 236, стор. 310—311). Свої заходи, щоби виєднати у Федьковича дозвіл на виставу »Керманича« поновлює управа українського театру, що під той час пробував у Станїславові — ще раз за посередництвом кревняка поетового, Василя Волянського, що пише д. 14/4, 1884, до него, як до свого вуйка: „Wie Ihnen vielleicht bekannt ist, weilt hier seit zwei Wochen die ruthenische Theater-Geselschaft. leider wird nur das alte gedroschen und wir sehnen uns einmal etwas neues zu hören. Daher erlaube mir, lieber Onkel, Sie zu bitten, mir die grosse Freude zu machen und Ihr Melodrama »Керманич« auf meine Hände mit der Erlaubniss wenigstens einmal spielen zu dürfen. zu schicken. was ich Ihnen mit dem grössten Dank mit denselben Rechten und auf die von Ihnen bestimmte Stunde zurücksenden werde“ (»Матеріяли« ч. 237, стор. 311).

Тимчасом подарував був Федькович свої твори »Керманич« і »Сватане на гостинци« »Рускому драматичному товариству« в Чернівцях. Через те зросли ще трудности, які стояли на перешкоді виставі мельодрами »Керманич«. Ще раз звертає ся в тій справі Василь Волянський іменем українського театру Біберовича і Гриневецького, та іменем станїславівської української громади до свого вуйка з просьбою о дозвіл на виставу »Керманича«.

„Wir bedauern, dass nur die Tschernowitzer das Glück haben im Besitze des schönen Melodrama zu sein und noch mehr. dass es bei ihnen selten wann aufgeführt werden wird.

Wenn Sie, lieber Onkel, nichts dagegen haben, so wollen wir uns an die tschernowitzer Theatergeselschaft mit der Bitte wenden, dass auch für uns erlaubt wird das Melodrama »Керманич« aufzuführen. Zwar ist der Herr Koralewicz dieser Theatergeselschaft aus Privatsachen nicht gut gesinnt, — doch es wird ihm hoffentlich auch daran gelegen sein. dass auch andere wissen und hören. dass auch unsere Literatur sich bereichert. Der Prof. Zelichowski, Lopuszyński, Werchracki. Dr. Buczynski, wie auch alle Ruthenen sehnen

sich nach dem erwähnten Melodrama — alles was vom Dichter Fedkowicz kommt, wird hier hochgeschätzt und sehr gesucht". (»Матеріяли« ч. 239, стор. 313—314).

З тим листом і перериває ся дальша переписка в справі вистави »Керманича« в українськім театрі.

»Керманича« назвав сам поет мельодрамою. Вона поперепизувана піснями, які рідко коли безпосередно вяжуть ся із текстом самого драматичного твору та із драматичною акцією, — як се часто буває у мельодрамах.

Велика частина сих вставок — се народні пісні по части живцем взяті в цілости з народніх уст, по части парафразовані поетом.

Народні пісні з малечку любив поет та переняв їх чи-мало в хлопячих літах від своєї сестри. »Моя старша сестра знала незраховані казки і пісні руско-народні, а же ми ся обоє так дуже любили, то я хлопчиком бувши раз у раз при ней ся забавляв і всї такі співанки і казки попереймав«. Сї пісні любив він співати своїм товаришам у війську, де і від них переймив не одну пісню.

Народні пісні мали великий вплив на форму і зміст його поезій, з яких деякі є лишень перерібками народніх мотивів. Розсипував він їх щедро у своїх літературних творах. Між його повістями бачимо такі, що є немов ілюстрацією відповідної народньої пісні, яку подає у повнім тексті з мельодією. До таких належать його »Буковинські пісні з голосами«.

Поет був гордий на гарний засіб пісень, які він умів співати, і вставив до »Керманича« ось якпй автобіографічний натяк: »А!!! Се ти паничу? — відки таких красних співанок попереймав? А вадь від того сторонецкого Федьковича — що пів світа змірив — співанки збераючи? — Але ми тут зараз иншої заспіваємо, — небоже — не Федьковичевої!" (стор. 34).

В мельодрамі »Керманич« примістив поет ось які народні пісні: »Понад Дунай, понад Дунай ще й тихенький« (стор. 5, 71—72). [Порівн. Ів. Франко: »Жіноча неволя в нар. піснях«, стор. 21; Іван Колесса: Галицько-руські народні пісні з мельодіями. (Етноґр.

Збірник Н. Т. ім. Шевч. XI, с. 163—4). »Чи я в лузї не калина була?« (стор. 12—13, 83) — се широко розповсюднена народня пісня, яку стрічаємо в великій части збірників. »Добрий вечер на сей вечер, Гей ти зоре — ти вечірная« — се варіянт відомої нар. пісні »Ой зійди, зійди ти зіронько та вечірная« (Пор. Żegota Pauli, c. 46; Zbiór wiadomości do Antropol. kraj. VII. 169; Ів. Колесса, loc. cit. 118).

З уст люду походить і пісня: »Ах огнївав ся милий серденько« (с. 27—28). [Пор. Іван Колесса l. c. 158]. В пісні »Журила ся ненька мною« (с. 46) перші дві строфи — се парафраза народньої пісні; дальший текст, — від слів: »Моя-ж ріля вже й орана, Вже й кулями засїяна« (і стор. 125) — се варіянт широко розповсюдненої вояцької нар. пісні, так само як і пісня »Чом береза суха не зелена« (стор. 47—48). На стор. 50 бачимо відривок відомої нар. пісні про Довбуша: »Лежить Довбуш на порозі«. Дальша вставка — се народня пісня: »Там під вишнею, там під черешнею, хорий жовняр лежить« (с. 96—97). З народнїх уст взята і пісня: »В чистім поли край дороги« (с. 97) [пор. Іван Колесса l. c. 130—131, 132].

До »Керманича« вставив поет без нїякої звязи з акцією — гарний варіянт типової гуцульської пісні про Нестерюка: »Гой кувала зазулечка та ще й на фіґурі: Порубали Нестерючка в Путилові в мурі« (с. 133—134); — инший текст пісні про Нестерюка, скомпонований самим автором у формі баляди, примістив у поемі »Циганка« коломийського виданя з р. 1867: »Під білою березою, недоле моя! Пє Нестерюк з Циганочков в неділю до дня«. (Федькович, Поезії т. I. Вид. Ів. Франка, стор. 247—248). — Мабуть від сего героя гуцульської пісні запозичив Федькович свій псевдонїм Несторюк, яким він підписав ся на »Диких думах«, що їх вислав був Н. Огоновському для »Родимого Листка«. (Пор. »Матеріяли« l. c. 306).

В тексті пісні, яку подає Федькович, називає ся Нестерюк Дмитром (»Шкода-ж тебе, годний хлопче, Дмитре Нестерюку!« [l. c. c. 133]. Марко сего псевдонїму Федьковича нагадує як раз героя »Керманича«

Марка Зінича. Федькович любив і знав музику. Так само як до »Буковинських пісень з голосами« додав він і до пісень поміщених у »Керманичу« ноти, які переслав був ураз із текстом мельодрами директорови театру Бачинському, — як ми се згадували у відповідних уступах цитованих нами листів.

Деякі із народнїх пісень, вставлених до »Керманича«, знаходять ся у збірці під наголовком »Співанки Федьковича«. Є се збірка народнїх пісень, переписана рукою поета (оправлена книжка fol. 152 ненумерованих карток. При кінцї 12 пісень зложених Федьковичем. Під окремими титулами додано ще 8 співанок з драми »Керманич«. [Порівн. Ів. Франко: Поезії О. Ю. Федьковича. I. с. 550. Примітка].

Велика частина пісень, вставлених до »Керманича« — написана самим автором нарочно для сеї мельодрами: деякі з них — се або парафрази народнїх пісень, або парафрази чи варіянти давнїйших уже поезій Федьковича. Пісня піродрахи (стор. 41, 117) та пісня керманича »Де є в світї до окола, як керманичева воля« (стор. 20—21, 92—93) — мають характер куплетів.

Із оріґінальних вставок заслугують на увагу пісні, в яких поет, співаючи про красу Буковини, дає вислів своїм льокально-патріотичним почуваням, так, як у давнїйших своїх поезіях (н. пр. »Вечір на підгірю« I. 28. »Буковина« I, 171—172 і ин.). Тут належать вставки: »Будь здорова Буковино« (с. 34, 108) і »Я вже змірив сего світа понад половину« (с. 56—57). Сю другу пісню, а особливо її закінченє, можна поставити поруч кращих віршів Федьковича, присвячених своїй любій Буковинї

. . . . . .

— »Зашуміла Буковина
Як те синє море!...
Шуми-ж, моя Буковино,
Від краю до краю!
А я твої думи-шуми
В пісняx відспіваю!
Ти-ж одная лиш такая

В широкому світї
Вся у руті, та в барвінку —
Вся в рожевім цвіті!... (стор. 57).

Головні сцени своєї мельодрами примістив Федькович на Черемоши і над Черемошом під Сокільським верхом, якого скалисті стіни спадаючи до хвиль ріки становили чималу небезпеку для керманичів. (Пізнійше проломано попід »Сокільський« — дорогу). »Сокільський« — се святе місце для Федьковича, обсноване його мріями, сповите переказами, вилеліяними не так у души Гуцулів, як у його власній уяві. Там перенїс він свою »Сокільську княгиню« (Lorelei). З Сокільським верхом сполучив він і утворені ним самим леґенди про Лада-Дажбога (пор. передмову до другої редакції »Довбуша« III. А. с. 167) і про Довбуша та його громовий топір, і про »Короля Гуцула«, якого вивзорував на Уляндовій балядї König Rothbart. До сеї теми відносять ся його поезії: »Король Гуцул« (Вид. Ів. Франка I, 443—447, надруковані в часоп. »Родимый Листокъ« 1879, ст. 52, а опісля в часоп. »Дѣло« 1886, ч. 98). Під тим самим наголовком помістив був поет иншу редакцію сеї поезії в »Буков. Календари« на р. 1886 (стор. 45), [пор. Поезії вид. І. Франка I. 465—469].

В рукописній збірцї народнїх пісень, переписаній рукою поета, примістив він в додатку, між своїми власними піснями, і пісню про царя Гуцула, що зачинає ся ось як:

„Чи чули-ж ви, ледїники, чи котрий з вас знає,
Що в Сокілскім в серединї царь Гуцул дрімає?
(Пор. Поезії I, вид. Ів. Франка, стор. 550, 557—557).

До найдавнїйших концепцій поезії про »Короля Гуцула належать тексти, вставлені до »Керманича«. В першій редакції з р. 1876 бачимо в прозовій формі основний мотив »Короля Гуцула«, вложений в уста гуцула Дугая. На запит: »А та-ж скала величава там — що неначе би цїлу велику гору шаблев хто на половинї перетяв?« — відповідає Гуцул: »Та гора звет ся Сокілский, брате, и то — як кажут — не має бути гора, — але одного прадавного гуцулского короля двір, що єго Господь за якусь там велику провину закляв

и в ту там гору замок. — Там він и спит — кажут — склонивше голов на оден великий мармуровий стів, скрізь котрий то стів ті буйні кучері молодого короля проросли. Там він — кажут — має спати и він, и всї ті єго буйні ледїнї — аж доки Господь Бог на одного зільского Ивана не зішле тілько аж ясних соколів — щоб ту цїлу гору велику своєми крильми вкрили!... Вітак — кажут — и король той нещасливий пробудит ся з клятого того свого сну, збере всїх Гуцулів и здобуде собі ними ті давні наші краї на сіверній побережю нашого Чорного моря« (с. 55—56). Сю тему розвиває Федькович у поетичній формі аж у двох варіянтах. Оден призначений до деклямації — »єсли-ж би актор до тої ролї за слабий — або на часу би брак — то може на переміну — слїдующа пісня бути:

»Чи чули-ж ви, братя, такі небилиці,
Що в нутрі — в Сокілскім — золоті світлиці?« (с. 63—64). Сей варіянт слабий, нездарний, так само, як і варіянт, вставлений до другої, віршованої редакції »Керманича« (стор. 138—139). Натомісць перший варіянт, що зачинає ся словами:

»Чи хто з вас — котрий з вас — ледїники знає —
Що там у Сокілскім є жемчужний двір?« (с. 63) є неперечно і під зглядом змісту і форми найкращий із усїх Федьковичевих проб поетичного сформованя сеї теми.

Особливо замітне є тут закінчене поеми, що характеризує тодїшні полїтичні погляди і почуваня поета, які сягали в будущину нашого народнього житя:

Вони вернуть ся, братя — о братчики милі,
Ті наші соколи в Сокілский назад!
И тої-ж самої години и хвилї
Ми рушимо — край наш в Москаль здобувать!
Вернїт, ох вернїт вже — сокілскі соколи,
Щоб цар наш сокілский вже раз ся проверг!!
Та гуцулскі славі — и силї — и воли —
Кайдан уже зверг!!

Чи прочував поет, що в недалекій уже будущинї — в несповна сорок лїт від написаня сих його віршів

— підіймуть ся в часї російської інвазії на Буковинї гуцульські стрільцї-добровольцї з під Сокільського верху та з поблизьких буковинських гір і стануть до бою з Москалями — віщуючи — мов ті сокільські соколи пробудженє заклятого героя ?...

»Керманич« як драматичний твір — не відповідає тим великим надіям, з якими дожидали сучасники Федьковича його появи на сценї нашого театру. Зрештою і розуміне задач драматичного мистецтва було під той час серед нашої публїки, кормленої всякими недотепними мельодрамами, инше, як нинї.

Будова »Керманича« і уґрупованє поодиноких сцен не зовсїм природні.

Драматичний засновок: боротьба богача із бідним о дївчину — доволї прімітивний. Деякі помисли в засновку мельодрами і в поодиноких ситуаціях нагадують відому оперу К. М. Вебера „Der Freischütz". Опера ся, якої текст уложив на основі народнього переказу Апля Фрідріх Кінд (1768—1843) під наголовком „Die Jägerbraut", була перший раз виставлена р. 1821. Федькович, що був доволї добре обзнакомлений із нїмецькою лїтературою, знав неперечно і сю оперу або її лїбрето. Марко стрілець і керманич Федьковичевої мельодрами — відповідає Максови, а його ворог Семен — Каспарови опери „Freischütz". Катерина що відповідає Веберовій-Кіндовій Аґатї, любить Марка, а відкидає Семена — так як Аґата люблячи Макса відкидає Каспара.

Як Семен, так Каспар, хотячи відмстити противникови — вдають ся з пекольними силами. У Федьковича Лунґул, у Вебера-Кінда Самієл (Samiel der schwarze Jäger") — се чорт в тїлї стрільця-товариша, що являє ся на кождий поклик того, що йому віддав ся у руки — і опісля пропадає.

Як у сценї під »стріленим хрестом« — так у Вебера-Кінда має чимале значінє зачарована стрільба — або зачаровані кулї. Марко зістрілює половиків з височини (ст. 36—37), як Каспар вірла. [Порівн. „Der Freischütz, Romantische Oper von Hofrat Friedrich Kind, Musik von Karl Maria v. Weber. Berlin, Mode's

Opern-Texte Nr. 12. стор. 10]. Семен — так само богохульник, як Каспар. Він сам собі завдає смерть; Каспар гине від зачарованої кулї, яку сам вилив і передав Максови. Такої схожости не можна вважати за припадкову, а скорше за відгомін свідомого чи несвідомого спомину з опери „Der Freischütz“.

Сї схожі точки — не затемнюють однак самостійної духової працї Федьковича. З вродженим йому хистом малює він в тій мельодрамі мистецькими почерками житє своєї рідної Гуцульщини з над Черемоша. Виведені ним на сцену особи — повні житя і плястики. Се постаті добре нам знані з повістий Федьковича, таких як »Люба згуба«, Сафат Зінич«, »Три як рідні брати«, »Побратим« і ин., лишень поставлені із більшим оживленєм безпосередно перед очи видця. Незрівнаними характеристичними почерками змальований тип богатого Гуцула Сави Лоґоша нагадує »Опришка« його оповіданя.

Серед мельодрам, що появили ся в обсягу австрийської України, треба »Керманичеви« мимо згаданих недостач визначити одно з кращих місць.

»Запечатаний двірник«, написаний в часї побуту поета у Львові р. 1872 або 1873, призначений для театру »Руської Бесїди« — переховав ся в однім гарно і чисто написанім автоґрафі. Правопись автоґрафу така сама, як автоґр. »Довбуша« третьої редакції. Знаку: ъ та букви ѣ автор тут зовсїм не уживає. Сей твір назвав автор »фрашкою« і сам зазначив його первовзір: »з одної Равпахової фрашки зовсїм свобідно перетворив и для рускої подрі зладив Федькович«. Є се перехідна форма поміж перекладами і оріґінальними творами поета. Фільольоґічна секція ухвалила надрукувати його між творами оріґінальними.

Німецький первовзір має наголовок: »Der versiegelte Bürgermeister. Posse in zwei Aufzügen von Ernst Raupach“. Німецький твір написаний ритмічними віршами розміру (4+4) і (4+2+1); твір Федьковича написаний прозою. Час і місце дії означені у Равпаха: „Die Handlung geht vor sich in einem schwäbischen Städtchen zu Ende des 16. Jahrhunderts“; у Федько-

вича: »Діло ведеть ся в однім селї на Буковинї. Час: коли небудь«.

Драматичний засновок простий, оснований на такім загально зрозумілім побутовім і психічнім підкладї — що Федькович міг легко цїлу подію змодернїзувати і знаціоналїзувати, перенести її з XVI віку в сучасність — із швабського городка на Буковину. Сю модернїзацію і націоналїзацію Равпахової фрашки переводить Федькович із великим хистом. Хоч він бере за підклад з первовзору сцену за сценою, діяльоґ за діяльоґом, — то робить се так зручно, що читач чи глядач бачить перед собою не давний нїмецький городок, але сучасне українське село — із добре знаними типами громадської старшини, із великими пригодами малих людий, із типовими проявами селянського житя. Із Брауна, бірґермайстера — робить він знаменитого гуцульського двірника Колотила, з його хвальковатою гордістю та заласєм на гарні жінки. Вільмара перестроює на громадського писарчука — вимково доброго, недіткненого корупцією та всїми тими иншими хибами, якими зазначило ся сучасне житє на характері пересїчного типу тої катеґорії людий. Йому до пари дає автор гарну, добру, перелицьовану з Ельзи дочку двірника Малину. Щіткаря Вецеля і його жінку — перетворює він на сїльського шевця і шевчиху. Lütke der Syndikus і Hinze der Kämmerer — виходять під пером поета природно і плястично яко громадські присяжні: Гавкало і Дуркало, а горожане і радники Volkert і Markort — яко громадські радні Шморгало, Торгало, Свистун і Півун. Городський слуга Лямпе — сповняє свою службу, приписану драматичною акцією, яко вічно підхмелений громадський слуга Зух. Найсвобіднїйше перероблені Федьковичем ті сцени з Равпахової фрашки, де змальовані наради і розмови громадських достойників, які там пописують ся наївно-штудерними сільльоґізмами, прикрашеними латиною. Віра в чарівницї-відьми, що довела радних до ухвали спалити чарівницю і зачаровану шафу — природна в акції, що перенесена Равпахом до XVI ст.; — природними по-

черками змальована відповідна проява Федьковичем у сучаснім гуцульськім селї.

Перерібка Равпахової »фрашки« вийшла взагалї гарна, жива, сценїчна.

»Мельодраматична фрашка«: »Сватаня на гостинци« переховала ся в чисто писанім автоґрафі. В правописї уживає Федькович букви ё = йо: трёх (с. 1), біленькоёв (ьо); але поруч сего уживає ьо в таких сполученях, як: мельодраматична (стор. 1); ѣ уживає зам. ї: Чернівцѣ (с. 1). Задержує декуда і букву ъ: въ Чернівцяхъ (с. 1). Автоґраф не має дати написаня твору. В кождім разї в цвітни р. 1884 була вже ся фрашка готова. На се вказує лист Василя Волянського до Федьковича з дня 20/4 1884, в якому він згадує, що в Станїславові пробуває театр Біберовича і Гриневецького. Він рад би придбати для вистави »Сватаня на гостинци« — але під сю пору знаходить ся в великих фінансових клопотах. „Gerne möchten sie das Lustspiel »Сватаня на гостинци« kaufen, leider — müssen sich etwas aufhalten, bis sich ihre Lage nicht etwa bessert. Man will eine Vorstellung zu einem wohltätigen Zwecke geben — ein neues Stück wäre sehr vortheilhaft, leider — Довбуш dürfen sie nicht spielen. Керманич ist für uns verloren und für Сватаня на гостинци ist vorläufig kein Geld. Bis sich also die Verhältnisse etwas bessern, sind Sie, liebster Onkel, so freundlich und erlauben Sie gütigst auch uns etwas von den erwähnten drei Theaterstücken wenigstens einmal zu spielen“ (»Матеріяли« l. c. 314). В кілька місяців пізнїйше, д. 31/7 1884 відступив Федькович »Сватанє на гостинци« драматичному товариству в Чернівцях.

»Сватанє на гостинци« має такий самий драматичний засновок, як найдавнїйший драматичний твір Федьковича »Так вам треба«. Автор старав ся, щоби сю штуку виставити на сценї. Коли се натрафляло на трудности — він переробив свою »играшку« — як про се довідуємо ся з листу Федьковича до К. Горбаля з р. 1867: — »Що з нашим театром? Ще не ожив? Робіть, що робите, бо его конче нам треба! А коли Бог поможе, то давайте менї знати, бо я мою фрашку »Так

КЕРМАНИЧ.

(ПЕРША РЕДАКЦИЯ).

КЕРМАНИЧ

або

СТРІЛЕНИЙ ХРЕСТ.

Мельодрама з гуцулского житя.

(ПЕРША РЕДАКЦИЯ).

ОСОБИ.

—

САВА ЛОҐОШ, богатий гуцул.
КАТЕРИНА, єго донька.
СЕМЕН ЛЕЛИК, богацкий син.
КАЛИНА, єго сестра.
ЛУНҐУЛ, Семенів побратим.
МАРКО ЗІНИЧ, секман керманичів.
МІТРАНА, єго сестра.
ДМИТРО НЕСТЕРЮК, єго побратим.
ИВАН ДУГАЙ, жандарм.
Другий жандарм.
АНДРУШКО, керманич.
МОШКО ЦЬМОК, шинкарь.
Карний судиа.
Баба пірдраха.

Урядники. Жандарми. Керманичі.

Бесіда ся в одім гуцулскім селї при Черемши и в карнім суди.

ПЕРША СТОРИЯ.

ПОДРЯ.

Присна о перед Лоґошевов хатов. — Напідвечер. На клинку на стіні висит кріс.

Перша справа.

Катерина сама.

Катерина

(сидит прядучи и співає.)

По над Дуна́й, по над Ду́най, ще й тихе́нький,
Гой а бра́ла дівчино́нька лен дрібне́нький.

Та як бра́ла — гой як бра́ла — ще й стели́ла —
До ти́хого Дуна́йчику говори́ла:

Гой ти Дуна́й, гой ти-ж во́до, ти тиха́я:
Про ві́що-ж я така́ в сві́ті нещасна́я?!

Хоче́-ж мене́ ба́тько да́ти за опри́шка —
Гой що за ним кровава́я ко́жда сте́жка!...

А я-ж лу́чше у Дуна́ю утопю́ ся —
Як з лайда́ков, як з опри́шком подружу́ ся!...

Тогди́-ж собі ві́й ба́течко нагада́є...
Як вже́ бу́ду спочива́ти в дні Дуна́я!...

(Говорит.)

Чи-ж и мені не доведе́т ся так зроби́ти, як ті бі́дні дівчині в пісни?... Чи-ж и мене́ не хо́че мій ба́тько за опри́шка утопи́ти?... А ті люде ще мені и за́видуют!... за віщо — ра́да би я зна́ти?... що мій оте́ц богати́рь, ду́карь на цілі го́ри, на всї гуцули́?... воліла-ж би мя бу́ла мо́я поко́йна ма́ти у тім би́стрім Че́ремши мале́нькою утопи́ти, ніж мене́ ма́ла на сей світ таку́ пренещасли́ву приве́сти!..

(Плаче).

Але́ чу́ю — там стари́й иде́!... За́раз бу́де воркоті́ти, що и світ мені почорні́в!... Ох до́лечко-ж ти мо́я нещасна!...

Друга справа.

Сава. — Та, що пе́рше.

Сава.

У каманаш, кітлик у одні, сокиру у другі руці, виходи́ть молячись с хати.

„При понти́йстім Пила́ті страда́вшаго — погребе́ннаго — воскре́сшаго во тре́тий день.“ —

(Мече кітлик и сокиру на приспу.)

А ти що знов, дівко?! — Чу́єш — дівко?! — Та дам я тобі ці́ди́ти си ув одно́! — Шо ти собі гада́єш?! — то я тебе́ за Ма́рка то́го дам?! — Таже́ я тобі за́раз тут тако́го Ма́рка дам — шо неме́ш!!! — Ма́рка тобі си ади́ хльо захоті́ло?! — дручка́, свистуна́, вітрого́на, що в не́го хіба́ лиш тілько, шо свердев та сокирчі́на? — та й то — хто зна́є, ци вже не заложи́в жида́м за о́ко муки́? — Ци мо́же гада́єш, що з свої́х співано́к куле́шу тобі згото́вит хльо? — Та чого́ мовчі́ш, нічо́ не ка́жеш — бре? —

Катерина.

Та що-ж вам каза́ти му, дя́дику? — Хоть ви мене́ за́раз тут и во́йте — а я Ма́рка лю́бю та

й любити му до самої смерти!.. А що він бідний?... Бог богатий — бадечку!... та и ми ще Бога за-ноги не ймили!... А й з бідної Маркової сокири гріх ругатись!... він нев за свого покойного вітця и довги виплатив, и ґрунтики у жидів повикуповував, и сироти годує, а все с тої єго кровавої сокири!...

Сава (лагіднїще).

И дий же-ж 'го кату з дївков!... Таже хто каже у досади, шо він не роб та не хоче робити?! — Я лиш тілько кажу — хльо — шо він не Семенови Леличукови пара — ади — що в него бербениці з сороківчиками поплїснївіли — хльо! — А коли тебе дї сватає — то шше 'го — хльо — у руку поцулуй!!! —

Катерина.

Ба най єго котюги цулуют — не я!...

Сава.

И дий же-ж 'го кату з гулавими дївками — бре!... Ти шо собі — дївко гадаєш?! — Хіба Семен не ледїнь за себе — ци шо?! — Старов сегодне-завтра дїдько загримит у нетрудне — то кому си торонкі маєтки лишут — як не єму?! — А там маєтки — хльо — шо ти собі гадаєш?!!! — Три полонинї — худоби без лїку — коморі набитіські — сороківців бербениці — шо ти собі[1]) гадаєш?!!! — Се не Маркови пара — ади — шо він як дарабку не віджене, то бідашка має шо и повечерати — хльо! —

Катерина (встаючи).

Він ще до вас не приходив на кулешу мукі зичити!

Сава.

Лиш ти менї тут богато договорюй — то я тобі таку кулешу зварю — що не меш!!! — А те-

---

[1]) Перечеркнено: „лїко".

перь бери́ о́нде кітлик та соки́ру, та руш д' ва́трі дробе́та мені зна́ти! — А дручка́м накажи́ — аби́ мені — хльо — кізле́та не потрови́ли — бо єк ві́йду д' ва́трі — то не мут!!! —

(Катерина бере все и хоче йти.)

Стій — хльо!!! — А шибеникам накажи́ — най мені при́єзно на повірни́к го́нє — бо ві́вішею єк воро́ни!!! — Руш!!! —

Катерина.

Я ру́шу! — А ви, де́дю — абе́сте собі зна́ли — що за Семе́на не піду — и не піду — и не піду!!! — Не хо́чете мене́ за Ма́рка да́ти: я поко́рюсь ва́ші во́ли! — Але́ за Семе́на? — ніко́ли!!!

(Катерина втіч.)

Трета справа.

Сава сам.

Сава.

И дви же-ж 'го ка́ту з єго́ дівка́ми — бре! — И старо́му таки́й тобі пліш у го́лов за́бют — шо и тре́тої не зрозумієш — ади!... Така́ и стара́ моя покійниця бу́ла — шо єк ста́не тобі бува́ло єзи́ком оберта́ти — то и ді́тько не всидит у бу́хни!... Та и в до́нечки — ба́чу єзи́к не відроди́з си — усо́х би, дай Го́спідку свети́й!... Але́ абе́-с ма́ла — хльо — сім педи́й межи́ очі́ма — а я тебе́ за дручка́ не відда́м — хоть най шо си діє!... Хіба́ тебе́ корти́т — хльо — ро́скрути крути́ти та на ре́шті шше и потопленників під Сокілским опіва́ти? — Не діждеш — хльо! — Таже́ я ходи́в — бре — вісім рік у опри́шки — та шше сми — ади́ — го́лов домів ві́ніс — а тепе́рь аби мені ма́ла одна́ фітькавка свої при́мхи пока́зувати? — Не ме́ш!!! — А коли́ не хоч за то́го йти — за ко́го я тобі ка́жу, то си́вій так! — Але́-ж бо й то́т Леличо́к — нічо́ би си з не́го че́много не звело́ — хо́че — аби́ *я* за не́го ді́ьку сва́тав — бре! — Таже́ и *я* дес був коли́с молоди́й — хльо — але́ мені єк тре́ба бу́ло дівки — то я не *ждав* на старо́го — але́ сва́тав *сам*! —

(За хатов чути псів.)

А ци́ть же-ж! — А там шо знов за невóлю жерви́ так при́єзно присї́ли — бре? —

(Иде и дивит ся.)

А я-ж не ка́жу — хльо?! — Знов иде менї́ гóлов лотóчити тим свóїм сва́танєм — у дїтче би си записа́ло! —

(До Семéна за пóдрев.)

Та ци тобі́ ру́ки всхли — бре — помасти́ти одну́ з дру́гов по хорба́цї, аби аж у двóє позбига́ло?! — А цїба — цви́ги, нїчó би си з вас чéмнего не повиводи́ло — хльо!...

Четверта справа.

Семен. — Той, що перше.

Семен.

Здорóв — стри́ю? —

(Сідає собі, не здоймаючи кресака, на присп, витягає люльку, та й зачинає коло неї поратись.

Сава.

Та шше так дес — ади́ — єк то ми. — Єк май у тéбе туда́ — хльо? —

Семен.

Та ще так дес. — А Катери́на дóма?

Сава.

От тепéрь шо потекла́ си у Красний-дїв, д' дробéтім — ади́ — бо я вже — хльо — не збізува́в — ти́ми стримту́рами гри́мати си — у дїтьче би си записа́ли! — Ужé єло си слабо дїєти — бре!... Трéба — ади́ — зéтя шука́ти!...

Семен.

Таже́ и я са́ме сéго при́шóв — дя́дику! — Як же-ж бу́де межи́ на́ми — аби́ я знав? — Даєш за мéне Катери́ну — чи нє? —

Сава.

И дий же-ж 'го ка́тови. бре! — А ти-ж с Катери́нов не говори́в — хльо?! — Таже́ ти до́бре знаєш. що я дївку до попа́ на курмею не поведу́. та нї в смерічку не повішу — бре! — А ле́дїнь — коли 'му тре́ба дївки — то пови́нен сам собі ю уміти прина́дити — хльо — та й то шше́ так — аби за ним гибла — єк вівця́ за грибо́м — бре! — Хіба я отце́ ли́хо ка́жу — хльо? —

Семен.

До́бре тобі каза́ти — стари́й — коли́ ти мо́же нїчо́ и не зна́єш — що с тво́йов Катери́нов ро́бит ся!...

Сава.

И дий же-ж 'го ка́тови — тфі! — Та що аби́ я таке́ не знав? — Шо дївка си задиви́ла на якогос там дручка́ — ци шо? — Таже́ я дївці о́чі не вінечу — хльо — а инше не знаю шо роби́ти. —

Семен.

Ха ха ха ха ха ха!... И ти се наговори́в, стари́й!... Не зна́єш, що з дївков роби́ти?! — Ану зроби́-ко ти лиш так, як я зроби́в з сво́йов сестро́в Кали́нов — тогди не бій ся — що не піде тобі и за ста́рця загубле́ного!... И ся ґазди́нька бу́ла обнюшкалась тобі з одни́м вра́жим керма́ничем, с тим Дмитричко́м пишни́м та фуду́линим, що як в неділю так у бу́ддень у чи́рчиках та у па́вах хо́дит. Але́ як я свої дївці лиш одно́ словечко́ ше́пнув до уха... ану чи не обмина́є єго́ тепе́рь на півтора ми́лї? — Так и тобі — діду — с тво́йов Катери́нов роби́ти! —

Сава.

Та шо ти їй таке́ за діло каза́в — бре? —

Семен.

Я їй лиш то одно́ сло́во сказа́в: що або́ най поки́нет ся то́го Дми́тра по добру́ — а не то я...

(Шепче — Сава в ухо)

Сава (зриваєсь на ноги).

И дий же-ж 'го чо́ртови — хльо!!! — А ти-ж мені́ си не забере́ш від мо́го халашу́ — повíшенику ти оде́н запе́клий?!!! — Руш мені́ — забера́й си з[1]) мо́го подвіря[2]) — ги́цілю ти оден собáчий — бо те на крупи́ переме́лю — хльо!!! — Чу́єш — забера́й си — [3]) ка́жу — бо я тобі́ тут за́раз...

(Ловит кріс с клинка).

Семен.

Гов! Діду!!! — [4]) Я йду!!! — Але знай — аби́ ти лиш за мно́в ще не ходи́в с каманако́м у рука́х пла́чучи! — Катери́на — ка́жеш — пішла́ у Кра́сний-діл? — До́бре!!! —

(Пріч.)

Пята справа.

Сава сам.

Сава

(мече кріс на припу и бєсь по полах руками).

И дий же-ж 'го ка́тови бре!!!... Ба ци-ж то́му старо́му Бо́гови вже дни вíйшли,[5]) ци єка́ доса́да, шо перелишив сес світ на самі́ діяволи́ та закамéнники — хльо!? — И дий же-ж 'го ка́тови - тфі! — А тот Дми́тро Нестерючо́к — хоть був собі з ро́ду — ади — фудулне́к — то все таки́ був хлопчіше — ади́ — господа́рний — та от на шо єго́ злий дух — ади́ — перевів — шо тепе́рь лиш ко́ршьму па́зит — біда́нка!... И дий же-ж 'го невóли солові́!... Та шо я отце́ су́жу — хльо?!... Хіба́ би я лі́пший був від то́го Дми́тра саля́ку — єк би и під мене Юда так підійшла́ — хльо? —

---

[1]) Переч.: від.
[2]) „ халашу.
[3]) „ бо я.
[4]) „ Сава зводит кріс.). Ба ци хоч злодію, аби я собі душу спога́нив...
[5]) Переч.: що.

И дий же-ж 'го невóли чернівскі!... Кудá ні ступиш — а все Юда тобі встріть!...

Алé шо я такé — нічó би си на рéшті и з мéне чéмного не звелó?! — хібá не гірший того Юди — хльо?! Хібá и Мáрко не óзмет си сегóдне-зáвтра по кóрчмах друкáрити — єк тот Нестерючóк-бідáнка? — Дівкй бідá — хльо — нічó би си з них чéмного не повіводúло — адú! — єк тобі прилúпнут хлопчішшєви до душі — то и піп с кропúлом не помóже — адú! — И дий же-ж 'го кáтови — тфі! — Але-ж бо и тот Мáрко — у дітче би си записáв — шо він собі гадáє — брє?! — шо я бýду за ним ходúти та ємý дівку сúлов на шúю вішєти — ци шо?! — Та жé-ж він тéмит си ó-світї — у дітьче би був — шо кирнúця не піде до відрá — алé відрó мýсит до кирнúцї — хльо?! — А колú хóче ждáти — доки піде струг за сáком — то най жде!!! —

(Пріч.)

Шеста справа.

Калина сама.

Калина

(з шитєм у руках — виступає).

А дóма — Катерú — — Немá! дес пішлá! — Я трóхи підóжду!...

(Сїдає на приспі и шиє.)

И в тої бідної Катерúни доля як у мéне!... Менé хóче рідний брат за нéлюба утопúти, а ю рідний отéц!... Алé їй хоть ніхтó не борóнит, з мúлим поговорúти, а я мýшу Дмúтрика мóго любого на пів мúлї обходúти!... Ох Бóже мій — Бóже!...

Плаче, утираєсь, а вітак співає:)

Чи-ж я в лýзї не калúна булá? —
Чи-ж я в лýзї не червóнна булá? —

За що-ж мене́ поруба́но —
Ще й гілячко полома́но? —
Ох недо́ле-ж моя́!...

Чи-ж я в не́ньки не дити́на була́? —
Чи-ж я в не́ньки не єди́на була́? —
За що-ж мене́ — мо́я не́не —
З моїм ми́лим розлуче́но? —
Ох нещасная-ж я!...

Чи-ж не бу́ло рі́чки — утопи́ти?...
Ніж мя ма́ли з ми́лим розлучи́ти?...
Ліпше в Дуна́й — ліпше в мо́ре —
Як се́рденьку таїть го́ре!...
Лу́чше в мо́ре до дна!...

(Хвиля. — Плаче, утерась, а вітак каже:)

Ох лу́чше! сто раз лу́чше!... Та най уже я!.. най уже я!... Ми-ж дівча́та — одна́ко лиш на го́ренько та на ну́жду на сей чо́рний світ засу́джені — та на ві́чну нево́лю!... Але́ за шо-ж єго́ — того Дмитра нещасли́вого — мій брат непе́вний на таке́ перевів — що єго́ вже и лю́де цура́ют ся?... За тото́ — що він мене ві́рне лю́бит?.... Дми́тре мій!... не зна́єш ти — як я́ тебе́ лю́бю!... Та що с то́го — коли́ мовча́ти му́шу! мовча́ти — як та чо́рна ске́ля — та ще тебе́ и по да́леку обходи́ти!... Бо мій лука́вий брат мені присяга́в ся — що як до те́бе лиш аби́х пів слове́чка заговори́ла — то тілько и тво́го ві́ку!... А мо́єму лука́вому бра́тови не тре́ба и присяга́тись на таке́, бо він уже давно́ чо́ртови ду́шу завда́в!... ще тогди́ — як у свети́й хрест на Кра́снім-ділу́ стріля́в!...

(За хатов вют пси).

Ох мені ли́шенько — се запе́вне мій брат!.. Бо лиш на не́го одно́го в селї так пси вют, як на то́го скаже́ного во́вка!... Ма́тїнко христо́ва — ратуй!...

Сема справа.

Семен. Та, що перше.

Семен

(с крестом-близником и у зброї.)

А я що ка́жу?! — Стара́ не спости́гла у село́ потечи́сь — а мо́я сестри́чка вже и в посе́стри собі! — Нема́ — бач — с ким про Дми́трика цокоті́ти? — Не пра́вда? —

Калина.

Чи-ж ти ще не даш то́му безтала́нному Дми́трови вже раз по́кій? — [1]) Не зба́вив єс уже єго́ житя́ — єго́ ві́ку золото́го на ві́ки ві́чні — що-ж ти бі́лше[2]) ще хоч? [3])....

(Плаче.)

Семен.

В гро́би 'го та в хрести́!!! — він що за ді́ло?! — Поме́тинє одно́! — пяню́га оде́н! — Другі ледіні́ пере́д-о мнов кресаки́ ще з да́леку змі́тують — а він від ме́не як від чо́рта! — Але́ нічо́! — Коли́-ж єму́ я чорт то бу́ду я єму чо́ртом — а то ще таки́м — що всі́х чорті́в переветі́т!!! — Я ачи́й не ду́рно у той красноділ́ский хрест стріля́в!!! — Та най єго лиш покорти́т саля́ку до те́бе слово заговори́ти — то не бій ся — що не піде зорі па́сти!!! — Я-ж Семе́нЕли́к зву́ ся!!! —

Калина.

Ей Семе́не — Семе́не!... Ей Семе́не-Семе́не!... И наш поко́йний оте́ц го́рдий був — але́ ніко́ли собі так го́рдо не почина́в — як ти отце́!...

---

[1]) В рукописи перечеркнено: Казав с мені — аби я єго на милю обходила — я-ж и обхоку... Та й він — сирота — мені треба вже не переходити!...

[2]) Перечит. з нею.

[3]) „ „ мені?...

Семен.

Бо ду́рень був!!! — бо у не́го бува́ло тілько и сла́ви — що на язи́ці — а и́нак то и малї дити́нї вступа́в ся з доро́ги! — Але у ме́не сла́ва тото́ — аби́ що схотї́ти то и́ зроби́ти! — Цілий світ по під но́ги — то у ме́не сла́ва!!! — гу́цулска сла́ва!!!—

(Иде — але вітак стає и обертаєсь.)

А як би прийшо́в воло́шин — то скажи́ єму́ — що я бу́ду сего́дне у стрі́леного хреста́ полюва́ти — аби за́раз туда́ прийшо́в!!! —

(Иде — за подрев — нїби до собак).

А де ви жа́ври — гев?! — Давно[1]) — як приходи́в без кре́са — то мене присїда́ли[2]) — як ста́рця загубле́ного — а тепе́рь фіст під се́бе — та в ча́гір?! — Ха ха ха ха ха ха!... Зо́ро́я! Си́ла! Сла́ва! — а бу́де и с чо́ртом спра́ва!!! —

(Зовсїм пріч).

Осма бесїда.

Калина сама.

Калина.

И се бу́де щось ново́го, що мене́ домі́в не нагна́в!... — Матбу́ти на яке́сь нове́ лука́вство гада́є — бо він лиш тогди́ тако́ї до́брої волї!... Та ще и то́го проклятого воло́шина дожида́є.... а ще де — у стрі́леного хреста́!... О хре́сте ти святи́й та нещасли́вий!... Уся́ по́гань — уся́ не́харь — усї́ злі ду́хи — чорти́ — злодії — опри́шки — гайдеї — убі́йники — опирі́ — му́ся у пе́ред у той святи́й хрест стріля́ти — коли́ хо́чут — аби їм пеко́лне їх ремісло́ вело́сь!... А Бог з неба ди́вит ся та мовчи́т!... А вадь єму́ сей сьвіт так з'омрази́в ся — що на него вже й нї гля́не!... А цить же-ж! —

(Наслухає.)

---

[1]) Переч.: Пе́рше.
[2]) „ присїли були.

Девята справа.

Мітрана. — Та що перше.

Мітрана

(ще за подрев, співає).

Що бих ма́ла такі́ о́чи — як та Бо́жа сила:
Я-ж бих собі́ жанда́рика в сей час прилюби́ла!..

Бо у то́го жанда́рика кресáк у коси́цях:
Та як іде́ доріжкою — го́ді надиви́т ся!...

Бо у то́го жанда́рика ще й я́сная збро́я:
Та як іде́ доріжкою — серде́нько аж го́я!...

(виступає, недообшиваний кресак в руці.)

Та цур мені́! — хіба́ я отце́ не дурна́ та не божеві́льна, що мені́ сего́дне в одно́ лиш ті жанда́рі на гадці?! — Хіба́ мені́ до них яке́ діло чи що?! — Овва́! — дітько не ви́дів жанда́рів! — Ох мені́ ли́шенько! — а се ти тут Кали́?! — Як, здоро́ва — сестри́чко? —

Калина.

Що ти діє́ш, Мітра́нко лю́ба? — чому́ не сіда́єш? —

Мітрана.

Чорт мені́ сего́дне сиди́т ся! — в одно́ які́сь пéсі жанда́рі на га́дці плету́т ся! А ти що отце́ ши́єш — зазу́лько?.... Ану́ко?...

(Обзерає шитє.)[1])

Ла́стівочко-ж ти мо́я пишна́ та намальо́вана!!! Отце́-ж то рукави!!!...

(Приміряє до себе.)

Таже́-ж тот жа́ндарь молоди́й я́коби мене́ в отци́х рукава́х... Та цу́рже-ж мені́ біснова́ті с ти́ми жанда́рями сего́дне!!! — Як отце́ я за́раз не біжу до тво́ї старо́ї — аби́ мені від престрі́ту примо́вила — то я вже не Мітра́на, але жидівске помело!!!

[1]) Первісно: Але-ж бо-с и рукави раз — хто хоче знати!...

И бігме — що біжу — голубко!!!... А Семен у хаті?[1]) —

Калина.

Ба потік ся десь у нетрудне на польоване! — аж до стріленого хреста!...

Мітрана.

Аж до стріленого хреста?!!! — Таже-ж він мені ся тої-ночи — и бігме що снив — сестричко!...

Калина.

Хто? — мій брат? —

Мітрана.

Ба той стрілений хрест — павочко — той стрілений хрест! — Я десь ніби иду отце Красниммілом — а він — чічко ма пишна та намальована — зробив ся ніби десь такий великий аж у небо!... Господочку милосерний — гадаю я десь собі — що се тепер с цего буде?!... Аж тут я дивю ся — квіточко ма файна — аж він наважив ся тобі падати — тут під ним десь стоїт твій брат, мій брат, Дмитро Нестерючок, той молоденький жандарь, що у наше село приходит, з ним ще оден жандарь, та ще и тот волошин поганий — досада би 'го побила[2]) — що с твоїм братом стоваришував ся отце! —

Калина.

Тай Дмитро Нестерючок — кажеш? —

Мітрана.

Таже аякже — лебідочко ма пишна та намальована! — Та й Дмитро!.. Але твій брат с циганином сховали ся десь ніби по за той хрест — та ну-ж тручати его на Дмитра!!!... так пташечко ма солодка та срібна: на Дмитра та на того жандаря

---

[1]) В автогр.: у хати.
[2]) В автогр. переч.: іла.

молоде́нького!.. Але́-ж тут бо нара́з — сестри́чко ма пишна́ та фа́йна — як тобі ся той хрест ви́крутит!... та як ґе́пне собо́в на Семена́ та на воло́шина!... лиш ко́впіт з них пішо́в!...

Калина.

А Дмитрико́ви-ж мо́му лю́бому — нічо́ ся не ста́ло? —

Мітрана.

А ні чогісінько — зазу́лько! — Лиш то́го молоде́нького жа́ндаря десь ніби —

(Наслухає.)

А ці́ть же-ж!!!.. И бі́гме — сестри́чко — що о́нде ті оба жанда́рі ву́т!!!.. — Що-ж ми[1] тепе́рь бу́демо діяти?!... Я хова́юсь, сестри́чко!...

Калина.

Тадь! — не знати чого! — Хіба ми отсе кого обрабували — чи що?! — [2]) Се они запевно за тим смітчим волошином паторя.

Десята справа.

Дугай и другий жандарм. — Те ж перше.

Дугай.

Здоро́ви — дівча́та? — Чи лиш не за во́лоха говірка?

Мітрана.

Тадь! — Нам волохи ва́ші в голові! — Що ми за діло!...[3])

Дугай.

Без жерту![4]) — мо́же зна́єте? — Нам его́ тре́ба!

---

[1]) Первісно: ти.

[2]) Первісно: Се не [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible]!...

[3]) Первісно: [illegible]!

[4]) Первісно: [illegible] — [illegible]! — без жерту!..

Мітрана.

А ви-ж — пани́чу не тя́мите — де[1]) двірникова ха́та — та у нас про злодіїв допи́тувати? — Отто́ ми ра́ція! — Таже́-ж ми відь у жиді́вских жу́пниках не спимо?! —

Дугай.

Не во гнів — Мітра́нко лю́ба! — се ми лиш на жерт! — А Ма́рко дома? —

Мітрана.

А вам же-ж до Ма́рка яке́ діло?! —

Калина.

(штовхаючи Мітрану в спину: нишком).

Цить!!! —

Мітрана (як перше).

Чи мо́же ви вже й Ма́рка до воло́шина рівна́єте — пани́чу? —

Калина (як перше.)

Таже́ цить!!! —

Дугай.

Ми — Ма́рка — до воло́шина? — крий Си́не Бо́жий! — Ма́рко у нас ледінь як[2]) а́нгіль чи́стий! — Лиш коби́ ся по про́тив ме́не так ду́же не фудули́в! — Бо и ми ще де́які — дя́кувати Бо́гу — с під-плоту не взя́ті!...[3])

Мітрана.

Ага́! не взя́ті! —

Калина (як перше).

Таже́ ж бо цить вже раз у нево́лї[4])!!!...

---

[1]) Первісно: де двірник мешка.
[2]) Перечеркнене: той.
[3]) В автоґр. похибка: ви...
[4]) Праворуч дописано в автоґр.: досала.

Мітрана (як перше).

Ка́жете що не взяті! — Хіба́ вас хто зна́є — ві́дки ви ро́дом — тай що? —

Калина (як перше).

Заткай ся!!! —[1])

Мітрана (як перше).

Ага́! заткай ся! — А Ма́рко за се и гнї́ваєсь на вас — пани́чу! — Бо від коли́ він вас ув одно́ пита́є — а вам як замо́вило!...

Калина (як перше).

Ий ка́йте-ж ся!!!...

Мітрана (як перше).

Тадь! — що ми за ді́ло! — Хіба мене́ за се у ланцушки́ хто вбере́ — чи що?! —

Дугай (нишком).

Чи ти лиш мене́ серде́шного не вбра́ла!...

(До Мітрани.)

А я́к би таки́ вбрав — то що би було? —

Мітрана.

Цур ти — біснова́тий!!! — хіба́ я опри́шок — чи що?!.! — Таже́-ж Ма́рко би вас — Ох мені ли́шенько!!! о́нде-ж він сам!!!.. Бу́де-ж мені за́раз до креса́к єму́ и до́си ще не обши́тий!... Абе́-сте-ж борони́ли — пани́чу — бо не мете́!!!...

(Береть приязно до питя.)

Одинацята справа.

Марко. — Ті, що перше.

Марко

(ще за подрев, співає).

Де є в сві́ті до око́ла,
Як керма́ничеви во́ля:

[1]) Пропуск знаходе в автогр.: Теже бо.

Гóя — Чéрмуш — гóя — фáлї!...
На дарáбу та все дáлї!!!...

Світ ся нїжит — світ ся нýдит!...
Світ ся рїже — світ ся сýдит!...
А кермáнич не питáє...
Свéрдев в рýки: плоть збивáє!...

Насїв богáч над грошима,
Ще й с черлéними очима:
Квóку — квóку — грошенята!...
Виведут ся чортенята!...

А кермáнич кирму в рýки:
Нуте й ви так — срібні[1]) щýки! —
Гóя — Чéрмуш — гóя — фáлї!...
На дарáбу — та все дáлї!...

(Свердев, сокиру, маринарску люльку у руцї, виступає.)

Добрий вéчер панáм! —

(До Мітрани).

А й ти тут — ґаздинько? — А мій кресáк на зáвтра сам шиєсь? — не прáвда? —

Мітрана.

Тадь! — хіба я сéму винна — чи що?! — Колй оттї паничї не мáют иншої робóти — як з нас двох тут цїлé пополýдню потрокóли тягнýти, а то ще за кóго? — за тóго вóлоха погáного — що онóгди хотїв жидівскі бéбехи крáсти! —

Дугай.

И спрáвди — Мáрку — ми єгó шукáємо! — А мóже ти би нам сприяїв — як би ми єгó в свої рýки дістáли? —

---

[1]) На горі дописано олівцем: срібні, переч.: білі.

Марко (ображений).

Я — па́не?!!! — [1]) Я ще з ро́ду душями не торгував — та й не буду!...

(До другого жандарма).

А! Як здорови, пане?! — [2]) Та не гнівайтесь, що вам за тото, що мене оногди просили, у слові не статчив! —

Дуган.

Коли́? — у понеді́вок? —

---

[1]) Тут перечеркнено в автографі: Таким бідлахам, як я — нобхів не потрібно! —

[2]) Перечеркнено: Тайбер: дальше перечеркнено довший уступ:

Я ш в той бік!... (витаєсь) здорови? — дужі? — А винесли мені: тото — що я вас онодли просив?...

Жандарм

(виймає нову красну цигаричку и подає Маркови).

Не знаю — ти лиш бо не до подоби...

Марко

(цілекокуючи з радости).

Брат-ж-а) ти мій рідний — яко-ж красна!!!... А подивай-ж-ся — Міґра!... Таке-ж я тепе́рь и з Дкурвикуванем не мінюсь!... И цій же-ж то кату з ним нимями б такими!...в)

(До жандарма, сумно, подаючи ему цигаричку.)

Та що с того — пане — коли до вітрика не викуше!... каз мо, и грешаря при душі!...

Жандарм.

Хе-ж я пів за гріхи —

Марко.г)

Не — пане! до вітрика глубаґ) — Але у понедівок — дет Бо дікьли — викоєю дарова до Віжвиш —

а) Перечеркнено: Що и таке золоте би не до подоби?!!!

б) Перелічено: сечинками.

в) Перечеркнено: То раз — бре — пущі за себе!...

г) Пранруку була дешка (видає силу цигаричку): опісля ся пішку перечеркнено.

ґ) Перечеркнено: пов!.

Марко.

Так маю в Бога надію!...[1]) Але́ чо' ви отце́ пита́єте — па́не? — Чи вас лиш не кортит, знов собі який цїса́рский хре́стик на груди заробити?! — На мені не заро́бите, па́не, бо я не с тих керма́ничів, що ними Че́ремуш під Сокілским мов ти́ми соломяними вїхтями під дара́би сполїкує! — А вас я бих[2]) ра́див — па́не да́ти собі вже раз по́кій с тим божевільним штри́канєм у Че́ремуш — бо то ріка́ як діявол непе́вна!... Хіба на че́ремскім бе́резї ще ма́ло хрестів та могили́й керма́ницких — та ще и ва́шої там тре́ба?... шко́да би вас — па́не!... А че́рез оде́н цїса́рский хре́стичок міня́ти до́вгий вік за коро́ткий... гріх!... То що и́нше на́ше — бідних керма́ничів — що ми с то́го ду́шу году́ємо... а вам не гія!...

Мітрана (утераючи сльози).

Таже́ бо вже заткай ся раз с тим тво́їм Че́ремшем непе́вним — нетру́дному би ся записа́в!.. Та бо бігме!... Як вже раз залїзе у тот єго́ Че́ремуш — то би бо́втав ся в нїм — як дїтько в боло́ті!... На́віть у просо́нку нїчо́ не пилу́є — як той Че́ремуш — на ка́та би був!... От волїв бес заспіва́ти отті там зїроньци вечірнї — що так кра́сно та ясно над Ску́повов схо́дит!...

(Ірупа. Співают).

Добри́й-вечер на сей ве́чер —
Гей ти зо́ре — ти вечі́рная!...
Ви́йди — ви́йди на розмо́ву —
Дївчи́нонько мо́я вірная!...

Гой не бу́ду розмовя́ти —
Гой не бу́ду — ми́лий-се́рденько!...
Аж як ста́нем на ове́рци
У недїлю в це́ркві ра́ненько!...

---

[1]) Переч.: Коли ще точника́ємо. —
[2]) „ вас

Тогдй-ж бу́де й розмо́вонька —
Тогдй-ж бу́де твоя зо мно́ю!...
Як мі́сяця — як короля́ —
С тов зі́роньков та вечі́рною!...[1]

(Заслона паде.)

---

[1] Натовсі називуємо такі, які бачимо в дивеграфі, хоч вони звичями не зрікуються з акцентами ритмічними.

ДРУГА СТОРИЯ.

ПОДРЯ.

Поперечний плай на Краснім-ділу. — У затилю камяні східці, на них камяний постамент, а на постаменті прекрасний мальований хрест, місцями пострілений. — На окола хреста кілька яворів, під яворами дикі рожі. — Ранок — воздух рожевий, трохи мглистий. —

Перша справа.

Катерина.

Катерина.

(за поясом сокиру, у ліві руці кітлик повен вінків и китиц, виступає, зачинає хрест уквітчати и співає):

На горі — рокйті —
Там я́вір зеле́ний —
А під яворо́чком —
Та хрест пострілéний. —

А в неділю ра́но
Ледінь ся збера́є —
Кріс та порошни́ці
На се убера́є. —

Гой си́ну-ж мій — си́ну —
Чи-ж Бо́га не зна́єш —

Що в неділю рано
На лови гадаєш? —

На що мені Бога? —
Будь нене здорова! —
Бо я йду на лови
В зелену діброву! —

Коли-ж вже занесла
Охіть тя нечиста —
То-ж хоть сокоти ся
Стріленого хреста!...

А там на рокиті —
Там явір зелений —
А під тим явором —
Там хрест пострілений!...

Стрілив в него раз — раз —
Гори залунали!... —
Стрілив в него другий!...
Дебри застогнали!...

А за третим разом —
За Божим приказом —
Несут вже ледіня
Без душі на кілю!...

Гой так гордий стрільче! —
Не меш уже більше! —
У Божего-ж Сина
Стріляти не сила!...

Ой не — Господочку милосерний!... Та як-же-ж не?!... Хіба-ж отті близни від чого — як не від поганих рук та від нечистих куль?!...

(Цілує хрест и запикає кожту ерку квітков.)

Та й ті люде можут відважитись на таке непоколне діло!... не станут каменем, стовпом, скилев!...

Ох люде ті люде!... Лиш Марко мій оден сего би не зробив нікоди!... Мій Марко!... Марко мій любий!... Але де-ж він — що єго тут не має?... він же-ж обіцявсь — що мене тут ждати ме?! — Де-ж нам двійком через тяжкі ворожечки и поговорити — як не тут у сего святого хреста?... А єго-ж як не має — так не має!... Ох Боже!.. А може єму яка пригода сталась?... Ох хресте небесний!!! змилуй ся!!! не убивай мене!!! — Таже-ж Красним-ділом я нікоди не минула — не уквітчавше тебе!... не поцілювавше!...

(Цілює хрест.)

И буду тебе всігди цілювати! всігди! — А на вінки тобі та на китиці ціліський мій зільник — ба цілу тобі полонину позриваю та тебе уквітчу — лиш не допусти на мого Марочка дорогого якої пригоди!... Хресте святий!... Хрестику ти мій святий та золотий!... відверни — ох відверни від него кожде — кожде лишенько на світі!...

Але про віщо-ж єго ще не має и доси?... Про віщо так барит ся?... Чи-ж він не знає — що я єго тут ждати му?... А може мене вже забув?... покинув?... Не! — він мене не забув! — не покинув! — Я-ж то єго праведне серце знаю!... Але огнівав ся! огнівав ся на мене!.. через того мого упрямого батька огнівавсь!...

(Співає.)

Ах огнівав ся милий-серденько
Без причини на мене!...
Коня сідлає — сам ся зберає —
Та й їде пріч від мене!...

Я-ж за ним хожу — сіделце ношу —
Чей же 'го перепрошу!...
А він до мене а ні ти слова
Через батечка мого!...

Куда-ж ти їдеш — куда-ж поїдеш —
Ти мій милий-серденько?...

Я в дорожéчку недалéкую —
Я ся вéрну борзéнько!...

Ох ти так кáжеш — ти менé дýриш —
Абúх я не тужúла!...
Бýду-ж тужúти — хóтьби не жúти —
Бо-м тя вíрне любúла!...

Вíрне!... вíрне — Мáрочку мій любúй!... до сáмого грóбу вíрне!... Хто-ж мя мóже всúлувати — за нéлюба піти́?... мій бáтько?... Мій бáтечко мáє вóлю — зробúти зо мнóв що хотíти!... Мóже менé відречú ся, прігнáти, нá-смерть убúти! — Алé з мóїм Мáрком менé — не то що бáтько — але и сам Бог не розлýчит!!! —

(Хоче ити.)

Друга справа.

Семен. — Та, що перше.

Катерúна.

О — хрéсте небéсний!!!...

(Бижит під хрест и стає під него плечúма.)

Семен (виступає).

Ха ха ха — ха ха!... Хрéсте небéсний — кáжеш? — И сто хрестíв тобі не помóжут!!! — Ти тепéрь у мóїх руках!!! — и зрóбю с тобóв — що менї ся схóче!!! —

Катерина.

Тóго ти не дїждеш — опрúшку!!! —

Семен.

Ха ха ха — ха ха!... — И хто-ж менї заборóнит — рад би я знáти? —

Катери́на (тягне сокиру).

Хрест святи́й — и ся мо́я стальова́ соки́ра!!! Оде́н лиш крок бли́ще — а зато́плю ти ю в чорті́вскі ті тво́ї гру́ди аж по сам обу́х!!! — Розумі́єш?!!! —

Семен.

Ха ха ха!.. Нерозу́мна ти дити́на!... А ся мо́я близни́ця що ка́же? —

Катерина.

А я-ж хіба́ втіка́ю — чи що? — Я о́зде сто́ю а хрест святи́й надо мнов: — Стріля́й! — Але́ коли́ вже стріля́єш — то мірь хоть до́бре — щоб хрест святи́й отце́й че́рез ме́не ти не спакали́в! — Бо хоть у не́го — як приповіда́ют — уже́ всіля́ка не́харь и стріля́ла: але́ тако́го неко́лника як ти — ку́лька — єго́ свято́го ще запе́вне не досяга́ла!...

Семен.

Ха ха ха — ха ха!... Я вже мо́же на яки́х ти́сячу ра́зів у той твій хрест стріля́в — та ще ні з не́го ні з ме́не кров не почурі́ла! — А я при́язно стріля́в — небо́го! — Отті́ два знаки́ — що пра́во над тво́йов голово́ю — то від мо́їх рук и від отце́ї мо́ї близни́чки — аби́[1]) здоро́ва!!! — А она́ до́бре бє — отця́ мо́я близни́чка — нема́ їй дога́ни!!! — И на во́лос не схиби́т!!! — Она́-ж не да́ром настрі́лювана у отто́й там непе́вний хрест!!! —

(Лагодит ся стріля́ти.)

Ще раз — Катери́но: хо́чеш мо́йов бу́ти? —

Катерина.

Стріля́й!!! —

Семен.

У оста́нне пита́ю!!! —

---

[1]) Первісно: коби.

Катерина.

Стріля́й — коли́ тобі́ раз ка́жу!!!

Семен (зводит ку́рки).

То-ж у чо́ртову путь...

(Прикладає и міри́т у Катерину. Але раптом нахмурковує) бере кріс — и спускає знов курки.)

Ха ха ха — ха ха!... Що я отце́ божеві́льний ро́бю?! — Не шко́да-ж набо́ю — коли́ у ме́не и́нший спо́сіб є — беспечні́щий — сю ди́ку пта́шку прибо́ркати? — А лю́биш ти Ма́рка — Катери́но?

Катери́на

И до гро́бу люби́ти му! —

Семен.

И не поки́неш єго́? —

Катерина.

Коли́ со́нечко на ві́ки зага́сне!...

Семен.

А хо́чеш, аби́ він жив на світі? —

Катерина

Семе́не!!!...

Семен.

То-ж від за́втра за три неділи бу́деш моя!!! — А не — то то́му тво́му молоде́нькому співако́ви и во́рон ко́сти не занесе́!!! — За гро́мом не чути а за ди́мом не ви́дко!!! — Розумі́єш?!!! —

Катерина.

О хре́сте небе́сний!!!...

Семен.

Мо́жеш у не́го — у то́го тво́го хреста́ — запита́ти — чи Семе́н Лели́к уміє мі́ряти!!! — У са-

ме се́рце!!! — И мінýтку не ме́ кара́тись!!! — Так небо́го! — и мінýточку не! — Для то́го-ж руш домів та ла́годь на за́втра ручникй!!! — Забера́й ся!!! —

(Катерина мов нежива прій.

Трета справа.

Семен сам.

Семен

(поводи за Катринов очима.

Ха ха ха ха ха ха!... И то би то бýло раз ді́ло, абй таке́ одно́ нїчо́ мені́ на ве́рбю грýші пока́зувало!...! мені! Семено́ви Леликóви!... Але́ я зна́ю, як с такйми рицарька́ми собі поступа́ти! — Абй лиш задивйлась котра́ на котро́го — а она́ вже й моя — лиш абй я ю хотів! Я-ж не да́ром у оттóй там несамовйтий хрест стріля́в — а то стріля́в — гада́ючи на хоро́ші дївча́та!

Та ба́йка ба́йков — а́ сей хрест мýсит и с пра́вди бýти несамовйтий якйнсь! — Бо я — від колй почýв лиш у со́бі парубо́цку си́лу — так за тйми кра́сними дївча́тами аж гиб! аж щеза́в!... Та що мені е то́го бýло — колй — чим дýще до них, бýва́ло, прилипа́ю — тим дýще вонй від ме́не и бокýют — смýтчі!... Нї мої дорогі базарйнки — нї мої мідкі слова́ — нїчо́ не помога́ли! — Що-ж тут бі́дні свої голові́ дїяти — гада́ю я собі!...

Але́ ніж я ма́ю так на світї жйти — дýмаю я собі — ніж мене́ ма́ют дївкй мов чо́рта цура́тись — то волїю я и дýшу и тїло чо́ртови завда́ти, абй лиш на своїм поста́вити. — Тогдй-ж и пдý я на самий велйкдень ра́но, колй по церква́х всено́чне пра́вили, сюда́, стріля́ю трйчи у оттóй там заклятий хрест и взива́ю за ко́ждим набо́єм пеко́лника, як мене́ стара́ цига́нка Хйма вчйла. — Але́ хто — гада́єш — на мій позе́в прийшо́в? — чорт? — Ха ха ха, ха ха!... не черт, але́ той пога́нний во́лох, що єго́ від тогдй не мо́жу зóутись — и с пра́вди як

того чорта! — Але нічо!... — добре, що він мене навчив способу, як ті дівки на утку ловити!... Ха ха ха ха ха!...

Але де-ж барит ся проклятий, що его нема? — Таже-ж ми мали говірку, щоб тут зійшлись, бо в селї ніяк 'му через ті смутчі жандарі? — А може він мене не вислухав добре, та ме мя там у ільмах ждати? — Піду подивитись!

(Прїч у ліво.)

Четверта справа.

Марко сам.

Марко.

(находит с правого боку и співає.)

Засіяйте сині гори!...
Залелїйте як то море!...
Гой там в долині —
в червонні калині —
Мої милої двори!...

А в'на сидит у віконци
Краща зорі — краща сонця!...
Гой сїю руту!...
Зелену руту!...
Дай-подай, душко, руку!...

Якже-ж можу ручку дати?...
Взяв нелюба батько в хату!...
Я-ж батька волю
Не зломлю нікоди...
Бо ме-ж мя проклинати!..

Такі-ж то они всї ті богачки!... Казала — що ме мя тут дожидати — як давно мя дожидала — а тут и слїду їй не має!... Такі они!... такі!... Аби лиш примховатому стриєви догодити — то милий хоть и в могилу!... Або-ж чому би не? — за од-

ного найдут ся десять, аби лиш старий здоров та грошиків гаразд напрятав!... А ти - Марку що?... Бідний сирота!... бідалах!... що як мозолавими руками не заробит — то й не вечеравше ляже спати!...

А она-ж мені так присягалась!... Так божилась!... Ха ха ха!... Присягалась!... божилась!... Хіба-ж ті дівочі божіня стоя білш — як отта ранішна роса там на траві?... И я наговорив!... Сонечко зза діла блисне — вітер силний повіє — от вже и по ті росї — що жемчугом тобі світила-сіяла!... Світила? — очем лиш — а посягнув рукою... що зробилось? — вода!... Таке-ж то їх присяганє... такаж їх и любов!...

Але що я отце нарікаю — нерозумний?... Хіба она може инак зробити? — камінь палцем провертіти?... недоброго запеклого вітця усилувати?... А пішла би мимо волї вітця за мене... до якого-ж би гаразду прийшла? — до керманицкої ватри?... Ха ха ха, ха ха!... Хороші гаразди! — нема що й казати! — а ще для богачки — що у статках зросла — мов та пишна квітка у царских садах!... О — Христе небесний!!!...

Та що я Святого прошу?... що він менї поможе?... Бідному и хрест не поможе!... От тілько хіба, що 'му над гробом та над головами стане... та и те може не!... Бо хто-ж може знати та й угадати — де того ніжного керманича нечасова могила?... під котрів скалів?... під котрим каменем?... у котрого царя земли?...

У котрого царя земли — кажу я?! — Хіба-ж то бідному не однако, де нещасну свою голов положит?! — У котрого царя земли!... Царя?! — Земли?! — О — на сю гадку мене сам Господь Бог навів! — Хіба-ж я отце по завтрю не кочую дарабон на Віжницу? — — А, відти Черемшев далї! далї! далї! — А відти Черемшев у світ!!! — у — гріб!!!...

(Співає.)

Будь здорова — Буковино!
Вже-ж по завтрю тя покину!...
А сам піду в Чорне море —
Розбивати своє горе!...

А за морем другі люде —
Там я тебе чей забуду!...
Там вже тебе не згадаю —
Ти дівчино невірная!...

Лиш вас — лиш вас — сині гори —
Не забуду и за морем!...
Лиш вас — лиш вас — гори милі —
Не забуду и в могилї!...

(Рве с трави квітку).

Урву собі с трави чічку —
Та й притулю до сердечка!...
Тілько й возьму з свого краю
Для милого нагадаю!...

Будеш чічко незабута
З моїм серцем в купі схнути!
Аж обох нас — сли ще схочут —
В чужу землю затолочут!...

(Хвили тут).

Пята справа.

Семен. Той, що перше.

Семен (не за подрєм).

Що тут за біда співає...

(виступає.)

А!!! — Се ти — пани́чу? — відки таких красних співанок поперейма́в? — А вадь від того сторонецкого Федьковича — що пів світа змірив — співанки зберáючи? — Але ми тут зараз иншої заспіваємо — небоже — не Федьковичевої! —

Марко.

Ти заспіва́єш?! — О — такі чорти́ як ти — пісень не співа́ют!...

Семен.

Співа́ют — небо́же! — але́ и́нших! таки́х — що з них від ра́зу кров чури́т, як є те́бе отцє́ за́раз бу́де! — бо з нас двох є се́го пла́ю оде́н лиш ду́шу домі́в понесе́! — Ти-ж лю́биш Катери́ну? —

Марко.

До сме́рти!!! —

Семен.

Смерть[1]) тобі-ж и бу́де — небо́же! — Бо твого ві́ку лиш до́ти — до́ки мені́ та отці́ мо́ї ручни́ця ся схо́че! — А мені схо́чесь и му́сит ся хоті́ти! — бо Катери́на каза́ла мені у неді́лю за ручника́ми сла́ти! —

Марко.

Катери́на?!!! — Тобі?!!! —

Семен.

Катери́на! — мені! — о пе́ред пів годи́ни! — А коли́ мені не ві́риш — то запита́й ся у отто́го там хреста́! — Я-ж пре́дсе ні вінки́ 'му плів — та ні его́ уквітча́в? —

Марко.

Катери́на!!!...

Семен.

Катери́на — небо́же! — зло́я нарічє́на! одна́ко вже як вінчана! — Але́ де Семе́н Лели́к лю́бит — там дру́гий не смі́є люби́ти — для того-ж ла́годь ся умера́ти — о Ма́рку! — Я або́ ти: оде́н з нас му́сит ся дру́гому з се́го сві́та вступи́ти!... Але́ Семе́н Лели́к ще и Бо́гови не вступа́в ся з доро́ги — о́тже

---

[1]) Первісно: Она-ж.

му́сиш ти молодий коба́рю! — Кра́сних пісень и на той світ тре́ба! — То-ж ла́годь ся — Зіни́чу!!! —

Марко

(паде під хрест, стає грудьми до Семена, и змітує з себе кептарь.)

Я вже готів — бра́те Семе́не!... Могла́-ж она́ мене́ так зра́дити — чого́ мені ще жи́ти на світі?... Але́ ти — о хре́сте святий — пімсти́ш ся за ме́не!... бо я ю люби́в!... пропа́ло!.. Стріля́й же-ж тепе́рь — Лели́ку!... та лиш до́бре мірь, щоб до́вго не кара́тись!... Мені вже и так до́ста му́ки на світі!... Чого́-ж не стріля́єш? — Мо́же тя сумлі́не налягає? — Я-ж тебе́ проща́ю!!! — Стріля́й!!! —

Семен

(зводит ку́рки, мірит и стріліє. — Близниця замовяє оба рази).

Га!!!...

Марко.

Що — жу́се?! — и стріля́ти вже не вмієш?! —

(Біжи́т и виривае Семенови кріс з рук.)

Дай сюда́!!! — у ме́не не замо́вит! — Співако́ви-ж — ка́жут — стрівба́ ніко́ли не замовя́є...

(Зводит, мірит собі в серце, але раптом зупиняєсь.)

Та що я отсе́ божеві́льний?! — Хіба́ се не був знак з не́ба?! — си́ла животворя́щого хреста́ свято́го то́го?! — Для то́го-ж...

(Мірит у Семена.)

Пра́вду тепе́рь — або ду́шу!!! — Катери́на —

Семен.

Стій — скаже́ний!!! — Таже́-ж я отце́ с тобо́в лиш жартува́в!!! — Катери́на як тебе́ люби́ла — так тя й лю́бит! — а я —

Марко.

А ти теперь у мо́їх рука́х — ша́йтане!!! — Але́ котре́ пра́вий гу́цул — той не бу́де собі чи́сті

свої руки кровйов пса скажéного скверни́ти! — Для тóго жий — пекóлнику!!! Алé абéс ти не гадáв мóже — що ті співакй стріля́ти не вміют... то дивись!!! — ви́диш там отті два половикй — що мені над головóв вют ся? —

(Стріляє двічи — оба половики падут.)

Оден за мóю гóлов а дрýгий за Фéдьковичеву слáву! — А щоб ти не дýмав мóже — що я з сим крéсом піду прáво до жандáрів в селó... то нá тобі єгó! — А щоб ти від тепéрь їх ліпше пізнавáв — тих осміяних ніжних співакíв — то мáєш мóє тут співáцке слóво — що про все те твóє нинішне діяволство — ніхтó по вік не почýє!!! —

(Пріч.)

Шеста справа.

Семен сам.

Семен (по хвили).

Се де я?!... и що тут зо мнов ся діє?!... Га!!! — Га!!! — Чи-ж такíх соромíв набрáв ся хто ще з рóду — чи то лиш на мéне самóго мýсят всї сегóдне пáдати?!!! — И то від кóго ще? — від однóго ніжного кермáнича-співакá — що я на нéго дóси и свóю нóгу бих óув не втер!!!... и свóю нóгу не — а тепéрь... Мести!!! — мести над тобóв — ліварнику ти безщáстний — и то такóї — абй аж пéкло зодреглó ся!!! —

Пéкло? — А в дéготь с проклятим!!! — Хібá-ж ємý що вірити?! — як отцéму корóмислу прілому!!! —

(Мече кресом об землю).

Алé я з ніжним одни́м кермáничем ще и без тéбе опóраюсь — абй менї лиш той волóшин здорóв!!! — Алé де-ж він що єгó и дóси ще не мáє? — — Чи мóже и ним пéкло подави́лось — як мóйов слáвов отце? — верні́т менї єгó — пекóл-

ники ви проклятї — а то вам білших соромів заздам — як оттой замлїлий плїснявий кобзарина менї сегодне!!! — Тогди — коли о одної або другої там дївки вялий вінец ходило — то ви з ним зараз були менї на поготові — а тепер — де ходит о гунулску мою славу — то ви у пресподне зарились?! — верніт менї его хоть на добу — а то вас проклину!!! Неколники!!!!!!

Сема справа.

Лунгул. — Той що перше.

Лунґул.

Че врей — небунуле? — таже я тут! — А май діграба не могла приншов — бо а дракулуй жандарі в село — та за мнов шукала. Що ти тут маб — тота керманич формос — що в одно кинтичі співала? — Крі — ки за тота фата Катріна? — Она любит[1]) ні Марко — та й казала — що буде у вода штрик — а за тебе не піде. — Марко — виниш — баєт май фромос — декит домята! — Ха ха ха!...

Семен.

Та ще и ти — нуто ти волоске — будеш з мене кепи бити?!... — Мсти над Марком — а не — то тебе сам жандарям у руки подам!!! —

Лунґул (здіймає кріс з землї).

Ха ха ха, ха ха!... Ти мене а я тебе! — А Марко тим часом факут нуите с фромоса Катріна!...

Семен.

Діяволе!!!...

Лунґул.

Аше — фраге! — Але що ти діявол будеш дати — аби Марнови відхотілось фромоса Катріна? —

[1]) Перекінь [illegible]

Семен.

Що да́ти — ка́жеш? — все мо́є срі́бло! — зо́лото! — мо́ю ду́шу!!! —

Лунґул.

Тив су́флет — ка́жеш?! — Ха ха ха, ха ха!.. таже́ она́ давно́ вже а дра́кулуй!... А що арджі́нт та авр... то я на́йду собі у ко́жда жидівска комо́ра! — Але́ дай мені́ тво́я сестра́! Кали́на! —

Семен (дає 'му руку).

Моя́ тобі́ рука́!!! —

Лунґул.

Ну май кинта́ — Ма́рку!...

(Заслона паде.)

ТРЕТА СТОРИЯ.

—

ПОДРЯ:

(Сїлска горчма з шинком.

Перша справа.

Баба-пiродраха, з ваєм обiрена, решето дертого пiря в руках.

Баба.

Жидiвко — чу́єш!!! — ци де єс си в доса́де солонóї подiла?! — Ходи́ бери собi пiрє! Таже́ тéмиш си ó-свiтку, шо сегóдне недiля?! — А я тобi в недiлю не бу́ду пiрє дéрти, хоть най шо си дiє!!! — Фрéйдо! чу́єш! шо ти собi — паршивко гада́єш?! — Та и паршивця бiда́ дес понесла, шо нiкому́ и пóрцiйку горiвки да́ти! — А де ти — хапелею — у дiтче потiк си?! Гада́єш мóже, шо я на тéбе тут жда́ти му...

(Йде до шиньку, сипле собi у порцiє горiвки, и пє.)

Єка́-ж бо вонéча — у дiтьче би си записа́ла!...

(Кашляє).

Аж дух запера́є!...

(Кашляє).

Трéба пиє одну́ вiпити — бо ду́шу з нє вижене...

(Пє ще одну.)

Га!... а чому́ отця́ у доса́ди не ду́шит? — Бо отцу́ чу́ха матбу́ти лиш для пи́саря та для ві́йта держи́т — нічо́ би си з не́го че́много не звело́!... А хресте́не му́сєт пи́ти таку́ бра́гу — шо и чорт би від не́ї мину́в си! — Але́ я собі на тото́ піродра́ха — аби́ и чо́рта переветі́ти!...

(Пє знов.).

Е!... Тро́хи вонє́ча — у дітьче би си записа́ла — але́ тото́ нічо́! — Я-ж собі на тото́ піродра́ха!...

(Співає.)

Нехай біда буде в страха!
Я си бідов не журу!
Бо я собі піродраха!
Бо я собі пірє дру! —
Тру-ру-ру! тру-ру-ру!...
Бо я собі пірє дру!...

Бо сегодне вік науки,
Люде лисі від наук!
Кого-ж имут уко в руки —
Того-ж уко и скубут! —
Тру-ру-ру! тру-ру-ру!...
А я собі пірє дру!...

Наш панотчик злїзли з неба —
Сорок поклін на день бют!
А хто прийде лиш за требов —
По божому й обскубут!...
Тру-ру-ру! тру-ру-ру!...
А я собі пірє дру!...

Наш війтуньо муж поважний —
Саму воду тілько пют!
А як прийде хто замажний —
То поважно й обскубут! —
Тру-ру-ру! тру-ру-ру!...
А я собі пірє дру!...

А наш Мошко все читає
Бурихате Адоной!...
А як кого в книгах має -
Того-ж скубе — ой-йой-йой!...
Тру-ру-ру! тру-ру-ру!...
А я собі пірє дру!...

Пританцьовуючи пріч.)

Друга справа.

Мошко сам.

Мошко.

Ubgedawenet! — ubgebentscht! ister a gite Woch! — Мóже Бог даст та бýде від зарóбок на се тиждень! — Мáрке зберáє від кермáничі — та бýде ємý зáвтра від дарáби гнáти на Віжнýци, а сегóдне бýдут пúти від велúке могорúч нірóке! — Бýде свіже гріш! — Ей вей! — Herite?! — чомý би не мáло бýти ємý від свіже гріш?! — га?! — Тажé тотó кермáничі що не прокýря то пріпют — а що не пріпют то прокýря?! — Ай вай! — бýде a jach Grazers!... be mei nemunes!... Алé-ж бо я їм и від бромф налáгодило нірóке!... не жáлувало ні від тютюн, ні від рúбяче трíйло, ні від чемерúці, ні від сáжі ні від нічó — нічó — кáжу!... Herite? — чомý би я мáло їм жáлувати зáправки — колú дают мені всігди уторгувáти? — ну? — чомý би я мáло їм жáлувати?...

Лиш від тотó Мáрке не мóжу я до мій бромф принáдити!... Ай вай мір!.. Я ємý даю вже gut тáкі так — без грóші — абú лиш пúло — а онó не хóче — пся віри чубáте!... Онó лиш би ємý ходúло та дивúло ся, кудá хмáри спацерувáло, та співанóк співáло — та від казóк уповідáло — а пúти анї цян!!! — A riech in jaan Tatens-Taten-Tate-Mame aran!!! — Chajer di!!! — Ще менї мóже від всї ледінї понсувáти — що нї óдно не схóче менї на мій бромф и тýхесом подивúтись?!... A schwarz Chulem uf jan chajere Mop aran. — Ai waj! ai waj!!!

Лиш тото від Дмитро Нестерюк у мене чемне gur a wojte Jing!!! — що заробило — то в мене и пропило — нірокє!... A wade a wojter Jing!... Ну! — але у кого має єму и пропити, як не в мене? у Мошко Цьмок, що оно єму ґоям и по рокови боргує? — Aj waj!... Я би и Дмитрови зараз боргувало — коли-ж оно єму не хоче — Ganef? — Та на що єму и хотіти, коли ово єму від бромф не пє — лиш від саме вишник? — Та й то — як випє єму від пів кварту, то стане єму дурне як від цап, а тогди би нічо не робило, як лиш грало та співало, та богачів проклинало?! — Na dir a meschigenowate Goj!...

Але оно єму таке в перед не було — нірокє? — оно єму сидит бувало у корчмі — як тото святе — та ще й з других шікорників кепи бє? — Але від коли єму від тото горде Семен Лелик своє сестра не хотіло за него давати — так оно єму и змешіґенованіло нірокє!... А від тепер — чей Бог дасть що буде єму ще дуще тріпькати. бо Семен. чую, віддає сестру за тото погане волох, за тото Ganef що я перед него мушу що вечера кождий ґрейцарь, що уторгую нірокє, у стіні замащувати? — Хіба оногди не вкрало оно єму нірокє у Абрум Порох кількі було ґрацерс у шиньк? Aj waj mir geschein!...

Та коби вже взяло нірокє від тото Леликове Калині — то може би вже дало покій и від наше шиньки, и від наше гусоньки, и від наше куроньки — нірокє!... Ей вей мір!.. Але чого вже від Семен Лелик не приходя брати бромф? Га? Таже там буде старощеня сегодне? А Семен дало мені слово, що и від бромф, и від пиво, и від мід, и від вишник, и від колачі, и від увес крам буде лиш у мене брати? — Hevste?! — Хіба се не я єму порадило — аби не дало сестра за тото Дмитро — але аби дало за волох? A wade я! —

(Иде и дивит ся у вікно).

Ei waj!!! — від Дмитро наше вже — вижю йде!...

(Иде в шиньк).

Тре́ба єму́ ві́д води́ зала́годити тро́хи — аби́ єму́ ніро́кє все досипа́ти у вишни́к!... Так! — noch a цап! — На́шьо аби́ єму́ ма́ло пали́ти ду́же у середи́нї — га? — Оно́ у ме́не до́бре Ding, а Мо́шко Цьмок від ду́же сумлїнне чолові́к!... Таке́ gut a дуоїне сумлїне и в саме ра́бин nischtu! a wade!...

Трета справа.

Дмитро. — Той, що перше.

Дмитро

(дуже красно убраний, с флояров у руцї).

Здоро́в жи́де!!! —

Мошко (переполошений).

Ай вай!.. Не так ду́же серди́то! про́шю вам!... ви зна́єте ніро́кє — що я від крик ду́же собі страшне́!... Сїда́йте про́шю!... отту́т! за столо́м...

(Продуває стів и лавицу).

Sure! Herste! — Nischtu!.. A Schlag soll dach treffen!... Sure!!! —

Дмитро (грозом).

Та на яко́го тобі чо́рта тепе́рь Су́ри?!!! — Ма́єш вишни́к?! —

Мошко.

Від са́ме Essenz!... Лиш не кричі́т так — про́шю вам!... — Са́ме Essenz!...

(Біжит у шинк).

Дмитро.

Про ме́не най бу́де и горя́ча смола́ с пе́кла... менї все одно́!...

(Тягне... собів на лавицу и сумує.. Мошко уносит бляхівку вишнику и кладе о перед Дмитра. Дмитро хапає сердито бляхівку:)

Здоро́в — жи́де!!!

(Не одним духом випиває и бє бляхівков у стів.)

Мошко.

Ej wej!!!...

Дмитро.

Не бійсь — чу́хо! — Не бу́ду тобі́ вже бо-га́то заважа́ти!...

Мошко.

Ai waj!... А ви-ж де хо́чете єму́ ніро́ке йти? — у сеге́льбу мо́же? —

Дмитро.

У сеге́льбу! — але́ у тоту́, де меча́ми ру-ба́ют!...

Мошко.

Ai waj mir!!! — Чи ви лиш не хо́чете — не дай Бо́же — до жо-жо-жовнїр?!!! —

Дмитро.

И то за́втра ско́ро світ!!! —

Мошко.

Ej wej mir!!!...

Дмитро

Та и чому́-ж би не?'... Або́-ж світа лиш тілько, що межи́ отци́ми студе́нними ска́лами[1]) — гада́єш?... — У світ!!! — До війська!!! — А там чей не бу́де вже тих ду́карів богачів, що нічо́ не зна́ют, як лиш над бідними кийтись!.. Та чого́ ви́-тріщив-єс на ме́не баньки́ як пуга́ч? — Я ще-ж Дмитро Нестерюк зву ся!!! — вишнику́!!! —

Мошко.

Gewalt!!!...

(Утїкає у шиньк).

Дмитро

(приплюдує на флюярі до слїдуючої пісні, а вітак співає):

---

[1]) Переч.: горами.

Журила ся ненька мною —
Що я не буду ґаздою!...
Гой стій — нене — не журн ся —
Та на мене подиви ся!...

Чи-ж то — нене — не луг — не луг
Чи-ж то нене — не плуг — не плуг?...
Чи-ж то — нене — не упряга:
Ясна зброя на чепрагах?!...

Моя-ж ріля вже й орана —
Вже й кулями засіяна!...
Білим тілом зволочена —
Та ще кровйов примочена!...

У нас — нене — жваво орют —
Шабельками в груди порют!...
У нас — нене — жваво й сіют —
За гарматов жнива спіют!...

У нас — нене — й женці жваві:
Таліянці кучеряві!...
Гой як стали зажинати...
Прощай — прощай — моя мати!...

А у ме́не яка́ там ма́ма у чо́рта?!... Сирота́ без ро́ду — хоть з мо́сту та в во́ду!... А даєш вже раз то́го вишнику́ — не́хресте?!!! — Чи хоч. —

Мошко.

За́раз — за́раз!.. Sure — berste!... A ſchwarz Jur dir!... de Schojebet barget maſ...

(Мошко близькиву вишнику и указує. Дмитро по до лиса.)

Дмитро.

У ме́не ма́тірь?... То лиш у тих богачів вітці та мамі!... Але́ я собі на́йду ма́му: ту ціса́реску фа́ну!...

(Приступує до сільдуєкої пісни, а вітак співає:)

Сидит цїсарь на престолї в золоті коронї...
Гой до ме́не-ж — ледїники — котрі єсте годні!..

Гой до мене-ж — ледїники — до мене — до мене..
Бо упала пригодочка тяжкая-ж на мене!...

Хоче-ж мене Прус проклятий с престола прігнати
Ще й корону золотую з головки ми зняти!...

Не жури ся — цїсарику — дай заграти в трубн...
Злетимо ся як вірлята — не дам тя на згубу!...

Ходїм — хлопцї-ж — на оренду — заплатю вам пива...
Аби-ж менї до цїсаря доріжка щаслива!...

Юдо — вишнику́!!! — бо не ме́ш..

Мошко.

За́раз — за́раз! — Sure berste! fim aran!...

Дмитро.

Бо кров собі за́раз пи́ти меш!!!...

Мошко.

Maan Tojd!.. iber jedu man Tojd!...

(Приносит швидко вишник и утікає чим борше. — Дмитро п.)

Дмитро.

А ти що собі гада́єш — пе́йсо?! — що тво́я кров лїпша — як то́го бідного жо́вняра — що він ю за сво́го цїсаря пролива́є!... як ту во́ду криштале́ву пролива́є!...

(Приходує до слїдуючої пісні — а вітак співає:)

Чом береза суха не зелена...
Чом березї гіля обітнено?!...

Якже-ж менї зеленою бути?...
Підо мною стояли-ж рекрути!...

Шабельками-ж гіля обтинали —
С під коріня води добували!...

В кришталеві чарки наливали...
До цїсаря в подарунку слали...

Прийми-ж царю — сей дар парубочий —
А на завтра багрóвої вточим!...

(Сумує. Хвиля.)

Четверта справа.

Калина. Ті. що перше.

Калина

(велику барівку в бисагах або в тайстрі, уходит. тихо плачучи, и в одно нишком утераючись).

Я здорóв — Мошку?...

Мошко (бере борше барівку).

Ai wai mir geschein!... Haste gewidschowet a meichigene Schitse?! — а то хто вúдїло о пéред весїлé ємý нівpóкє плáкати? — га? — Хібá не бýде ємý колй и по весїлé! — Herste!

Дмитро.

А богáчцї — вúжу — óчи вúсїли!.. Гадáє — що то лиш онá в кóрчмі!...

Калина.

А се ви — Дмúтре?... Я й нї в тот бік!... Як здорóви?... Та дóбре — що... бо я вас мáла однáко щось просúти!...

Дмитро.

Ха ха ха, ха ха!... Богáчка у бідалахá? — Що-ж він тобі дáст?! — хібá дýшу?! — Таже-ж ти ю вже давнó з мéне взяла та чортáм завдáла!...

Калина.

Дмúтре!!! не добивáй менé!!!...

Дмитро.

Умерлі-ж рук не зво́дя?!... не бій ся!... Але́ бідний мусит мато́ути и по смерти тих богачів слу́хати!... Для то́го-ж кажи́! — що хоч? — що му́шу робити? —

Калина.

Ма́рко ру́шит за́втра у плава́чку...

Дмитро.

Та що тобі з Ма́рка тре́ба?... дру́жби мо́же?... є-ж до́ста бога́чиків!... а нам бідним дай по́кій!... Чи мо́же нікому бу́де у це́ркви боя́рских ко́ний вартува́ти?...

Калина.

О Дми́тре — Дми́тре!... збитку́й мо́є се́рце кілько хо́чеш!... але́ лиш ту одну́ во́лю мені вволи́: зроби́ так, аби́ Ма́рко не пішо́в за́втра у плава́чку!... Дми́тре!... се мо́я оста́нна про́сьба!...

Га!... И то з якої причи́ни...

Калина.

Ох. Дми́тре мій єди́ний!... лиш то мене́ не пита́й!... бо я се тобі не мо́жу вповісти!... не смію вповісти!... бо — як то тої при́повідки: хоть кат — та все бра́т!... А коли́ вже не змо́жеш Ма́рка зупини́ти — то хоть піди́ з ним ра́зом у за́втрішну доро́гу!... Таже́-ж ти є керма́ничів пе́рший?!... Дми́тре!...

Дмитро.

Га!...

Калина.

А люби́вєс мене́ у оде́н раз вірне?... Дми́тре! — при ті пе́рші, щасли́ві, святі, на́ші любі тя мо́лю-заклина́ю: вволи́ мо́ю во́лю!!!...

Швидко пріч.)

Пята справа.

Ті, що лишились.

Дмитро.

Чу́хо!!! — вишнику́ — бо не меш!!!...

Мошко.

За́раз — за́раз! — Er bagrubt mach! — er bagrubt mach! — er bagrubt mach in die Erd aran! — Waj mir - waj mir!...

Несе Дмитрови бляхівку и утікає швидко. Дмитро по до жно и бе бляхівков у стів.)

Дмитро.

И чому́ бих не мав тобі во́лю вволи́ти — бога́чко?!... Хіба́-ж я ліпший від то́го нещасли́вого на́шого До́вбуша, що до́ти Дзві́нці во́лю воли́в, аж до́ки не провали́в ся у моги́лу?...

(Прилюдує до слідуючої пісні, а витак співає:)

Лежит Довбуш на порозї,
Грає кровця в дві дорозї!...

Гой ти Дзвінко — гой ти суко —
За що-ж менї такі муки?!...

Гой то — Довбуш — за коханє!
Пий си кровцу на снїданє!...

А на обід буде штука —
А по віки всїм наука!...

А чи-ж не нау́ка?... И та бу́ла бога́чка!... Але́ що она́ менї каза́ла — що? — аби́ Ма́рка не пусти́ти у плава́чку? — — Не пу́щу — хоть аби́х знав — що 'му ся поро́гом посте́лю!!! — И я-ж Довбуші́вского ро́ду!!!... А она́ що?... Дзві́нка!!! — неві́рна та Дзві́нка!!!... Га!...

(Сумує.)

Шеста справа.

Марко и кілька керманичів. — Ті, що перше.

Марко.

Як, здоро́в — Мо́шку? — О́ко могоричу́ на стів! —

Мошко.

Єї wеї! — від саме́ шлїш!...

Марко.

То-ж так хло́пці, або́-сте зна́ли: сего́дне неділя — заба́вимо ся! — А за́втра з у́стани та до ки́рми! — А на ме́не не ждїт — бо я годи́нов або́ й двома́ передо́м ру́шу — [1]) при́стань замо́вити, аби́ не так як оно́гди, що тут-тут приходи́ло зарі́нками ночува́ти! — А зна́йте мені́ лиш — та зага́тий не наробити або́ рі́пу не копа́ти — бо све́рдев мій бу́де ма́ти ся в робо́ті — або́ и цва́йка! —

Керманичі.

Ха ха ха ха!... Або́-ж нам за́втра першинка́ — дара́би кочува́ти? — А де па́сти мемо — Ма́рку? —

Марко.

Ви попаса́йте собі́, де злю́бите, а я бу́ду па́сти на про́тів тата́рского пото́ка. — Там при́стань — пра́вда — тро́хи нена́ручна, бо тре́ба у ло́зах прибива́ти. — Але́ я вже з ро́ду у тата́рского пото́ка пасу́!....

Дмитро.

А я тобі ка́жу — що ти за́втра тут па́сти меш — а не у яко́гос там тата́рского пото́ка! —

(Бє кулаком у стів.)

Тут!!! —

Марко.

Се ти — бра́те Дми́тре? — Я-ж нї в той бік!... Як здоро́в — брату́ю? —

---

[1]) Переч.: аби.

Дмитро.

Ти нї в тот бік — секма́ничу ти фуду́лний?! — Але́ давно́ мене́ и лїпші від те́бе пізнава́ли... та ще й мут!!! — А ти за́втра менї анї кро́ка!!! —

(Бє кулаком у стів.)

Марко.

До ве́чера — бра́тчику — дале́ко!... Але́ як Бог даст діжда́ти — то за́втра му́шу! — Бо ледїнї вже и завда́ток взя́ли! —

(Зачинає частувати.)

Здоро́ви-ж ледїнї! — Запи́ймо могори́ч — аби нам за́втра щасли́ва доро́га! —

Дмитро (вибиває 'му чарку з рук).

Від стола́ до поро́га!!! — А да́лї хіба́ по мо́ї голові́!!! —

Марко.

Дми́тре!!! —

Дми́тро.

Я-ж так зву́ ся!!! — А ти? —

Марко.

Я? — Мене́ Ма́рком хрести́ли! —

Дмитро

(штрикає зза стола).

А я тебе́ и́нак за́раз з'и́рщу...

Ма́рко.

До ру́к — [1]) хло́пцї!!! —

(Керманичі обступают Дмитра.)

Мошко.

Gewalt!!! Gewalt!!! Gewalt!!!...

Марко.

Відведіт 'го домів — бра́тчики! — ви-ж ви́дите, що він не при своїм розу́мі!...

---

[1]) На горі дописано олівцем: Стій — опришку!!! —

Дмитро.

Попамятáєш ти менé!!! — Злóдію!!! — [1]) Опри́шку!!! —

Марко.

Я-ж вáми ся свíдчу — лю́де — що се не мóя причи́на! — А за[2]) опри́шка та за злóдія[3]) ще собí поговóримо! —

Дмитро.

На кров!!!!!! — [4])

(Мотлох. Заслона паде.)

---

[1]) На горі дописано олівцем: „ти оден печений“, а перечеркнено: Опри́шку!!!...

[2]) Перечеркнено олівцем: опришка та.

[3]) Дописано олівцем: печеного.

[4]) „ „ та на голови.

ЧЕТВЕРТА СТОРИЯ.

ПОДРЯ.

Кирманника пристань на протів Сокілского. — На право — скосом до театру — каплička з образами матери божеї и святого отца Николая. — На ліво ватрище с кужбов. — Біля него камінє до сїдання. По обох боках пристани гущі всілякого дерева. — За пристанею Черемуш, за ним татарский потік, від него на право Сокілский, на ліво гора. — Напідвечер. —

Перша справа.

Дугай и его товариш надходя з лївого боку.

Дугай (дивит ся на годинник).

Ше́ста годи́на попо́лудню. — Відпічнїм же-ж годи́нку — бо да́лї пови́нни керма́ничі вже надійтї —то-ж тре́ба нам бу́де ста́ти у отти́х проклятих порогів про вся́кий припа́док — не дай Бо́же! —

(Сїдают оба и куря люльки).

Жандарм.

Я-ж на[1]) постеру́нку нова́к ще — нїчо́ не зна́ю. — То-ж у тих там поро́гів так ма́є бу́ти небеспе́чно — що керма́ничі як му́хи ги́нут? —

Дугай.

И є пра́вди — това́ришку — як ті му́хи!... Гі́ренький же то кава́лок хлїба — що му́сить 'го бід-

[1]) Перечеркнено: сему.

ний чоловік сме́рти з рук аж видера́ти!... А ти умі́єш пла́вати?

Жандарм.

Отто́-ж ра́ція! — Коло́ саміського Ду́наю зріс — та ще би и пла́вати не вмів!... Як та ри́ба — бра́те — пла́ваю!... А ти-ж. това́ришу — де так га́рно пла́вати-сь навчи́в — що — як чу́ю — кілько́х вже керма́ничів від пото́пу ви́ратував? —

Дугай.

Мене́ — бра́тчику лю́бий — навчи́в пла́вати отто́й там Че́ремуш бу́йний та непе́вний — що він тілько люди́й що ро́ку пожера́є!... Бо му́сиш зна́ти — що и я гу́цул ро́дом та ще и керма́нич до то́го — хоть нікому не хо́чу про се признава́тись — на́віть и Ма́ркови тому́ — що єго́ я сестру́ так ві́рно полюби́в!... Але́ тре́ба забу́ти — бра́те!... Слу́жба во́лю тра́тит!... А в ме́не ціса́рска слу́жба над усе́! — на́віть и над любу́!...

Жандарм.

Коли-ж ти гу́цул ро́дом — то му́сиш до́бре зна́ти всї тут око́лиці? — Якже-ж прикра́сний отто́й там потік на тім бо́ці назива́єсь? —

Дугай.

Тата́рский потік. — Приповідают бо — що там раз тата́ре та́бором стоя́ли — и що їх старши́й ходи́в до то́го пото́ка ко́ждого ра́нку Бо́гу ся моли́ти. — Там же-ж мав єго́ оде́н гу́цул з отто́го там місця — де та капли́чка стоїт — с туго́го лу́ка и застрілити!...

Жандарм.

Гм!... А та-ж скала́ величава там — що нена́че би[1]) цілу́ вели́ку гору́ ша́блев хто на полови́ні перетя́в? —

Дугай.

Та гора́ звет ся Сокілский, бра́те, и то — як

[1]) Перечеркнено: хто.

ка́жут — не ма́є бу́ти гора́ — але́ одно́го прада́вного гу́цулского короля́ двір, що єго́ Го́сподь за яку́сь там вели́ку прови́ну закля́в и в ту там гору́ замо́к. — Там він и спит — ка́жут — склони́вше го́лов на оден вели́кий мармуро́вий стів, скрізь котри́й то стів ті бу́йні ку́чері молодо́го короля́ проросли́. — Так він — ка́жут — ма́є спа́ти — и він — и всї ті єго́ бу́йні ледїнї — аж до́ки Го́сподь Бог на одно́го зїльского Ива́на не зїшле тїлько аж я́сних соко́лів — щоб ту цїлу́ гору́ вели́ку сво́єми крильми́ вкри́ли!...

Жандарм.

Гм!... А віта́к же-ж? —

Дугай.

Віта́к — ка́жут — и коро́ль той наш нещасли́вий пробу́дит ся з закля́того то́го сво́го сну, збере́ всїх гуцулів и здобу́де собі ними ті да́вні на́ші краї[1]) на сїверні́м побері́жю на́шого чо́рного мо́ря!...

Жандарм.

Кра́сна при́повідка! єй Го́споду Бо́гу!... Така́ кра́сна — як та цїла́ ва́ша Бу́ковина — де на ко́ждім листо́чку — коли́ не чудна́ при́повідка — то кра́сна пісенька коли́шет ся — мов[2]) пта́шечка с то́ї казо́чної три́девятої землї!...

Дугай,

(що сидів задуманий — спершись на свій ґвер — співає:)

Я вже змірив сего світа
По над половину:
А щем краю не находив
По над Буковину!...
Бо тут щастє пробуває —
Як у Бога в раю:
Буковино зеленая —
За тобов конаю![3])

---

[1]) Перед.: по наш.
[2]) „ тушечка.
[3]) Олійник дописує: На тобе немо.

Тебе гори обгорнули —
Як зелена рута —
Від Черемшу — від шумного —
До тихого Прута!..
А Сочава Серетови
Тайни вповідає!...
Хто-ж їх — брате — хто-ж їх — милий —
Хто-ж їх угадає!...

Гуцул стоїт на рокиті —
Та грає в трімбіту,
Кпит ся з долї желїзної —
Кпит ся всему світу!...
А прекрасна Мольдованка
Піє свої дори...
Зашуміла Буковина
Як то сине море!...

Шуми-ж — моя Буковино —
Від краю до краю!
А я твої думи-шуми
В піснях відспіваю!...
Ти-ж одная лиш такая
В широкому світї!...
Вся у рутї та в барвінку —
Вся в рожевім цвітї!...

Так — брате!...

(Встає и дивит ся на годину.)

Але́ тре́ба нам ити́!... Бо да́лї час керма́ничам надходи́ти — щоб бу́ти на погото́ві!...

(Оба пріч на право).

Друга справа.

Калина.

Калина (з лівого боку).

Не вда́лось серде́шному мо́му Дмі́трови, Ма́рка спе́рти, о́тже-ж я ви́просилась у ма́ми и біжу́ правця́ми на Віжни́цу, щоб то́го до́брого Ма́рка перестеречи́! — Бо непе́вний мій брат с тим пеко́лним воло́шином на не́го зра́ду куют. — Яку́? — не зна́ю! — Але́ мені все ви́дит ся — що они́ гада́ют[1]) у місті на нічлізі[2]) з ним зроби́ти вже — що зроби́ти! — Поратуй — ох поратуй 'го[3]) — Ма́тіночко ти Христо́ва!!!...

(Приклаче перед каплицкою и співає.)

Як мореплавец — сли буря грає —
В Бога та в якор лиш уповає:
Так ми-ж на тебе в кождій тривозї!...
О — о — ратуй нас Пречиста Божа!...

Бо в сему світї лиш пекло віє —
Нечиста сила зраду лиш сїє —
Наче змия[4]) та — та пожариста...
О — о — укрий нас чиста Пречиста!...

Тут брат на брата ножі гартує —
Сестра сестрицу трутов частує!...
Хто-ж хто спасе нас ножів — отрову?...
Ти! ти-ж одна лиш — свята Покрово!...

То-ж крий нас — крий нас — неба царице —
Як пискленятя та мати-птиця!...
Хай пекло грає — хай буря віє...
Ти — ти-ж нам якор — Діво Маріє!!!...

(Вела.)

[1]) Первісно: хотут.
[2]) Перестрінен: єму.
[3]) Первісно: їх.
[4]) Первісно: змєрпа.

И що-ж би ми в світї варт — як би нас небéсні не покривáли?... Алé трéба менї бíчи — щоб Мáрка вúпередити! — він дóки дарáби в містї передáст — дóки що — а я вже там бýду! —

(Иде пару кроків — але раптом зупиняєсь.)

Ох, менї лúшенько!!!... Тажé-ж прóтів порóгів у корчáх два жандáрі, чи хто, розберáют ся — до кýпаня матóути — а менї сáме тудá дорóга — бо чéрез дїтчі корчі йнкуда не добрó!... А там ужé и Мáрко дарáбов женé... що-ж с. б. г.[1]) тепéрь робúти?... Уповíла бих тут?... не випадáв! — бо той Андрýшко якá мúйка — то зáраз би Семенóви вповíв! — Що я рóбю? — — Ховáюсь! —

(Иде на право и ховаєсь.)

Трета справа.

Марко и Андрушко, зараз вігак Семен и Лунгул.[2])

Марко

(кочує по Черемши дарабу).

До крáю — хльо! — Прибивáй! — фартýй. — Ще! — Ще! — Так! — Мечú цвáйку! — Штрикáй на бéрег! — Ловú! — А гой! — Стій! —

(Прибивают дарабу и виходя на берег.)

Кладú вáтру — хльо — бо я заціп від стýдени! — Лéдви що рукáми кивáю! — Тфі — пек ємý! — від[3]) колú жню — ще так не змерзáв!...

Андрушко

(роскладаючи ватерку).

Алé-ж бо с чóрта й ріскá водá сегóдне!...

Марко.

Кíлько-ж я тебé прóшу — Андрýшку — абú ти менї в дорóзї чóрта не згáдував?! — Чортú на

---

[1]) Так в автоґр.; перечеркн.: менї.
[2]) В автоґр.: С. и Л.
[3]) Переч.: ще.

нас и так не забу́дут! — А я-ж не ка́жу? — И о́нде два иду́т — коли́ тобі́ їх тре́ба! — И то два йстенні!...

(Семен и Лунґул виступают.)

Здоро́в — Ма́рку! — Чу́єш?! — Здоро́в!!! —

Марко.

Здоро́в! —

Семен.

Ти гніваєш ся на ме́не — Ма́рку? — Запе́вне за той оногда́шний наш пере́рік у стрі́леного хреста́? О Ма́рку любий!... я и сам не тя́мю — що тогди́ у свої́ нещасні горя́чци робив!... Але́ щоб ти щи́ру мо́ю скру́ху ви́дів: то даю́ тобі́ о́зде при сих чужи́х двох лю́дех че́стне парубо́цке и гу́цулске мо́є сло́во: що Катери́ни для те́бе на віки вічні зріка́юсь!!! — И не то ще — але́ бу́ду ще и старо́го Ло́ґоша до́ти моли́ти и проси́ти, до́ки аж Катери́ну за те́бе не відда́ст! —

Марко.[1])

Як би[2]) се́му пра́вда!...

Семен (здоймає руки до присяги.)

Коли́ не пра́вда — то аби́ мене́ хрест Бо́жий поби́в — та отті́ святі́ небе́сні покара́ли! — віриш тепе́рь? —

Марко (обіймає Семена).

Бра́тчику мій!... това́ришку!...

Семен (обіймає Марка).

Братю́ мій золоти́й!... А де-ж бу́ло тогди́ мо́є то прокля́те сумлі́нє —

Марко.

Ні сло́ва бі́лше — бра́тчику!... про́шу тебе́!... Усе́ мину́ло ся и забу́ло ся!...

---

[1]) Первісно: Дмитро.
[2]) Перед тим переч.: Хто.

Семен.

Мину́ло ся!... А о́нде — ви́жу — и Дми́тро наш лю́бий иде́!... О — бра́тчику Ма́рку!... Звели́ч отсю́ кра́сну та щасли́ву годи́ну!... Прости́ Дми́тра за учера́шний ваш пере́рік!...

Марко.

А яж на не́го гні́ваюсь — чи що?!... А хоть би и гні́вавсь — кому́-ж би я сего́дне не прости́в?!...

Четверта справа.

Дмитро. — Ті, що перше.

Дмитро

(з берівкою у руках, у войскові червонні шапці, войсковий бротсак через плечи, надходить з лівого боку и хоче переходити. — Він попапилий.)

Всїх богачів кріз ду́шу та в ду́шу!!! —

Марко (перебігає єго).

Дми́тре!...

Дмитро.

Ти що мені́ ма́єш доро́гу перебіга́ти — ти опри́шку оде́н!!!... Ти-ж хіба́ не ви́диш — куда́ я се иду́?!!! Чїсареви[1]) мо́му світлому служи́ти — йду — а тобі від ме́не за́сє!!! —

Марко.

Дми́тре!... Дмитрику́ мій пишни́й та намальо́ваний!... Не гні́вай ся на ме́не за вчера́шне!... А коли́ вже гні́ваєш ся — то хоть стань зо мнов на дара́бу та поїдемо разо́м!... Дми́!...

Дмитро.

На дара́бу? — Ста́ну! — хоть аби́ лиш на те — аби́ тобо́в у яки́й кле́кіт загурдуза́ти! — [1]) опри́шку[2]) ти оде́н!... Пєш горі́вки?!!! —

---

[1]) Так в автоґрафі.
[2]) На горі дописано олівцем: за вчера́шного.
[3]) Перечеркнено олівцем: ти оден!...

Марко.

А ти-ж не знáєш, брáте, що я в дорóзї горíвки не пю? — Мóя головá такá слабá, що тобí від пóрциї горíвки зáраз пяний стáну як шток!...

Дмитро.

Пий — бо бýдеш собí зáраз кров пити — я-ж опрúшок.[1]) — Здорóв!!!...

(Пє и подає Маркови.)

Пий в дýшу тє та в хрестú — фудулнéку!!! —

(Марко пє и віддає знов Дмитрови).

А оттóй там богáчик нї подúвит ся на бíдного Дмúтра!... Здорóв — богáчу!!! —

Семен.

Здорóв — брáтчику Дмúтре! — Ми[2]) влáсне з Лýнґулом рáдились та й урáдили — абú за тéбе Калúну дáти. —

Дмитро

Тепéрь — колú вже завдáв мóю дýшу нетрýдному?... Тримáй собí ю!.. Калúна-ж не на те — абú пянúц по кóрчмах відшýкувати!... Я йду царéви служúти!... О — гóри ви мóї золоті!... Я вже вас не бýду вúдіти!... Нє!... Не бýду!...

(Плаче.)

А ти — о Мáрку!... заспівáй менї ще про тóго нáшого короля — що там у Сокíлскім дрімáє!... Я вже бíлше єгó не вчýю!... О — гóри ви мóї золоті та пишні та намальóвані!!!...

(Хвиля. — Марко співає.)

---

[1]) Перв. було: опришку!!!
[2]) Переч.: Я власне.

Чи хто з вас — котрий з вас — ледїники — знає —
Що там у Сокілскім є жемчужний двір? — —
И що — у дворі тім — в теремах — дрімає
Той давний та славний наш гуцулский кріль? —
И спит він в дворі тім до тисяч вже років —
И буде ще довго — нещасний — там спав!...
Бо так єго-ж Господь небесний високий
За своє свавільство прокляв!...

И спит він проклятий — у зброї — в короні —
Ще й спершесь на ясний як сонце топір!...
А з ним всї панцірні — отроки — комонні —
Служалі — післанцї — ну доста: ввес двір!...
И будут аж доти по Прабога воли
Закляті й прокляті усї они спать —
Аж доки ті ясні сокілскі соколи
Не вернут в Сокілский назад!...

А як ті соколи на зїльского Йвана
Повернут ся с трето-девятих країв:
Тогди-ж и царь Гуцул пробудит ся — встане —
И скаже лиш троє великих сих слів:
До зброї — о братя — вже годї дрімати —
Вже час гуцулам би — чим були — тим буть!!!
Коли-ж раз настане вже того Ивана —
Коли-ж ті соколи уже повернут?!!!...
Нї видко — нї чуть!!!

В'ни-ж вернут ся — братя — о братчики милї
Ті наші соколи в Сокілский назад!...
И тої-ж самої години и хвилї
Ми рушимо — край наш в Москаль добувать!...
Верніт — ох верніт вже — сокілскі соколи —
Щоб царь наш сокілский вже раз ся проверг!!!...
Та гуцулскі славі — и силї — и воли —
Кайдан уже зверг!!!...

(Хвиля. — Ся пісня маєт ся — a la romanzero — з дуже живов и характеристичнов пантомімов деклямувати[1]) — хотївше, аби ефект зробила. — Если-ж би актор до тої ролї за слабий — або на часу би брак — то може на переміну и слїдуюча пісня бути:)

---

[1]) Первісно: співати

Чи чули-ж ви — братя — такі небилиці —
Що в нутрі — в Сокілскім — золоті світлиці? —

А у тих світлицях — за яке — не знаю —
Вже тисячу років царь Гуцул дрімає.

Дрімає-ж він — братя — на срібнім престолї —
А з ним єго челядь — така божа воля! —

Але в кождих сім рік — на зїльского Йвана —
Він ся — братя — будит з сїмрічного спаня! —

Гой вірний мій чуро — подиви ся швидко:
Чи ще у Сокілскім соколів не видко? —

А як прилетїли — давай скорше знати —
Та рушим під Москву — наш край здобувати! —

А як не вернули — то спати ще мушу —
Аж наші соколи в Сокілский вернут ся!...

Дмитро.

Тогдй матбу́ти — колй я!... Ох Ма́рку — Ма́рку!... Але́ здоро́в — бра́те!...

(Пс.)

Кобй святі отті там зна́ли — як менї на душй... онй би за́раз злїзли з образів — та заговорйли до ме́не!... Заговорйли — тай упімну́лись за нещасливого Дмйтра!... А ба!... Святі тепе́рь не гово́ря!...

(У лазеці церкві чути вечірний дзвін. — Марко, Дмитро и Андрушко здоймают кресаки, підходя під капличку, уклякают и співают слідуюцу пісню до такту дзвона. — Семен и Лунгул підходя на перед и розмовяют пантомімічно про зраду над Марком: Семен у перед ніби не хоче; але Лунгул доти єго троюдит — аж доки він не пристає на все.)

Усї мореплавцї у кождому краю
Отца Николая поют-величают:
Яко благ!...
Яко спасе души наші от всїх враг!...

Пливе раз корабіль во бури на мори...
На кораблеплавцї великоє горе:
Потают!...
Святий Отче Николаю — дай приют!...

А святий Николай йде морем, як полем:
Не бійте ся — дїти — на все Божа воля!
Не даст ти
Від ворога потайного пропасти!...

Не дай — ох не дай нас — отче Николаю!..
Ми-ж тобі ся молим — тебе призиваєм:
Ох не дай
Нас тайному ворогови в поругай!...

(Побожна хвиля. — Всї встают и хрестют ся, а вітак кладут кресаки на голов.)

Марко.

Ходїм же-ж тепе́рь — бра́тчики! — аби́ ще за вчасу́ на нічлїг прибити! — А ти — о — святи́й Отче Никола́ю — постріча́й!!!...

(Усї стают на дарабу и відходя.)

Пята справа.

Калина.

Калина (вибігає с корчів).

Идеш — Дми́трику мій лю́бий та нещасли́вий?... Матбу́ти так лу́чше!... и для те́бе и для ме́не!... Та

неха́й же хоть на те́бе ще раз поди́вюсь!... У оста́нне!...

(Біжит у затиле подрі и дивит ся за дарабов. Ма́рко ко́ло пере́дної ки́рми... Семо́н, Дмі́тро и во́лох ко́ло него... Семо́н заговорює Дмі́тра и справляє го на Сокі́лский... Дмі́тро дівит ся... воло́шин — труча́є — в во́ду — Ма́рка!!!!!!... Паде мов нежива до землі — С правого боку далеко чути ґвавт. — Заслона паде.)

Перша редакция мельодрами »Керманич«, що має прозову форму, зберегла ся в одному автоґрафі, в якому бракує очевидно пятого акту. На се вказує і недостача драматичної розвязки і приписка поміщена на початку сеї редакциї: „Ведет ся в однім гуцулскім селі при Черемши и в карнім суді.“ В карнім суді відбуває ся подія пятого акту в другій редакциї. Подібний зміст мав очевидно і пятий акт першої редакциї. Річ се дуже ймовірна, що мабуть ще р. 1876. — або небаром опісля був написаний пятий акт, виготовлений у віршованій формі, що ввійшов до другої редакциї. Про се буде сказано докладнійше у приписці до другої, віршованої редакциї „Керманича“. На окладинці з бронзового паперу бачимо під наголовком дату: 1876. р. Автоґраф займає 79 сторін канцелярийного паперу »in folio«. Письмо чисте і гарне. Лиш декуда подибуємо поправки й перечеркненя пороблені фіолєтовим, рідше чорним атраментом або олівцем. Фіолєтовим атраментом зазначено (не всюди) наголоси. Друкуємо з автоґрафу.

Ані в першій, ані в другій редакциї »Керманич« не був ще друкований.

КЕРМАНИЧ.

(ДРУГА РЕДАКЦИЯ).

КЕРМАНИЧ

або

СТРІЛЯНИЙ КРЕСТ.

Мельодрама з гуцулского житя.

(друга редакция).

ОСОБИ.

САВА ЛОҐОШ, богатий гуцул.
КАТЕРИНА, єго донька.
СЕМЕН ЛЕЛИК, богацкий син.
КАЛИНА, єго сестра.
ЛУНҐУЛ, Семенів побратим.
МАРКО ЗІНИЧ, секман керманичів.
МІТРАНА, єго сестра.
ДМИТРО НЕСТЕРЮК, єго побратим.
ІВАН ДУҐАЙ, жандарм.
АНДРУШКО, керманич.
МОШКО ЦЬМОК, шинкарь.
Баба пірадраха.
Карний судця.
Жандармский фірер.
Оден жандарм.

Урядники. Жандарми. Керманичі.

Дїло ведет ся в однім гуцулскім селї при Черемши, вітак у сокілскі пристани, вітак у суді.

ПЕРШЕ ДІЛО.[1])

ПОДРЯ:

Присіна о перед Лоґошевої хати. На стіні висит кріс.[2]) — Пора: рано.[3])

Перша бесїда.[4])

Катерина.[5])

Катерина

(сидит на присіні прядучи и співає.)

По над Дунай, по над Дунай той тихенький
Брала, рвала дївчинонька лен дрібненький.

Та як брала, та як рвала, ще й стелила,
До тихого Дунайчику говорила:

О, ти, Дунай, о, ти, ріко, ти тихая,
Про віщо-ж я пропадаю молодая?!...[6])

---

[1]) В автоґр. А. первісно: перша стая.
[2]) „ „ ручниця.
[3]) „ „ первісно: Ранок; опісля по перечеркненю змінено на: Напідвечер.
[4]) В автоґр. А. первісно було: Перше діло.
[5]) „ Катерина сама.
[6]) „ Про віщо-ж я така в світі нещасная.

Хоче-ж мене батько дати за опришка,
О!... що за ним кровавая кожда стежка!...

А я лучше-ж[1]) у Дунаю утопю ся,
Як з опришком, як с кровавим, подружу ся!...

Утопю ся у Дунаю та й спочину!...
А з опришком кара й мука до загину!...

(Говорит.)

Чи-ж моє не таке? — чи-ж и менї
Не прийдет ся зробити, як нещасні
Ті дівчинї у пісни? — О, мій Боже!...
Чи-ж и мене не хоче батько мій
Віддати за опришка? — за побійцу? —
А то такого ще, що и в казках
Такого ся не найде, не аби ще! —
А люде ті ще завидя менї!...
За віщо, рада би я знати? — що
Мій батько богатирь? — що Лоґошем
'Го славним величают? — дукарем
На гуцулскі всї гори? — А менї
Що с того? — горе!.. сльози!...

(Плаче.)[2])

Але тихо

(Утераєсь.)

Мій батько, чую, йде!... Ме зараз ми
Такої піяти, що мій світочок
Ще гірше почорнїє, як менї
Уже він почорнїв!...

---

[1]) В автоґр. А.: А я-ж лучше.
[2]) „ „ перечеркнено, а вітак утераєсь.
Тут в автоґр. А. є ще ось який уступ:

Переч.: 'Але тихо.) Нене! нене!..
Покоїна моя неначе... для чого
Не взяла ти сеи з собою разом
Мене у домовину?...

Утераєсь.)

Але тихо!... і т. д.

Друга бесїда.

Лоґош. Та, що була.[1])

Лоґош,

(сокиру и кітлик у руцї, виходит с хати).

А я-ж не кажу?! —
Ця перестанеш раз менї вже ти
Цїдити си?! — И дий 'го катови!...
Ти шо собі гадаєш?! — шо тебе
Я за дручка віддам?! — за того Марка,
За того свистуна голодного,
Шо в него тілько всего, шо лиш свердев
За прошивков,[2]) сопівка та сокира?! —
Та й то, хто знає, ци уже жидам
Не заложив за мисочку[3]) муки?! —
Ци може ти гадаєш, шо тобі
Він з своїх співанок зварит кулешу,
А юшку ти с казок?![4]) — Та чо' мовчіш —
Нїчо' не кажеш — хльо?! —

Катерина.

Я вже казала:
Що хоть мене ви зараз порубайте,
А я лиш Марка любю и за него
Одного піду лиш! — А що він біднвй? — [5])
И ви[6]) за ноги Бога ще не ймили!...
А и з єго кровавої сокири

---

[1]) В автоґр. А.: Та, що перше.
[2]) „ „ перечеркнено: та сокірчина.
[3]) „ „ за око дві.
[4]) „ „ первісно: А юшку з долота, по зачеркненю двох останних слів дописано на горі: ти с казок?! —
[5]) В автоґр. А. перечеркнено ось який рядок:
Лиш Бог богатий, батьку!... А і ми (відтак на горі справлено на: И нїхто)
Другий рядок виглядав первісно ось як:
Кажім (справлено на: як кажуть) — за ноги Бога ще не [ймив!...
В автоґр. А.: ми
Сей рядок в автоґр. А. по останнім справленю був ось який.
И ми за ноги Бога ще не ймили!...

Вам[1]) гріх ругати ся!... він нев за свого
Покойного вітця довги великі
До шелюга сплатив, залоги всї[2])
В жидів повикупав, а все лиш тов
Кровавов сокирчинов, що така
Велика вам в очех!...

Лоґош.

И дий 'го кату
З єго гулавов дївков та 'го дий!...
Хто-ж каже у досади солоної,
Шо Марко тот нероб? — Я тілько кажу.
Шо він не Семенови Леликови
Бре[3]) пара, шо у него сороківцї
Поплїснівіли бербеницями! —
Ти шо собі гадаєш?! — А коли
Тє сватає — то шше у руку — хльо —
'Го поцулуй! —

Катерина.

Ба най 'го пси цїлюют!...[4])

Лоґош.

А там маєтки, бре — Ти шо собі
Гадаєш?! — Дві полонинї свої!
Худоби без лїку! всї комори
Набиті! срібла бербеницями!
А золота пів скринї! — шо собі
Гадаєш?! — Се не Маркови, хльо, пара,
Шо доки ти дарабку на Віжницу
Не віджене, то й пообідати
Бідашка має шо! —

Катерина.

Він ще богат,
Муки у вас не зичив на кулешу!...

---

[1]) В автоґр. А.: Нам.
[2]) „ „ сей рядок виглядав ось як:
Всї повиплачував и всї залоги
[3]) В автоґр. А.: Дї пара... і т. д.
[4]) „ „ Ба пси най 'го устеклі!...

Лоґош.

Лиш[1]) ти менї богато договорюй,
То я таку тобі кулешу зараз
Зварю тут, шо не меш!!! —

(Мече кітлик и сокиру на приспу.)

Теперь бери[2])
Там кітлик та сокиру, та иди
Дробєта д' ватрі знати! — А дручкам
Там накажи, аби менї кізлєта
Не потровили, бо єк війду д' ватрі,
То всїх їх вівішєю в смерічки,
Єк ті ворони!!! —

(Катерина бере кітлик и сокиру[3]) и хоче йти.)

Стій!!! — А то тобі
Шшє кажу раз: шо вібий з голови
Пусті собі дурниці, бо за Марка
Не дам тє — та й не дам!!! —

Катерина.

А за Семена
Не піду — и не піду!!! —

(Пріч.)

Трета бесїда.

Лоґош.

Лоґош.

Дий 'го кату
З гулавими дївками та 'го дий! —
И у стару, сїду, розумну голов
Таку ти плїшку заженут — ади[4]) —

---

[1]) В автоґр. А.: Та.

[2]) „ „ належали сї два слова ще до попередного рядка.

[3]) „ „ пропущено слова: бере кітлик и сокиру.

[4]) „ „ И старому
Таку ти плїшку забють в голов, шо

Шо й третої не зрозумієш, хльо! —
Але така и мама їй Варвара
Покійниця була, шо, єк бувало
Ти стане тим єзиком обертати,
То й дітько не усидів би у бухни! —
А й в донечки не відродив си, бачу,
Усох би їй, дай Петничко света! — [1]
Але абе-с 'го вівалила[2]) довший
Єк пранник та сідов косов плоти
У мене городила — то за Марка
Тє не віддам! — Чого? — абе-с голоднов[3])
'Му роскрути крутила, а на решті
Шше[4]) й під Сокілским потопленника
Могилу опівала у досади? —
Не дочикаєш того!!! —
Але-ж бо
И тот Лелик, нічо' би чемного
Си з него не звело! гадає, шо
Я буду дівку сватати за него,
Єк за єкого опелінка, хльо?! —
Таже-ж и я колис був молодий?! —
Але мені єк треба було дівки,
То я не ждав, аж доки стариня
Мені печеного вже воробця
Упхає[5]) силов в рот, а сватав сам,
Єк ледіневи зарєд! —

(За подрев чути спів.)

Цить же! — А
Там шо знов за досаду, солону
Жерви так приєзно присіли, хльо?! —

(Іде дивитись.)

А я-ж не кажу?! — Знов иде мене

---

[1]) В автографі А.: госпідку святий.
[2]) „ „ вивалила...
[3]) „ „ перечеркнено: — бре. —
[4]) „ „ Шє.
[5]) „ „ перечеркнено: Сама.

Лоточити тим своїм сватанєм,
У дітьче би 'му було[1])...

Четверта бесїда.

Семен. Той, що був.

Семен.

Як здоров? —

Лоґош.

Та ишє дес так, ади! — єк Бог годит[2])! —

Семен.

А Катерина дома? —

Лоґош.

От теперь
Шо потекла си лиш у Красний дів
Дробєта знати, хльо. — Бо я вже, брє,
Не збізував, стримтурами оттими
Си гримати — вісїмдесєть и три
Ци и чотири роки — не хихичка! —
Вже єло слабо дїєти си, хльо!...
Чєс припочіти би!...

Семен.

Ха ха ха ха!...
То-ж то у тебе химерів, старий!...
И припочити рад бес — та и дївку
Пестити коло себе? —

Лоґош.

Чуй же си?!!! —
А дївку-ж я на буженицу, хльо,

---

[1]) В автоґр. А.: се місце виглядало ось як:
У дітьче би си записало! — Цїба! —
Ци вехли ти руки, хльо, узети ків,
Та по хорбаці помастити?! Цїба
Богдай-сте повстїкали...
[2]) Та ще дес помало (переч.: трохи) кріпимо си.

Тримаю, ци на юшку?! — Дий 'го чорт! —
Сїмнаціть рік вже дівці в осени —
Чес далї до людий![1]) — А я й сегодне
Би зєтеви вже рад! — Ослабло си!...

Семен.

Я-ж того й повернув. — Чи буде, стрию,
Що з нашеї говірки? —

Лоґош.

Дий 'го кату! —
А ти-ж не говорив шше с Катеринов?! —
Таже-ж ти добре знаєш, шо я дївку
На курмею не поведу дї до
Попа та нї в смерічку не повішу?! —
А парубок, коли 'му треба дївки,
То сам повинен знати ї собі
Принадити, та[2]) так принадити,
Аби за ним аж гибла як вівця[3]) за
Грибом,[4]) а струг за холоднов водов! —
Оттак![5]) — Ци може лихо я се кажу? —

Семен.

Та добре се тобі казати, стрию,
Коли ти може и нїчо' не знаєш,
Що с твойов Катеринов робит ся!...

Лоґош.

Та шо таке, аби я, хльо, не знав?! —
Шо дївка на дручка си задивила? —
Таже я очі їй не віпечу,
Та нї єго, бре, ніхтем не заріжу?! —
А иншего не знаю шо робити!..

Семен.

Не знаєш, що робити?! — Ха ха ха!..
И ти наговорив!... Зроби ти так лиш,
Як я з сестров свойов отце[6]) зробив:

---

[1]) В автоґр. А. переч.: давно.
[2]) „ „ та й то шше так, аби.
[3]) „ „ додано: та.
[4]) „ „ дальші слова сего рядка пропущені.
[5]) „ „ пропущено.
[6]) Калинов се.

Тогди не бій ся, що тобі не піде[1])
За того в'на, за кого сам їй скажеш,
Хоть би й за старця загубленого! —
Бо й ся рузя, сестра моя Калина,
Обнюшкала ся була з Дмитром тим
Нестерючком, керманичем тим гордим,
Що в чирчиках та в павах як в неділю
Так и у буддень ходит.[2]) — Але як
Я свої дівці лиш одно словечко
До уха шепнув — ану — чи не обходит
Єго теперь на милю?! — Ха ха ха!...
Оттак би и тобі зробити, діду,
С тов твойов Катеринов!...

Лоґош.

Дий же-ж 'го! —
Та шо таке ти їй за діло шепнув? —

Семен.

Я то одно лиш слово їй сказав:
Що або: [3])

(Шепче 'му в ухо.)

Лоґош (зриваєсь на ноги).

Хльо!!! — а ти-ж мені си зараз
Не забереш від мого халашу?!!! —
Руш!!! — забери си, гицілю оден,

---

[1]) В автоґр. А.: дальші рядки ось які:
Й за старця загубленого! — И ся
Обнюшкала ся...
[2]) В автоґр. А.: собі ходит
Як в буддень так в неділю. — Але... і т. д.
[3]) В автоґр. А. були дальше ось які рядки:
Що або най покинесь α) по добру
Єго β) — а нє — то я вже знаю — зза
Котрої то смерічки на дручка γ)
Засісти. —

α) Первісно: покинет ся она.
β) „ єго по добру — а нє то я вже знати му —
γ) „ лайдаку.

Бо зараз[1]) тут тобов усіх котюг
Хльо — нагодую!!! — Чуєш?!!! —

(Хапає кріс с клинка).

Забери си!!! —
Бо я тобі тут зараз...

Семен.

Гов! — Я йду! — [2])
А вадь и я туда дороги знаю,
Де ледіні у чирчий хрест стріляют! —

(Пріч.).

Пята бесїда.

Лоґош.

Лоґош.

И дийже-ж 'го неволи чернівскі!!!...
Ба ци-ж оттому Богови старому
Вже війшли дни, ци шо, шо перейшов[3])
Сес світ лиш на самі діяволи?! —
И дий 'го — хльо! — А Дмитро Нестерюк,
Хот и богато тикав собі піря
Там, де не треба — то усе таки
Хлопчішше чемний був,[4]) огідний, шширий,

---

[1]) В автоґр. А. первісно: твоїм сервом всіх...
[2]) „ „ дальші рядки ось які:
Але абе-с лиш ти ще не ходив без
Каманака!!! — у Красний дів пішла?! —
И я у Красний дів дорогу знаю! —
Там предес-ж ледіні (перечеркнено: и в честний) у хрест стріляют! —
[3]) В автоґр. А.: Передав
Отцес бешшесний світ діяволам
У руки — хльо?! —
[4]) В автоґр. А. ідуть ось які рядки:
був за себе чемний, шширий,
Огідний, призвиш. — та отже-ж на що
Злий дух 'го переправив (перв.: перевів), шо біданка
Теперь лиш корчми пазит — бре!... Але
Хіба бих я був лишиш, скби и

Та от єк закаменник обійшов
Біданку, що теперь лиш корчми пазит!...
А й з Марком тим хіба сегодне-завтра
Таке не буде, бре? — А ти гадаєш?!
Дівки біда, хльо! — Єк хлопчішшєви
Прилипнут до душі — то й піп с кадилом
Нічо' вже не поможе! — Дий 'го кат! —

Під мене Юда так си підсадила,
Єк під Нестерючка (перв.: оттого Дмитра?) — Гм, гм, гм!...
(Хвиля.)
Але шо я таке? нічо би си
И з мене не звело! — Не гірший Юди? —
Або-ж и Марко тот сегодне-завтра
Не озмет си друкарити по корчмах,
Єк тот Нестерючок.

Почавши від слів: »Гм гм гм!..« аж до: »тот Нестерючок« перечеркнено в автоґр. А., а дальше іде ось який текст: Дівки біда, бре, [первісно: хльо.]

Дальший рядок перечеркнений:

Нічо' би з них си не повіводило! —

Опісля ідуть в автоґр. А. ось які рядки:

Єк ти хлопчішшєви — хльо — до душі
Прилипнут — то и піп с кадилом не
Поможе вже нічо'! — Оттак матбути
И з Марком буде, хльо! — А чий гріх? — мій! —

Дальше ідуть знов перечеркнені рядки:

и дий 'го кату!...
Але-ж бо й Марко тот, у дітьче би
Си записав! — шо він собі гадає?! —
Ану шо шє на старість одурію!...

Тут читаємо текст неперечеркнений:

И дий 'го катови!... Та шо я дію? —
Ану, шо шше в нетрудне одурію! —
Шо я за ним с каманаком в руках
Ходити му та 'го шше панькати,
Аби у мене дівку сватав? — А
Не діждав би він того!!! — Таже-ж він
Си темит о світі — у дітьче би
Си записав на віки! — шо кирниця
Не піде до відра, але відро
Все мусит до кирниці! — А коли
'Му хоче ждати си, аж піде піч у
Дрива — то най же жде — у дітьче би
Си записав!!!....
(Пріч.)

Та хто вітак 'го буде мусїв, хльо,
Карканити на свою душу, єк
Не я?! — И дий 'го кату! — Але-ж бо
И він повинен знати, шо кирниця
Не піде до відра, але відро
Лиш мусит до кирниці, хльо! — Ци може
Гадає, шо с каманаком в руках
За ним ходити му та панькати? —
Не діждеш того, песїй фудулнєку!!! —
Хоть аби мє просив и сам владика!!! —

(Пріч.)

Шеста бесїда.

Калина.

Калина,

(вишиваючи рукави, виступає).

А дома, Катерино? — Катери! —
Нема. — Підожду трохи. —

(Сїдає на приспу.)

Ох мій Боже!...
И Катерина та, не знаю, чим
Так Бога прогнївила велико.[1])
Що батько їй ю хоче утопити,
И то за кого ще? — за мого брата,
За того мого брата Семена,
Що перед ним и кидри по лїсах
Ся зодрегают!... Але їй нїхто
Хоть не боронит, з милим[2]) говорити.
А брат мій присягав ся, що абих

---

[1]) В автоґр. А.:

И та подружечка нещасна моя,
Не знаю, чим так Бога прогнївила.

[2]) В автоґр. А. бачимо тут довший варіянт:

з милим своїм Марком
Поговорити!... А я мушу Дмитра
На милю обходити!.. Ох мій Боже!...

Плаче, утерась рукавом, а вітак співає:

До Дмитра лиш слівце заговорила,
То й ворон кости 'му не позберав!...
А мому братови, що він на Краснім-
Ділу у хрест святий стріляв —

(За хатов вют пси.

Чи-ж я в лузі не калина була?...
Чи-ж я в лузі не червонна була?...
За що-ж мене порубано,
Ще й гілячко поломано?...
О, недоле-ж моя!...

Чи-ж я в неньки не дитина була?...
Чи-ж я в неньки не єдина була?...
За що-ж мене, моя нене,
З моїм милим розлучено?...
О — нещасная-ж я!...

Чи-ж не було річки утопити?...
Ніж мя мали з милим розлучити?...
Лучше в Дунай, лучше в море,
Як серденьку таїть горе!...
Лучше в море до дна!...

(Плаче, утераєсь, а вітак каже.)

Та най би вже лиш я!... Дівчата-ж ті
Однако лиш на горенько та нужду
Судились на сей чорний світ!... Але
За віщо мого Дмитра любого
Мій закаменний братчик на таке
Аж перевів, що люде 'го тепер
Цурают ся?... За то одно, що він
Мя вірне полюбив!... О, Дмитре мій!...
Не знаєш, як тебе я вірне люблю!...
Коли-ж мовчати мушу!.. так мовчати,
Як чорна та скала на Чорногорі!...
Бо мій лукавий брат ми присягав ся,
Що як до тебе пів словечка лиш
Абих заговорила нехотя —
То тілько й твого віку молодого!...
А мому братови неколному
Не треба й присягатись на таке,
Бо він давно діяволови душу
Продав уже, тогди ще, як (перечер.: у хрест) на Краснім-
Ділу у хрест святий стріляв!...

О Христе!!!...
Запевне він иде!... бо лиш на него,
Бо лиш на мого брата пси так вют,
Як на скаженого якого вовка!...
Ратуй мя, Сине Божий!!!..

Сема бесїда.

Семен. Та, що була.[1])

Семен,
(у зброї, близниця[2]) на плечу.)

Ха ха ха!...
А я-ж не кажу, бре?! — а я-ж не кажу?! —
Стара, бач, не спостигла у село
Ще потечи ся — а Калинка моя
Вже и в посестриці!... Нема, бач, с ким
Про того Дмитра чорнобрового
Поцокотїти? — щоб 'му ся легонько
У Мошка, бач, під лавицев гикнуло? —

Калина.

Чи-ж тому Дмитрови ти ще не даш
Уже раз супокою?! — Збавив-єс
Єго на віки вже... Що-ж білше хочеш?..

Семен.

В гроби 'го та в хрести 'го та у душу!!! —
Він що собі гадає, друк оден?!!! —
Всї другі ледїнї, що не єму
Ще[3]) пара, кресаки вже з далеку
Передо мною змітуют, а він
По протів мене як по протів чорта?! — [4])
Коли-ж єму я чорт, то буду чортом,
А то таким, що всїх пеколників
Переветит!!! — він що собі гадає?! —

---

[1]) В автогр. А.: Та що перше.
[2]) „ „ з крєсом близнюком на плечи.
[3]) „ „ Се.
[4]) „ „ Від мене як від чорта сторонит?! —

Що я, Семен Лелик.[1]) єму у ласку
Стояти му?! — Гого! — Але нехай
Єго лиш покортит, до тебе слово
Заговорити зламане, ану
Чи ним усїх вірлів тих чорногірских
Не погодую?! — Я-ж Семен Лелик!!! —

Калина.

И ти-ж ся Бога не боїш, Семене?...[2])

Семен.

Семен Лелик?!!! — Нї чорта та нї Бога!!! —
У Красний-дїв!!! — Туда менї дорога!!![3])

(Пріч.)

---

[1]) В автоґр. А.:
Лелик той, що на Краснім
Дїлу у хрест стріляв — терпіти му"
Аби оден пометок, (переч. гордував) віхоть, друк,
Та дув ся протів мене?! — Але най
[2]) В автоґр. А. читаємо дальше:
Гадаєш, що чортівскі твої речі
Не чує Господь з неба?!...

Семен.

Та най чує! —
Що ми за дїло! — А коли єму
Не хоче чути ся.... по церьковах
Богато має воску: най си уха
Позатикає! — Але в Гуцула
Одна лиш думка є: світ по під ноги!!!
А з світом разом чорта або й Бога!!! —

(Иде, але вітак стає и обертаєсь.)

А як волошин прийде, то скажи 'му,
Що завтра рано (перв.: я сегодне) полювати му
У стріленого там хреста на Краснім
Дїлу: аби раненько там (пер.: в сей час туда) прийшов!!! —

(Иде. — За подрев — до собак.)

А де ви, песї юхи?! — Перше, як
Без зброї приходив — то мя присїли
Як того старця були, а теперь
Підкорчили фости — та в чагори? —
Ха ха ха ха ха ха!... У зброї сила!!! —
Кріс побратим, хльо!!! — а близниця (перв. ручниця)
[мила!!! —

(Пріч.)

[3]) В автоґр. А. вариянт: По головах обох менї дорога.

Калина.

О, Боже! Боже! Боже!... Але тихо!
Там, чую, хтось иде? — Мітрана наша!
Тота весела Маркова сестра!...
И я колись така весела була!...
Теперь лиш тужу, як тота зазуля!...

Осма[1]) бесїда.[2])

Мітрана. Та, шо була.[3])

Мітрана

(ще за подрев, співає.)

О! бих мала такі очи, як та Божа Сила,
Я-ж бих собі жандарика в сей час прилюбила!...

---

[1]) В автоґр. А.: відповідає сїй сценї бесїда девята.

[2]) **Осма** (первісно Сема) бесїда виглядає в автоґр. А. ось як

Калина сама. Зараз вітак Мітрана.

Калина.

И се щось буде новітного, що
Домів мя не нагнав?.. Матбути на
Нове якес лукавство думає?...
Бо він тогди такої доброї
Лиш волї!... Та ще й того волоха
Проклятого до себе дожидає[α])
В стріленого хреста!... О хресте ти!...[β])
Хреста на Краснім тім дїлу!... О хресте!
О, хресте ти святий та богоносний:
Чи-ж Син той Божий на тото на тобі
Страдав — аби теперь усяка погань,
Всї опирї, опришки, злодїї,
Усї убійники та душегубцї
Стріляти в тебе мали на тото,
Аби їм їх пеколне ремісло
Вело ся?... О — ти хресте наш святий!...
Зневажений ти хресте!... Але тихо! —
Дальше як в автоґрафі Б.

[3]) В автоґр. А.. перше.

α) В автоґр. А. перечеркнено:
Та й то ще де? — у стріленого того ще хреста!..
β) Первісно: Боже!..

Бо у того жандарика кресак у косицях,
А як иде доріжкою, годі надивит ся!...

Бо у того жандарика ще й ясная зброя.
А як иде доріжкою, аж серденько гоя!...

(Виступає, обшиваючи кресак оґальоном, и говорит сама до себе.)

Та цур мені! — хіба-ж я не дурна, та
Не божевільна, що мені сегодне
Все смутчі ті жандарі лиш на гадці?! —
Хіба-ж мені до них яке є діло,
Чи що таке?! — Овва! — дітько не видів
Жандарів ми!... Ох мені лишенько!...
Се ти, Калинко, тут?! —

Калина.

Я, чічко ма! — [1])
Прийшла до Катерини на годинку,
Та не застала дома. — Але добре,
Що ти прийшла!.. Сядь! — поговоримо!...

Мітрана.

Та чорт мені сегодне ся сидит!...
В одно, в одно лиш песї ті жандарі
На гадці ми плетут ся!... Ну-ко? —

(Обзерає шите.)

Ох
Ти ластівочко моя золота
Та намальована!... Се-ж рукави раз[2])

(Приміряє до себе.)

Таже-ж той жандарь молоденький — як би
Мене в сих рукавах... Та цур мені!!! — [3])
Се що сегодне, та ще и в суботу,[4])

---

[1]) В автоґр. А.: душечко! —
[2]) „ „ Се-ж рукави!!!
[3]) „ „ Та цурже ж ми!!! —
[4]) „ „ Се що таке сегодне, в пятницу
(Переч.: пек би 'му, ще й в суботу.

Зо мнов подїялось?!... Єй Богу, що
С престріту!... Твій брат дома? — [1])

Калина.

Ба потїк ся
В нетрудне на польоване, аж там
У Красний-дїв, де стрілений той хрест,
Та ще й волошина там дожидає!...

Мітрана.

Ох менї лишенько!... А він менї
Тої ночи и снив ся!... [2])

Калина.

Хто? — волошин? —

Мітрана.

Волошин, и твій брат, и Марко, й Дмитро,
И ті оба жандарі, що у наше
Село усе заходя: всї стоя
Тобі дес нїби під тим стріленим
Хрестом.[3]) — И бігме так, сестричко файна

---

[1]) В автоґр. А.:
С престріту! — як не те — то я вже не
Мітрана — а жидівска неправа
Панчоха!... Твій брат дома? —

[2]) В автоґр. А.: ся снив.

[3]) „ „ де тут ось який варіянт
Аж тут я нїби дивю ся
Сестричко моя намальована —
Аж він зробив ся дес тобі такий —
Такий великий дуже — аж у небо!...
И бігме так, зазулько ма пишна,
Аж у саміське небо!.. Госпідку —
Гадаю нїби я собі дес — що
Теперь се с цего буде?!... Аж тут вижу —
И бігме — павочко ма золота! —
Аж він тобі нараз ся став хітати —
Хітати (перв. хитати) та хітати — нїби дес
Хотїв би падати, та ще и сам
Не знає — у котрий би бік!... И Бігме,
Ма чічко срібна (перв.: золота)!...

Калина.

Цить!.. Менї аж страшно!...

Та намальована! — Аж тут я ніби
Дес стою за смерічков, та ся дивю
На стрілений той хрест — а він тобі
Зробив ся дес такий великий дуже —
Аж у саміське небо! — Госпідку —
Гадаю я собі — що з сего буде?!...
Аж тут я дивю ся — а хрест той став
Тобі хітати ся... хітати ся...
Дес ніби він хотів би падати...
Тай сам не знає ще, в котрий би бік
Єму се зважитись!...

Калина.

Цить! прошу тя! —
Менї аж страшно слухати!...

Мітрана.

И Бігме —
Що правду тобі кажу, рибочко!...
Але твій брат дес с тим волошином —
Завис би! — як покмітили, що хрест
Той стрілений хотів би падати,
Та ще розгадує, в котрий би бік:
А в'ни оба на раз до него! та
Давай тручати 'го на того Дмитра,
Що він дес ніби з боку сам стоїт,
Як бідний сирота!...

Калина (плаче.)

О, Дмитре!...[1]) й в снї
Тебе цурают ся!...

Мітрана (утераючись).

Та що бо ти...
Дурна та божевільна!...

Мітрана.

Але твій брат дес с тим волошином —
Завис би — дай же Боже! — як уздріли,
Що хрест той ніби хоче падати —
А в'ни оба... (дальше як в автогр. Б.)

[1]) В автогр. А: О, Дмитре переч.: мій!...
О, Дмитре безталанний мій!...)

Калина.

Та чому
Бо вже не доповіс?... Що стало ся
С хрестом тим, як хотів він падати,
А в'ни єго тручали? —

Мітрана.

Так, зазулько!
Та ще й на того Дмитра-сироту!...
Але ті два жандарі, що у наше
Село они заходя:[1]) Дугай той
Пишний та чорнобривий — Цить же-ж! —

(Наслухає).

Бігме —
Що там оба идут! — Що будемо
Теперь ми діяти?! — втікаймо, любко!...

Калина.

Та цур ти біснувата! — що таке?! —
Ми дві хіба опришки?! — Най идут! —
Они запевне за тим волохом
Шукают, що жидівскі жупники
Пікрав дес! — А до нас яке їм діло? —

Девята бесіда.

Дугай и другий жандарм. Ті, що були.[2])

Дугай.

День добрий вам,[3]) дівчата! — Не во гнів! —
Чи тут лиш не за волоха говірка? —

Мітрана.

Тадь! — нам волохи ваші в голові! —
Що ми за діло!...

---

[1]) В автогр. А.: приходя
[2]) „ „ перше
[3]) „ „ Добрий вечер

Дугай.

С правди? — нам 'го треба? —

Мітрана.

Та цур же вам, паничу! — а вам що?! —
Хіба до двірника не знаєте,
Та в нас про злодіїв допитувать?! —
Отто менї жандарі!... Таже-ж ми
В жидівских жупниках не ходимо?! —

Калина,

(нишком, штуркаючи Мітрану).

Та цить! —

Дугай.

А Марко дома?

Мітрана.

Якже-ж вам
Сегодне не є престріту, то даю ся
Тут зараз вихрестити на жидівку!...
А вам до Марка-ж що за діло?! — ви
Єго з волошином рівнаєте?! —

Калина (як перше.)

Та цить!! —

Дугай.

А може й Марко не бокує
Від мене, як той волох? —

Мітрана.

А чому-ж ви
Не хочете 'му приповістись, відки
Ви родом, та й якого стану? — га? —
Чому[1]) не хочете? — А він за те
И гніваєсь на вас. — Бо може бути,
Що ви панич який, або попович,
Або на решті й жид. —

Калина (як перше).

Заткай же ся!!! —

---

[1]) В автоґр. А.: чиму.

Мітрана.

Ага! — що ми за діло! може мя
У ланцушки вбере? —

Дугай (нишьком).

Чи ти мене лиш
Сердешного не вбрала!...

(На дослух, жертом).

Ну, а як би
Таки діправди вбрав? —

Мітрана.

Та цур же вам!!! —
Чи чув таке вже хто?! — А я-ж опришок?! — [1])
Та Марко би — ох мені лишенько!!! —
Ми тут говоримо — а він и йде!...
Та буде мені зараз, що кресак
'Му й доси не обшитий!... Бороніт же-ж! —
Бо ви отсему винни!...

(Бересь приязно до шитя.)

Десята[2]) бесіда.

Марко, — Ті, що були.[3])

Марко

(ще за подрев, співає).

Де є в світі до окола,
Як керманичеви воля? —
Гоя Чермуш, гоя фалї!...
На дарабу — та все далї!...

Світ ся ніжит — світ ся нудит,
Світ ся ріже, світ ся судит:...
А керманич не питає...
Свердев в руки, плоть збиває!...

[1]) В автогр. А. тут ще рядок:
Чи лажу по жидівских коморах?
[2]) В автогр. А. первісно: Одинаціта.
[3]) „ „ перше.

Насів богач над грошима,
Ще й с черленими очима:
Квоку, квоку, грошенята!...
Виведут ся чортенята!...

А керманич кирму в руки:
Нуте разом[1]) срібні щуки! —
Гоя Чермуш, гоя Фалї!...
На дарабу, та все далї!...

(Свердев. сокиру, и флояру[2]) в руцї, виступає. — До жандармів)

Добрий вечер! —

(До Мітрани).

Та й ми, зазулько, тут? — а мій кресак
На завтра сам ся обшиває? —

Мітрана.

Тадь! —
Я-ж нїби сему винна, або що? —
Коли отсї два паничі розумні
Не мают иншої роботи, як
З нас двох тут потроколи лиш тягнути,
А то за кого ще? — за волоха
Поганого, що жупники жидівскі
Пікрав!...

Дугай.

И справди, Марку, що за ним
Ми се шукаємо. — А може ти
Би нас порадив, як его у руки
Дістати? —

Марко (ображений).

Я?! — Я з роду душями
Не торгував ще!...

(До другого жандарма).

Як здорови? — А
Тото, що ви оногди мя просили,

---

[1]) В автогр. А. й ви так.
[2]) „ „ маринарску люльку.

Я завтра на беспечне вам дістану. —
А в понедівнок, як Бог даст діждати,
То гнати му дараби на Віжницу. —

Дугай.

Коли? — у понедівнок? —

Марко.

Так гадаю. —
Але чого ви се питаєте? —
Чи знов вас не кортиг, цісарский хрестик
На груди заробити? — Пане! пане!...
А я бих вас просив, вже дати покій
Собі с тим скаканєм у Черемуш!...[1])
Хіба-ж на черемскому поберіжю
Ще мало тих хрестів та могилвй
Керманицких? — Та ще и вашеї
Там треба?... Шкода би!...[2]) А нам всїмом
За вами жаль би був!...

(Дугай утерась нишком)

Мітрана (утераючись).

Ба чи вже раз
Заткаєш ся с тим твоїм Черемшем
Поганим?! — Та бо бігме!... Як вже раз
Залїзе у той смутчнй Черемуш,[3])
То бовтав би ся в нїм, як дітько[4]) у
Болоті!... Навіть в снї нїчо' не діє.

---

[1]) В автоґр. А.:
Бо то ріка не певна (погана! головна!) як той змий!
И як той змий чатує, де и якби
Пожерти людзку душу!... Задля того-ж
Нехай умолю вас, мій пане любий!...
(Дальше як в автоґр. Б.)

[2]) В автоґр. А.:
Що инше наше!
Керманичів тих бідних, що ми с того
Годуєм свою душу!... Але вам?...
Яка вам гія, пане, довгий вік
Міняти за короткий?... А нам всїм...
Дальше як в автоґр. Б.

[3]) В автоґр. А.: Черемуш єго.

[4]) [illegible] чорт (перечл.: дітько).

Як той свій Черемуш в оден гайташ
Пилує!... все дес ніби топит ся
Та Николая молит. — [1])

Жандарм.[2])

От лишіт! —
Бо и товариш мій щось зажурив ся!...

(До Дугая.)

Чи знов не голова тебе болит? —
Се в тебе не купити!...

(До Марка.)

Ну-ко, Марку! —
Та заспівай про того хорого
Нам жовняра, що я оногди чув
Від тебе на Віжници! — Гарна пісня!...

---

[1]) В автоґр. А.:

Та все отца святого Николая
На поміч призиває... а то так —
Що 'му не раз — от хоть би й на сегодне,
Аж піт студений стане на чолі!...
Волів бес заспівати зіроньци
Отті вечірні там, що так прикрасно
Над (переч.: Там) Чорногоров сходит!...

(Співают гуртом.)

[2]) Далї дописано в автоґр. А.:

От лишіт,
Бо и товариш мій ся засмутив!... (переч.: журит чос)
Волїєте якої заспівати
Про того жовнєра недужого (перв.: От хоть би й про той [камінь маймуровий)
Що Марко раз співав!... Ну, Марку!... Ну!...

(Співают.)

Добрий вечер на сей вечер
О — ти зоре — ти вечірная!...
Вийди, вийди на розмову
Дівчинонько моя вірная!...

О не буду розмовяти.
О, не буду, милий серденько!...
Аж як станем на коверци
У неділю в церкві раненько!...

О!... рускі пісні наші ті прекрасні!...
Як райскі пташки!... Як соколи ясні!...

(Співают гуртом.)[1])

Там під вишнею, там під черешнею
Хорий жовняр лежит,
Та скаржит він ся ще й на головочку,
Що 'го дуже болит!...

Ох болит мене моя головочка,
Сам не знаю, чому?...
Ох полюбив я молоду дівчину,
Сам не знаю, кому!...

О — болит мене моя головочка,
Та уже три добі!...
О — полюбив я молоду дівчину,
Та чужим, не собі!...

О — принесіт ми водиці с кирниці,
Бо бажит ми ся пить!...
О — полюбив я молоду дівчину,
Та мені з нев не жить!...

О — принесіт ми водиці с кирниці,
Ще й кришталевий куб!...
О — полюбив я молоду дівчину,
Та візьме ю нелюб!...

Тогди-ж буде розмовонька,
Тогди-ж буде твоя зо мною!...
Як місяця, як короля,
С тов зіроньков ще й вечірною!...

(Заслона.)

Цілий сей уступ від слова: Жандарм — аж до: Співают гуртом — в автоґр. А. дописано що йно по викінченю дії, — по пісні, що йде низше.

[1]) В автоґр. А.: хором.

О — ти нелюбе, ти мене не губи,
Бо я й так вже пропав!...
А викопай ми у поли могилу,
Та ще й хрест ми постав!...

О — ме там ити молода дівчина,
Та й заплаче собі
О — ще й по тому миленькому свому,
Ще й по вірні любі!...[1])

(Заслона.)

---

[1]) Редакцию сеї пісні попередила в автогр. А. иньша, з котрої маємо кілька перечеркнених рядків:

В чистім поли край дороги
Стоїть камінь маймуровий,
А на тім камінчику
Сидит жовняр (переч.: хлопец) чорнобривий. —
О, сидит же-ж він, сидит,
Та ще й думку думає.

ДРУГЕ ДІЛО.

ПОДРЯ.

Поперечний плай на Краснім ділу. — У затилю камяні східці, на них постамент, а на нім великий деревяний и мальований хрест, місцями пострілений. — На около хреста кілька яворів, під яворами дикі рожі. — Пора: ранок.

Перша бесїда.

Катерина.

Катерина.

(за поясом сокиру, у ливі руні кітлик повен вінків и китиц, виступає, зачинає хрест уквітчати и співає):

На горі-рокитї,
Там явір зелений
А під тим явором
Ще й хрест пострілений.

А в неділю рано
Ледїнь ся зберає,
Кріс тай порошницї
На се уберає.

О сину-ж мій, сину,
Чи Бога не знаєш,

Що в неділю рано
На лови гадаєш?

На що-ж мені Бога?!
Будь нене здорова!
Бо я йду на лови
В зелену діброву!...

А у ті діброві,
Там явір зелений,
А під тим явором
Ще й хрест пострілений!..

Стрілив в него раз, раз
Гори залунали,
Стрілив в него другий,
Дебри застогнали...

А за третим разом
За Божим приказом,
Вже й несут ледіня
Без душі на кілю!...

О так гордий стрільче!...
Не меш уже більше!...
У Божего Сина
Стріляти не сила!...

(Говорит.)

Коли-ж бо злі та нечестиві духи
Тим не питают, але ще и доси
В сей хрест святий стріляют,[1])
Аби їм їх пеколне ремісло
Вело ся по лукаві їх сподобі:
Кому убійництво, кому оприство,
Злодійство, звідництво, стрізба, чарі;
О, хресте ти небесний!.. Бо від чого
Зневажливі сї близни, як не від

[1]) В автоґр. А.: стріляють — а стріляют.

Поганих рук та нечистивих куль?..
О, бідний хресте!...

(Цілює хрест.)

Як би моя сила,
То я отсими моїми грудьми
Тебе від їх зневаг би заступила!...
Я перша, а мій щирий Марко[1]) другий!...
Той любий Марко мій!...

(Хвиля.)

Та де-ж він, що
Єго не має тут?... Та-ж він казав,
Що тут мя ждати ме?... Де-ж нам двійком в
Поговорити, пожурити ся,
Як не в святого сего тут хреста?...
А тут єго[2]) не має!... Де-ж барит ся?...
О хресте ти святий!... чи лиш єму
Яка лиха пригода ся не стала?...
О, хресте змилуй ся! не убивай мя!..
Та-ж я тебе ніколи а ніколи
Не проминула ще, не уквітчавше, не
Пошанувавше та, поцілювавше,
Як се тобі святому ся годит?!...

(Цілює хрест.)

И буду всїгди цїлюзати тя!...
А на вінки та китиці тобі
Цїлїський мій зїльник я позриваю,
Та ним тя уквітчу, о хресте добрий...
Лиш крий та заступи ти мого Марка
Від всякої пригоди, бо ми тяжко
Та важко щось на серденьку!...[3])

(Сходит східцями.)

---

[1]) В автогр. А.: той щирий переч.: мій любий.
[2]) „ „ А тут же 'го не має!..
[3]) „ „ перечеркнено: Семен.

Друга бесїда.

Семен. Та, що була.[1])

Семен (ще за подрев).

А гой!!!...

Катерина.

О, хресте ти небесний!!!...

(Біжит знов під хрест и стає під него плечима).

Семен (вступає).

Ха ха ха!...
И сто хрестів тобі тут не поможут!
Ти в мої шпони впала пташечко!
И зробю тут с тобов, що ся менї
Самому схоче!!! —

Катерина.

Того ти не діждеш!!! —

Семен.

И хто-ж ми заборонит? —

Катерина (тягне сокиру).

Хрест святий,
И стальова отся моя сокира!!! —
Оден лиш крок до мене, а затопю
Ти ю у ті чортівскі твої груди
Аж по самий обух!!! —

Семен.

Ха ха ха ха ха!...
А ся близничка? — ся моя близничка
Що варе каже? —

Катерина.

Я-ж хіба втїкаю? —
Стріляй! — Лиш добре мірь, щоб через мене
Сей хрест святий ти не надвередив! —
Бо хоть у него, як приповідают,

---

[1]) Б автоґр. А.: перше.

Уже всіляка погань и стріляла:
То все-ж такої погани, як ти,
Єго святого кулька ще запевне
Не досягала!...

Семен.

Ха ха ха!... Ого! —
А ті два-ж[1]) близни право над тобов —
Від чіїх рук, як не від моїх. бре?! —
Семен Лелик стрілец на цілі гори!!! —
А ся близничка моя добре бє!
Не має їй догани! — на волос
Тобі в'на не схибит! — Она-ж не даром
Настрілювана у оттой там хрест! —
А сли мені не віриш, то на собі
Тут зараз приконаєш ся..

(Лагодит ся стріляти.)

Ще раз.
В останний, головний ще раз питаю.[2])
О, Катерино хочеш бути мойов?!!! —

Катерина.

Стріляй!!! —

Семен.

В останне тя —

Катерина.

Стріляй, ти кажу!!! —

Семен (зводит курки[3]).

То-ж у чортівску путь...

(Приклакає и міриг у Катерину, але раптом наміркованесь, бере кріс з лиця и спускає знов курки[3]).

Та що я се?! —
Ха ха ха ха!... Не шкода-ж би набою,
Коли у мене инший спосіб є,

---

[1]) В автогр. А.: ті два.
[2]) „ „ сей рядок пропущений.
[3]) „ „ крепелинс.

И беспечнїщий, дику пташку сю
Приборкати собі?! — Ти любиш Марка?

Катерина.

И буду 'го любити аж до смерти! —

Семен.

А хочеш ти, аби він жив на світї? —

Катерина.

Семене!!!...

Семен.

То-ж за місяць будеш моя!!! —
А нє — то тому твому співакови
И ворон кости вже не занесе!!! —
Ти-ж розумієш мя? —

Катерина.

О, хресте Божий!!!...

Семен.

Иди-ж теперь, та лагодь ручники! — [1])
Руш!! — Заберай ся!!! —

(Катерина мов без душі[2]) пріч.)

Трета бесїда.

Семен.

Семен.

Ха ха ха, ха ха!...
И то би була слава, щоб Семен,
Семен Лелик, та не умів собі
С такими рицарьками дати ради!...
Хіба-ж я даром у оттой там хрест
У той несамовитий, знахарский,

---

[1]) В автоґр. А.:
Домів!!! — Там лагодь ручники менї —
Або за Марка парастає!!! — Чо' жлеш? —

[2]) В автоґр. А.: мов нежива.

Стріляв три рази вже, поклавше гадку[1])
На ті хороші[2]) химерні дівки? —
Бо від коли лиш парубоцку силу
Почув у собі я, то я за ними
Аж гиб! аж пропадав! — Та що ми с того? —
Коли, чим дуще я до них бувало
Ся горну, прикладаю, прилипаю,
Тим дуще з мене в'ни ругают ся,
И то таков поругов, що ще й нині
Палаю соромом, як ті зневаги
Та глуми їх собі лиш нагадаю!...
Тогди в роспуці мої я иду,
Як та стара волошка Лунґа[3]) мя
Учила, на самий великдень рано
До сего тут хреста и, скоро дзвін
Воскресний перший долинами чую,
Тогди стріляю двічи у той хрест
И завдаю діяволови[4]) душу,
Аби мені за то пеколну силу
Він свою дав на всї дївки ті смутчі!...[5])
И чорт дотримав свого мені слова!..
Бо на позев мій вийшов — хто? — діявол? —
Ха ха ха ха!... На що діяволам
Трудити ся сегодне, коли мают
Заступників за себе гірших них? —
Волошин Лунґул вийшов на позев мій
И научив мя сего способу,
Що анї разу мя ще не завів,
Що й над сестров Калинов я довів 'го,
Що и над сев відважнов рицарьков,[6])
Над Катеринов, нинї доконав,
И кілько схочу, тілько й доконаю

---

[1]) В автоґр. А.: стріляв се — а стріляв гадаючи.
[2]) „ „ прехитрі.
[3]) „ „ циганка Хима.
[4]) „ „ пеколникови.
[5]) „ „ порядок сих двох стихів ось який:
Аби мені за те він силу дав,
Пеколну силу на усї дївчата!...
[6]) В автоґр. А.: перекреслено: Сегодне тут.

Хоть над котров[1]) там небудь, що она
Менї ся в око впаде! — Ха ха ха!...
Але бо з сев завзятов Катеринов
Инакше зовсїм дїло.[2]) — Бо сю дївку
Я справди полюбив, матбути за
Ій мужеску відвагу, и ю хочу
За дружину си взяти, хоть би й силов! —
Для того-ж мусит Марко той менї
Вступити ся з дороги, хоть би и
В могилу!!! — бо я знаю, що лиш він
Менї на перешкодї и крім него
Лиш я оден ледїнь для Катерини!!! —
Для того-ж я велїв, аби той волох
Менї ся тут приставив и на свої[3])
Пеколні руки Марка перебрав!!! —
Для чого-ж 'го не має? — Але може
Він добре мя не вислухав и ме мя
У ильмах ждати? — Піду відознати! —

(Пріч у ліво.)

Четверта бесїда.

Марко.[4])

Марко.

(с флояров у руцї, надходит с правого боку и співає.)

Засіяйте сині гори!...
Залелїйте як те море!...
О!... там в долинї,
В червоннї калинї
Мої милої двори!...

---

[1]) В автоґр. А.: на котрі.
[2]) „ „ Се зовсїм инше дїло.
[3]) „ „ и за мене
На себе переймив то чорне дїло! —
[4]) В автоґр. А.: Марко сам.

А в'на сидит у віконци
Краща зорі, краща сонця!...
О!... сію руту!...
Зеленую руту!...
Дай, подай, душко, руку!...

Як я можу ручку дати?...
Взяв нелюба батько в хату!...
Я-ж батька волю
Не зломю ніколи...
Бо ме мя проклинати!..

О!... не буде, моя зоре,
Через мене тобі горя!...
Я-ж до Дунаю
Доріжечку знаю!...
А з Дунаю у море!...

Такі-ж то они всї ті богачки!...
Божила ся, що тут мя ждати ме,
Як и давно мя вірне[1]) дожидала..
А тут и слїду їй не має!... Ба!...

(Утерає сльози.)

За ніжного керманича одного
Сто богачів ся найдут, дукарів,
Що золотом від голови до ніг
Обсипют ю, як райску паву в казці!...
А ти що, бідний Марку?... доки під
Сокілским смерти в очи не заглянеш,
То й повечеряти не буде що!...

А в'на-ж менї так присягала ся!...
Ха ха ха ха!... в'на присягала ся!...
Або-ж дївоча та присяга далї
Устоїт, як та ранїшна роса
На яворовім листї?... Блисне сонце...
Повіє буйний вітер... от тобі

---

[1]) В автогр. А. переч.: тутки.

Вже й по росї, що жемчугом світила-
Сіяла!... Лиш очем!... посяг руков...
Що з жемчугу зробило ся?... вода!...
Дївоча вся присяга!... вся любов!...

Та що-ж я нарікаю, нерозумний?...
Чи-ж сила їй, сей світ переиначить?...
Упрямого вітця усилувать?..
И я наговорив се!... А пішла
Би мимо волї 'го она за мене:
То до якого-ж гаразду би се
Она прийшла? — Керманицкої ватри? —
Ха ха ха ха!... хороші гаразди!
Нема що и казати! а ще для
Богачки, що у роскошах росла,
Як препишна та квіточка в царских
Садах!... О хресте! хресте ти небесний!...

Та що я нерозумний ще й хреста
Святого се турбую? — що менї
Він допоможе? — И над гробом навіт
Менї не стане, не аби що!... бо
Хто може знати, під котров скалов
Або в котрім вертепі, у котрого
Царя земли вадь[1]) неприпертого
Керманича нечасова могила?...
А хоть би й знав хто... хто-ж ся змилує
Покласти хрест на чужоземця гріб?...

На чужоземця гріб!... Чи-ж в чужинї
Не має вже людий?... А може лучші,
Як тут, де чоловік лиш тілько варт,
Що срібло або золото заважит?...
О!... на сю гадку сам матбути Бог
Мене навів!... Чи-ж в понедївнок сей
Я не жену дараби на Віжницу?...
А відти Черемшев все далї! далї!

---

[1]) В автоґр. А. се:

А відти Черемшев у світ! у гліб!
А де найглібше буде — там у — гріб!!!

(Співає.)

Будь здорова, Буковино!
Вже-ж по завтрю тя покину!...
А сам піду в Чорне море,
Розбивати своє горе!...

А за морем другі люде:
Там я тебе[1]) вже забуду!...
Там вже тебе не згадаю,
Ти дівчино невірная!...

Лиш вас, лиш вас, синї гори,
Не забуду и за морем!...
Лиш вас, лиш вас, гори милі,
Не забуду и в могилї!...

(Рве рожеву[2]) квітку).

Урву собі дику рожу,[3])
Ще й до серденька приложу:[4])
Тілько й озму з свого краю
За все, за все, що лишаю!...

Будеш, роже[5]) незабута,
З моїм серцем разом[6]) схнути!...
А як всохнем в чужім краю...
То-ж обох нас поховают!...[7])

---

[1]) В автоґр. А.: чей.
[2]) „ „ переч.: с трави.
[3]) Переч.: с трави чічку.
[4]) В автоґр. А переч.: тай притулю положу).
[5]) Переч.: чічко.
[6]) В автоґр. А.: в купі.
[7]) В автоґр. А.: остання строфа носить сліди перерібок і поправок. Перечеркнено тут ось які три рядки.

О! ти роже моя — роже!...
Аж обох нас де ні схочут,
В чужу землю затолочут!...

Пята бесїда.

Семен. Той, що був.[1])

Семен.

Гарно співаєш, Марку Зїнчуку!
Нема тобі догани[2])! — и від разу
Бих не пожалував червінців сто,
Аби менї на моїм весїлю хто
Так гарно заспівав!...

Марко.

А ти-ж ся жениш? —

Семен.

Ще й з[3]) Лоґошевов Савинов доньков! —

Марко.

Як?! — Катеринов?! —

Семен.

В Сави-ж Лоґоша
Одна донька лиш. — И казала завтра
За ручниками слати. —

Марко.

Катерина?!!!...

Семен.

О перед пів години. —

Марко.

Де?...

Семен.

Під тим
Хрестом там. — А коли менї не віриш —
То придивись 'му лїпше! —

---

[1]) В автоґр. А.: Той, що перше.
[2]) В автоґр. А.:
Не має ти догани. (Тут переч.: анї раз.)
[3]) В автоґр. Б. слово: з — пропущено.

Марко

Га!..

Семен.

Я-ж предсє
Вінки єму не плів? — [1]) та ні єго
Квітками уберав? —

Марко.

Бувай здоров!...

(Хоче йти.)

Семен.

Гов! [2]) — стій ще, Зїничуку! — Бо з нас двох
Оден живий лиш піде с цего плаю:
Ти або я! — Але Семен Лелик
Ще й Богови з дороги не вступав ся,
То-ж мусиш ти мені, хороший ти
Співаку! —

(Збераєсь до стріляня.)

Лагодь ся!!!

Марко

(иде під хрест и стає грудьми до Семена.)

Я вже готів!...
Могла-ж она мене так зрадити...
Чого-ж мені на сїм омразнім світї
Ще й жити?... Але ти, господний[3]) хресте.
Пімстиш ся ще за мене.... бо она
От тут, перед тобою, присягалась,
Що вірне мя любити ме!... Пропало!...
Стріляй тепер, Лелику! та лиш добре!
Щоб довго не каратись!.. Бо менї
Вже доста кари й так!... Чого-ж стоїш? —
Чи може тя сумлїнє налягає? —
Я-ж тя прощаю, о Семене! — Щиро
Тебе прощаю я! по гуцулски! —
Стріляй же-ж!!!

---

[1]) Дальша часть сеї реплики в автоґр. А. пропущена.
[2]) В автоґр. А.: О!
[3]) В автоґр. А.: о світлий.

Семен

(зводит курки и стріляє. Близниця замовяє оба рази.)

Га!!!...

Марко.

Що, жусе?! — и стріляти
Не вмієш? — Дай сюда...

(Біжит и вириває Семенови ручницу з рук.)

У мене не
Замовит! — Співакам, як кажут, кріс
Ніколи не замовит...

(Зводит и мірит у себе, але раптом зупиняєсь.)

Що се я?! —
Або-ж[1]) не був Небесного се знак,
И сила того там хреста святого?! —
Для того-ж —

(Мірит у Семена.)

Правду, псе ти!!! — Катерина —

Семен.

Стій, божевільний[2])!!! — Таже я отсе
С тобов лиш жертував! — бо Катерина
Як тя любила, так тебе и любит,
А я —

Марко.

А ти у моїх є руках,[3])
О, шайтане проклятий, и тут зараз
Пустив бих в тебе кульку, та ся бою,
Що олово святе би мя прокляло,
Як бих у твої груди 'го пустив! — [4]),
Для того-ж — жий!!! — А щоб ти не гадав,
Що ніжні співаки стрілять не вміют,
То-ж подиви ся: видиш надо мнов
Отті половики два? —

(Цілить.)

---

[1]) В автоґр. А.: Хіба-ж.
[2]) В автоґр. А. переч.: бісноватий.
[3]) „ „ „ се.
[4]) „ „ втопив.

Во имя
Побідоносного хреста святого!!!...

(Стріляє двічи. Два половики падут.)

Оден за твою душу, шайтане,
А другий знов за того волоха
Проклятого, що на прокляту путь
Тя перевів! — О!... шкода гуцула!...
Семене Лелику [1]) — шкода тя!...

(Семен відвертаєсь.)

Чого ся відвертаєш? — Я-ж не волох,
А гуцул, як и ти се був колис!...
А щоб ти приконав ся сего слова: [2])
То слово гуцулске ти тут даю,
Що про то нинїшне чортівство твоє
Нїхто ся не довідає по вік!!! —
Бувай здоров, Семене ти Лелику! —
Гуцулска слава славна и без клику!!! —

(Подає засторопілому Семенови кріс, а сам відходит.

Шеста бесїда.

Семен.

Семен (не зараз).
Се де я?!... Що ся дїє?!...

(Рує як звір.)

Га!!!... Га!... Га?...
Чи-ж соромів таких набрав ся хто
Ще з роду, чи на мене лиш самого
Усї сегодне мусят падати?!..
И то від кого ще? — від нїжного
Керманича одного, співака,
Що я у него доси й свою ногу
Бих був не втер — не то ще!... Але мсти!!!...

---

[1]) В автогр. А.: Леличуку.
[2]) „ „ переч.: що я гуцул

Мсти над тобов, о віршоплетнику
Голодний ти, и то такої мсти,
Аби аж пекло зодрегнуло ся!!! —

Але-ж бо й пекло неймовірне то
Мене сегодне відцурало ся!...
То невсипуще пекло, що ніколи
Не любит ся барити, де єму
Душа[1]) яка прісна на[2]) жир запахне!...
Бо инак — як би се могло ся було
И стати, щоб отся близниця моя
Могла мене так була зрадити?...
Отся близниця, що так вірне доси
Мені служила?...

(Мече кресом до землї.[3])

Провали-ж ся в ад,
Погрібачу оден[4]) ти охаблений!!! —
А с плїснївим, замлїлим співаком
Я и без тебе ще упораюсь,
Аби мені волошин мій здоров лиш!!! —
Та де-ж він, ск...вий син,[5]) сегодне так
Барит ся, що єго ще тут нема?! —
Чи може й ним який ся чорт вдавив,
Як той флоярник нинї мойов славов?! —
Ригніт менї назад 'го, препрокляті —
А то готів я вам, пресподники,[6])
Ще того сорому завдати нинї,
Що тому там непевному хресту
Ще покорю ся. ніже прочанин той,
Що у Сочаву правит до Івана
Святого на покуту своїх злоб!!!...[7])
Чи чуєте — чи нї?!!! —

(Свище в палец.)

---

[1]) В автоґр. А.: Душя.
[2]) „ „ переч.: вічний.
[3]) „ „ об землю.
[4]) „ „ переч.: О, кочержанику ти...
[5]) „ Б. поправлено на боцї чужою рукою: вражий.
[6]) „ А.: бездушники.
[7]) „ „ зол!!!...

Сема бесїда.

Лунґул. Той, що був.[1])

Лунґул.

Нуй стріґа, мой! — [2])
Я-ж тому брє не винен, що Катріна
Ні того Марко любит? — Марко май
Формос баєт, декит єш домнята!...
Ха ха ха ха ха ха!...[3])

Семен.

И ти ще з мене
Кепи меш бити, байстре ти циганский?! —
Ти забуваєш, що як ми ся схоче,
То ще сегодне тя подам у руки
Жандарям! — [4])

Лунґул (здоймає кріс з землї).

Ти?! — мене?! — Чи я тебе?! —
Гадаєш може, гуцуле дурний,[5])
Що я нїчо' не видїв зза корча,
Що ти с Катрінов се хотїв робити,
А що с тим Марком тут? —

Семен.

Діяволе!!!...

Лунґул.

Ха ха ха ха!... А ті-ж діяволи,
Брє, через кого половили світа,
Як се не через нас? — через волохів? —
Дзев — через нас лиш! — Але що ми даш,
Що даш діяволу, аби[6]) той Марко
Вже більше не співав? —

---

[1]) В автоґр. А : перше
[2]) „ „ є ще рядок: Чи може не буніт? Ха ха ха ха ха!...
[3]) „ „ Дзев-май формос!
[4]) „ „ Ти забуваєш, що тебе жандарям
Тогди подам у руки, як мені
Ся схоче.
[5]) „ „ дурню гуцулский.
[6]) „ „ аби формос той....

Семен.

Що сам лиш хоч! — [1])
Чи золото, чи срібло —

Лунґул.

Ха ха ха!...
У кожді скрини найду! —

Семен.

Що-ж же хоч? —

Лунґул.

Сестру твою Калину!!! —

Семен (дає руку).

Моє слово! —

Лунґул.

Аби ті гуцули менї здорови!....

(Заслона).

---

[1]) В автоґр. А.:

Що сам лиш хочеш!!!
Чи золото, чи срібло, навіт душу
Ти свою не бороню!!!...

Лунґул.

Твою душу? —
Ха ха ха ха!... она-ж давно уже
А друкулуй!... А золото та срібло
У кожді...

ТРЕТЕ ДІЛО

ПОДРЯ.

Корчма з шиньком. — Рано.

Перша бесїда.

(Баба пiродраха з решетом дертого піря в руках.)

Баба.

Жидівко! чуєш?! — Ба ци де єс си
Поділа у досади солоної?! —
Ходи, бери си пірє, бо не меш!!! —
Та же-ж ти темиш си чій о-світку,[1])
Шо в нас неділечка свєта сегодне
Та шо й менї би припочіти треба?! —
Ци шо собі гадаєш? — Чуєш, чухо?! —
Та и паршивец дес потік си в дітьче,
Шо нікому и порційку горівки
Менї тут дати! — Чуєш, хапителею?!!! —
Ци ти гадаєш може, шо я тут
На тебе ждати му?! — Не діждеш того...

(Йде до шиньку, бере бутлю з горівков и пс.)

---

[1]) В автогр. А.:

Тажеж-ж ти знаєш, що сегодне в нас
Неділечка свєта та шо й менї,
Ті бідними, би припочіти треба! —

Єка-ж вонєча бо, у дітьче би
Си записала...

(Кашляє.)

Треба шшє одну,
Бо зараз душу з мене віжене..

(Пє з другої бутлї.[1])

Га!... А чому отся[2]) не душит? — Бо
Отсу[3]) матбути лиш для писаря
Тримає проклятун, нічо' би з него
Си не звело! — А ті хрестєне мусє
Таку дї[4]) брагу пити, шо и дітько
Би си розсїв від неї! — Але-ж я
Бо не дурна 'му розсїдати си! —
Я-ж баба-піродраха на тото! — [5])
А ті бабки и дїтьком не питают:
Він лиш скубе, а в'ни перескубают! —

(Співає.)

Нехай біда буде в страха,
Я си бідов не журу,
Бо я собі піродраха,
Бо я собі пірє дру! —
Скуб, скуб, скуб! — Скуб, скуб, скуб! —
Бо я собі піродраха,
Кожде пюрце — гоп-луп-цуп! — [6])

---

[1]) В автоґр А.: фляші.
[2]) „ „ отця.
[3]) „ „ тцу
[4]) „ „ ти.
[5]) „ „ перечеркнено отсї два рядки:

А с піродрахов и дїтькам не сьміх;
В'ни друг людий — а піродраха всїх.

Рядки ті були первісно ось які:

А піродраху й дїтько не вглагоїт! —
Він свос-ж бо — а піродраха своє!...

[6]) В автоґр. А. бачимо постійно рефрен:

Труруру!... труруру!..
Бо я собі пірє дру!...

Бо сегодне світ науки,
Люде лисі від наук,
Кого-ж имут уко в руки
Того-ж уко и скубут! ..
Скуб, скуб, скуб! і т. д.

Наш панотчик злїзли з неба,
Сорок поклін на день бют,
А як прийде хто за требов,
По божому й обскубут!...
Скуб, скуб, скуб! і т. д.

А наш двірник муж поважний,
Саму воду тілько пют!
А як прийде хто замажний,
То поважно и скубут!...
Скуб, скуб, скуб! і т. д.

А наш писар в окулярах
По паперях мац-мац-мац!
А кого йме, того й парит,
Та все кричит: дурню — плаць!...
Скуб, скуб, скуб! і т. д.

А наш Мошко все читає
Бурехате Адоной!...
А котрого в книгах має —
Того й скубе — йой-йой-йой!...
Скуб, скуб, скуб! — скуб, скуб, скуб! —
А я собі піродраха,
Кожде пюрце — гоп-луп-цуп! —

(Пріч на право.[1])

---

[1]) В автогр. А. була ще ось яка опісля перечеркнена приписка автора: (Бере решето и иде пританцьовуючи на право. Тут нагонит ся на Мошка, де обоє падут. — Пірс розсипаєсь на Мошка. Баба схопюєсь, бє жида решетом и утїкає. — Мошко встає обпірений зовсїм и собі у другий бік утїкає .

Друга бесїда.

Семен и Лунґул.[1])

Лунґул.

Аше, Семене! — Не богато думай! —
Але робім, як я тобі се кажу! —

Семен.

Не можу зважитись...

Лунґул.

Апой — лишім! —
Аби Калина моя! — А Катріну
Нехай бере и Марко. —

Семен.

Нє! — нїколи!! —
Хіба би я не жив!!! —

Лунґул.

Ха ха ха ха!...
И хто-ж 'му заборонит? —

Семен.

Я! Семен!
Але по гуцулски! по парубоцки!
На кульку та на міру!!! —

---

[1]) В автоґр. А.: початок ось який:

Семен (первісно: Мошко Цьмок и Лунґул.)

Мошко.

Gewalt! — Gewalt! — Fu, Fu! — A schwarze Juhr!...
(виступає зовсїм.)

Опісля сї рядки перечеркнено, а написано ось який текст:

Семен.

Не можу зважитись!...

Лунґул.

Як собі любиш. —
Аби.. (дальше як в автоґр. Б.).

Лунґул.

Ха ха ха!...
А що жандарі скажут? — суд? — неволя? —
Або и стричок на Судилові? —
А даймо на тото, що ти убій[1])
Нїхто не доведе: то думаєш,
Що покліч тя не всудит? — або й Лоґош
Не здогадаєсь,[2]) та убійника
За зятя прийме? — Сухолобе ти! —
А даймо на тото, що Марко Зінич
Тебе застрілит, а не ти єго? —[3])
А він стріляти вміє, бо єс видів,
А ще до того буде перший він
Стріляти яко званий!...

Семен.

Я вже вижу,
Що мушу йти за твоїм проводом,
А мушу — бо я мушу!... Але як
Би нам не вдало ся? —

Лунґул.

Як зробим так,
Як я тобі казав?! — О, плохоуме ти! —[4])
На мене ти лиш здай ся! — Або може
Гадаєш, що се в мене першинка?! —
Небоже ти!!! — я-ж волох!!!...

Семен.

Я-ж Лелик! —[6])
Богато важкувати не привик!!! —

(Пріч.)

---

[1]) В автоґр. А.: убійство.
[2]) „ „ переч.: Се не покмітит.
[3]) „ „
що він тебе,
Не ти єго — застрілит? — Що тогди?
[4]) В автоґр. А.: О, жусе ти! —
[5]) „ „ Найже-ж буде! —
Лиш перший крок найтяжший до облуди!...

Трета бесїда.

Лунґул.

Лунґул.

Ха ха ха ха!... Так ловит людзкі душі
Діявол на аркан, як я тебе,
О, гуцуле ти легкоумний, ти!
Бо що с тобов тепер я не удію? —
Що сам лиш загадаю! бо ти мій!
З душев и тїлом мій невільник! раб!
И то такий, що перед мої тїни
Трясти ся меш, як на трепетї лист! —
Бо ти гадаєш може, що сестру
Я твою любю? — твій маєток лиш!!! -
А скоро з нев его дістану в руки,
Тогди обох вас виряжу с торбами
На улицу! — Ми-ж на тото волохи! —
Люба? — сумлїнє? — честь? — Пусті лиш здохи!!!—

(Пріч.)

Четверта бесїда.

Мошко.

Мошко

(з пришмаленов бородов, змітує талес и пряче у торбинку.)[1]

A gite Woch! — Тото чубате Маркє
Зберає від керманичі нїрокє,
Бо хоче завтра гнати від дараби
Від на Віжници: [2]) буде могорич,
От буде й свіже ґрейцарь на почеток! — [3])
Бо ті керманичі від зух собі!...
Що не прокуря, то протрінькают,

---

[1]) В автоґр. А.: з пришмаленов бородов уходит борборосючи молитви, вітак змітує (переч.: здойма з себе ґудзи, талес и пряче (переч.: ховає) у торбинку.

[2]) Від на Віжницу.

[3]) Переч.: від нїрокє.

А де? — у мене все! у Мошко Цьмок!
А Мошке Цьмок що? [1]) добре чоловік
Єму нірокє, що й по рокови
Боргує дурне ґой,[2]) а до горіфкє
Не жалує ні рибяче від трійло,
Ні від 'му чемериці, ні нічо'!...
Та й на що би я мало жалувать? —
Га? — На що би я мало жалувать,
Коли дают мені уторгувати?...

Лиш Марко[3]) то чубате я не можу
Принадити до моє горіфкє!...
Оно нічо' би не робило, як
В одно співало 'му та зазерало,
Куда шпацерувало 'му від хмари,[4])
Та пташків слухало!... Ej wej! ej wej!...
Ще може все село забунтувати,
Що на мій шиньк ніхто и тухесом
Вже не подивит ся!... Gewalt! Gewalt!...
А хто від моє пити ме горіфкє?!...
Хіба від Мошко сам з від своє Суре!..
Wej mir! wej mir! wej mir! wej mir! wej mir!...

Лиш то від Дмитро Нестерюк у мене
A wojter Jing! — Nunu!... що лиш заробит,
То в Мошко Цьмок и лишит що й до ґрейцар!...
Коли-ж бо вно таке собі нівроке[5])
Слабе на голові, що скоро випє
Пів око, то нічо' би не робило,
Як в скриниці грало лиш, та лиш співало,
Та богачів усіх 'му проклинало,
А часом свічков бороді мені

---

[1]) В автоґр. А.: шйо.
[2]) „ „ гуцулам
[3]) „ „ Маркє.
[4]) „ „ Куда від хмари 'му шпацерувало,
[5]) „ „ переч.:
Коли-ж бо в'но нічо' не хоче пити,
Як від саме вишник лиш!.. А як випє
(Дальше як в автоґр. Б.)

Палило, та помиями гасило,
Що я оногди мусіло єму
Аж хорувати від велике страх
Нівроке трошке!... Ej wej mir! wej mir!...
Але за то єму тепер bagruben!...
Бо то Семен Лелик 'му віддає
Сестрі за того волох, того ґанеф,
Що наше ґусоньке оно краде!...[1])
Але чого оно єму не йдут вже
Горіфке в мене брати від Семен? —

(Иде до вікна.)

Оно-ж мені казало —

(Переполошений.)

Ej wej mir!!!...
Від Дмитро вже иде!...

(Бігає по корчмі.)[2])

Таке сердите!...
Er wird mich зараз hargen!... Sure!!! — herste!!!...

(Утікає в шиньк.)

Пята бесіда.

Дмитро з скрипков. Той, що був

Дмитро.

А на якого чорта Сури ти
Так рано треба?! — вишнику!!! —

Мошко.

Aj waj!...
Не так сердито дуже! прошю вам!...
Ви знаєте, нівроке, що я дуже
Собі страшне від крик!... Га? — Кількє? — Око? —

---

[1]) В автоґр. А.:
Що в'но єму всї кішене пікрало
Нівроке у Абрумке (переч.: напіє). Порох? Waj?
[2]) В автоґр. А.: (Біжит у шиньк.

Вишник? — вино? — у мене дуже є
Від добре гарак!...

Дмитро.

Най про мене буде
И смола горяча с пекла — лиш давай!!! —

(Тевкає собов[1]) по конец стола.[2]) Мошко уносит вишник[3]) и утікає в шиньк. — Дмитро бере бляхівку з вишником).

Здоров!!!...

Мошко.

Ej wej! Ej wej!...

Дмитро.

Не бій ся, чухо! —
Не буду ти багато заважати! —
Ще лиш сегодне! А вітак..

Мошко.

Aj waj!...
Чи ви не хочете єму, нівроке,
Лиш у сегельбу? —

Дмитро.

Але у тоту,
Де, бре, мечами лиш рубают!!!..

Мошко.

Wej!...
Чи ви не хочете єму, нівроке,
Лиш до жо-жо-жовнір? -

Дмитро.

И то ще завтра!!!...

Мошко.

Gewalt!!....

Дмитро.

Та що таке?! — Хіба вже світа
Лиш тілько, що у сих студених горах?!...

---

[1]) В автогр. А.: на ослін.
[2]) „ „ и сумус
[3]) „ „ бляхівку вишнику.

До цїсаря! до війска! — Там не буде
Уже тих дукарів-богачиків,
Аби над бідним збиткувати ся!...
Та чо' єс витріщив на мене сліпи,
Як той пугач, бре? — вишнику!!!

Мошко.

(Gewalt!...[1])

Дмитро

(грає и співає за скрипков).

Журила ся ненька мною,
Що я не буду ґаздою!...
О, стій, нене, не жури ся,
Та на мене подиви ся!...

Чи-ж то нене не луг, не луг?
Чи-ж то, нене, не плуг, не плуг?...
Чи-ж то, нене, не упряга:
Ясна зброя на чепрагах?!...

Моя-ж ріля вже[2]) з'орана,
Вже й кулями засїяна!...
Білим тїлом зволочена,
Та ще й кровйов примочена!...

У нас, нене, жваво орют:
Шабельками в груди порют!...
У нас, нене, жваво й сїют:
За гарматов жнива спіют!...

У нас, нене, й женцї жваві:
Талїянцї кучеряві!...
О, як стали зажинати...
Прощай, прощай, моя мати!...

---

[1]) В автоґр. А:

Ai wai!

Ох! — Зараз, зараз!... Sure! heréte! Sure!

[2]) Переч.: вся.

Мошко.

Aj waj! aj waj! aj waj!... mit gur a grojße
Жалобе!... Менї дуже жаль за вас!...
A wabe!... Та чого вас там кортит? —
Га? — Ну? — А я би було від війнї? —
А кулї би лїтали як цибулї? —
То що би ви робило? —

Дмитро.

Різав бих
За свого цїсаря всїх ворогів!!! —
И то що до ноги!!! —

Мошко.

Gewalt! Gewalt!...[1])

Дмитро.

Він стелит їм ся Ладом, а они[2])
'Му гадом лиш та адом? — Ніж — та ріж!!! —

(Грає и співає.)

Сидит цїсарь на престолї в золоті коронї...
О! до ме́не, ледїники, котре єсте годні!...

О! до мене, ледїники, до мене, до мене...
Бо упала пригодочка тяжкая на мене!...

Хоче-ж мене Прус проклятий с престола прігнати
Ще й корону[3]) золотую з головки ми зняти!...

Не жури ся, цїсарику, дай заграти в труби:
Злетимо ся як ті орли, не дам тя на згубу!...

---

[1]) В автогр. А.: Ej wej, ej wej!...

[2]) Він стелит їм ся мостом — а они
'Му гадом лиш гадом!!! — Ух!!!...

[3]) В автогр. А. переч.: коруну.

Шеста бесїда.

Калина. Ті, що були.

Калина

(з берівков у бисагах, уходит, тихо плачучи и нишком утераючись, а глянувше[1]) на Дмитра, про себе).

И се ще?!... Ох мій Боже!...

Мошко (бере берівку.)

А чому
Лиш від одно беріфке 'му нівроке? —
Чому лиш від одно? —

(З берівков пріч.)

Дмитро (кладе скрипку на стів).

А та богачка
Гадає, що она лиш та жидюга
У корчмі!...

Калина.

О — мій Дмитре!... чи-ж я смію?...
Та добре, що потік ся: одну річ
Тебе просити маю!...

Дмитро.

Ха ха ха!...
Богачка бідного?! — хіба лиш душу!...
А душу ти давно вже з мене взяла,
Та чортови завдала!...

Калина.

Дмитре! Дмитре!...
Не добивай мене!...

Дмитро.

О!... умерлі
Уже не зводя рук!... Але кажи! —
Чого ти треба? —

---

[1]) В автоґр. А.: нишком.

Калина.

Марко рушит завтра
З дарабами!...

Дмитро.

Та на що ти єго? —
Він бідний же-ж керманич, як би й я!...
Чи може нікому боярских коний
Тримати буде? — або кухарькам
До печи дров рубати? —

Калина.

Дмитре! Дмитре!...
Але збиткуй ся надо мнов, як хоч —
Лиш ту одну вволи мені ще волю:
Зроби так, аби Марко не пішов[1])
В дорогу завтра!... А коли не зможеш
'Го ніяк з'упинити вже — то стань хоть
З ним разом на дарабу!...[2])

Дмитро.

То для чого? —

Калина.

Лиш се у мене не питай!... О — Дмитре!...
О — Дмитре милий мій та нещасливий!...
Ти мя любив!... и я тебе любила!...
Як?... того доконаєш ся небавом!...
И світ ся доконає!... А тим часом...
О — Дмитре мій!... Коли-с мене любив...
При перші ті любі щасливі наші
Тя заклинаю: уволи ми волю!...
Вже більше не запрошу тя ніколи!...

(Пріч.)[3])

---

[1]) В автоґр. А.: Зроби так, щоб той Марко не пішов
[2]) „ „ З ним разом на силави и стережи 'го
Як анґіль той хранитель!...

[3]) „ „ переч.: (Мошко уносит бисаги. Калина бере и відходит швидко. Дмитро клонит ся на стів, плаче и сумує.)

Сема бесїда.

Дмитро.[1])

Дмитро (пяний).

Бо вже не буде білш кого й просити!...
До мого цїсаря!... до єго фани!...
Але сю твою волю ще вволю!...
Для чого-ж бих не мав?... Або-ж я лїпший
Від того Довбуша?... О.. Довбущуку!...
И ти волив ті твої Дзвінцї волю,
Аж доки ся не провалив у гріб!...
А ба!... Колис и я так!... И мене
Чей смерть та не забуде!... А забуде...
То я ю не забуду! — Я!!! — Та що
Она менї казала?... Марка не
Пустити у дорогу? — не!!! — не пущу!!! —
Хоть най там и зависну!!! — Або стати
З ним на дарабу?... Стану!!! — Я-ж керманич
Колис за себе був!... Але для чого[2])
Она мене се просит?.... Думає,
Що плавати не вмію та утону? —
Ану най струг потрафит так, як я!!! —
Не! — Дмитро Нестерюк не втоне! не!
Бо він з водов ся грає! А від кулї!!! —
Від кулї Дмитро Нестерюк загине
У чистім поли слави!!! — А богачка
Най не ругаєсь з мене, бо я ю
Любив!... Пропало все!... все!!!!!...

(Клонит ся на стів и дрімає сумуючи.)[3])

---

[1]) В автоґр. А.: Дмитро сам.
[2]) „ „ перечеркнено:

А плавати?...
Ану чи й струг потрафит так?... А ба!...

[3]) В автоґр. А.: и сумує на руках.

Осма бесїда.

Мошко уходит з одного боку. Марко с флояров и ще кілька керманичів з другого. Той, що був.

Марко (до Мошка).

Як здоров? —
Око могоричу! —

Мошко.

Дві? — Зараз, зараз!...

Марко.

То-ж згода, ледінї! — Сегодне маєм
Неділечку святу — забавим ся! —
А завтра, скоро з устани, до кирми! —

Керманичі.

Так згода! —

Марко.

А на мене ви не ждїт! —
Бо я з Андрушком рушу передом
Годинов або й двома, нам господу[1])
Замовити, аби не так, як то
Колис, що мусїли зарінками
Ставати на нічлїг. —

Керманичі.

А попас де? —

Марко.

Ви попасайте, де вам упадає,
А я на протів му татарского
Потока. —

Кермарничі (кпом[2]).

Ха ха ха!... Отто-ж ми пристань!...

Марко.

Ненаручна, бо треба прибивати
У лозах. — Але я вже там привик
Усїгди попасати.

---

[1]) В автогр. А.: пристань. В автогр. Б. се слово перечеркн.
[2]) „ „ жертом.

Дмитро.

Я-ж ти кажу,
Що завтра тут ти попасати меш!

(Бє кулаком у стів).

Тут!!! —

Марко.

Ти се, Дмитре? — Я-ж бо нї в тот бік...

Дмитро.

Секманичу ти гордий! — Нї в тот бік? —
Але давно мене и лїпші ще
Від тебе пізнавали — та ще й мут! —
Я-ж Дмитро Нестерюк ще! и ти кажу,
Що завтра анї крока ти менї! —
Я! Дмитро Нестерюк тобі се каже!!! —

(Мошко уносит могорич, наливає чарку и кладе на стів.)

Марко.

А хоть би и сам цїсарь, брате Дмитре!
А я речинец маю, завтра в вечер
Приставити дарабу на Віжницу. —
Та й ледїнї сї годні взяли вже
Завдаток. —

(Бере чарку в руки.)

То-ж здорови, ледїнї! —
Щаслива нам дорога! —

Дмитро

(вибиває 'му чарку з рук.

Від стола до
Порога!!! —

Марко.

Дмитре!!! —

Дмитро.

Так ся називаю! — [1])
А ти? —

---

[1]) В автогр. А.: Так мене хрестили. (Переч.: Тебе).

Марко.

Я Марком зву ся! —

Дмитро.

Я-ж тебе

Перехрещу...

(Пускаєсь до Марка.)

Марко.

Опришку!!! —

Дмитро (прискакує до Марка).

Я опришок?!!! —

Марко (до керманичів).

До рук!!! —

Мошко.

Gewalt!!! Gewalt!!!...

Дмитро.

То я опришок?!!! —

Я?!!! — Дмитро Нестерюк?!!! — Попа мятаєш
Ти того ще опришка!!!...

(Пріч.)

Марко (до керманичів).

Свідчу ся! — [1])

Андрушко.

Пусте усе! — лишім! — замотеличивсь! —
От ліпше, хлопці, погуляємо! —

(Бере скрипку з стола и грає. Марко за ним у флояру. — Керманичі гуляют по гуцулски и співают до танця:) [2])

---

[1]) В автоґр. А: Свідчу ся
Тут вами, ледіні. —

Андрушко.

Пусте се! гет! —
Хіба-ж не видите, що він уже
Замотеличений? — От ліпше, хлопці,
Сегодне погуляємо!...

[2]) В автоґр. А. бачимо ось який наголовок сеї пісні:
Співанка до гуцулского танцю.

Гой кувала зазулечка та ще й на фіґурі:
Порубали Нестерючка в Путилові в мурі. —

Та єк єго порубали, люде си збігали,
Шовковими хусточками кровцу тамували. —

Гой лишіте, люде добрі, вже си не поможе!...
Та за що-ж я погибаю, ти мій милий Боже?...

Та за що-ж я погибаю, та за що-ж я гину?...
Що-ж я тобі, дї, завадив, Зїничуків сину?...

Коли-с хотїв, Нестерючку, ти на світї жити,
Було-ж не йти в Путилову, мід-горівку пити! —

В Путилові, каже, в мурі мальована свічка:
Гой приїхав пан Джурджуван, та ще й пан Гирлїчка.

Гой приїхав пан Джурджуван, та й плеснув у руки:
Шкода-ж тебе, годний хлопче, Дмитре Нестерюку!...

Гой ци шкода, ци не шкода, а смерть не дивниця...
Підойміт мя на топірцї, несіт на Віжницу!...

А в'ни-ж єго підоймили, долів ріков несли...
Закували всї зазулї та єк рідні сестри!...

А єк стали спочивати в Ростоках на розї:
Ишов дєдик из Віжницї, умлїв на дорозї!...

Гой ци-ж сісе, дї, иршєнє, ци-ж сісе толока?...
Та за що-ж ти погибаєш, дитинко солодка?...

Та нї сісе, дї, толока, нї сісе иршєнє...
А єк несли Нестерюка, не опроважєли!...

А в'ни-ж несли Нестерючка по під Фудуґови[1])
А в Віжници серед ринку дохторі пороли!...

---

[1]) В автоґр. А.: фудоґови.

Гой дохторі-ж 'го пороли, голов 'му лупали...
Молодого-ж Зіничука в кайдани кували!...

Гой диви си, Зіничуку, та на свою муку!...
А ви, [1]) годні ледіники, беріт на науку!...

А то була ще й наука з вісокого неба:
Серцу волю та ніколи давати не треба!...

(Заслона.)

---

[1]) В автор. А.: всі.

ЧЕТВЕРТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ.

Керманицка пристань на протів Сокілского. — У затилю лози, за лозами чути гук[1]) Черемшу и видко Сокілский с татарским потоком. — По ліві руці капличка з образами[2]), по праві ватрак и ковбок до сіданя. — Пора: Напідвечер.

Перша бесїда.

Дугай и другий жандарм, оба у зброї, надходя з лївого боку.

Дугай

(дивит ся на годинник).

Вже шеста по полудню. — Відпочинем. —
Бо далї час керманичам с плотьми
Вже надходити. — Треба буде стати
Про всяке нам у тих порогів там
Проклятих. —

(Сїдают и робя собі цїґари.)

Жандарм.

Я-ж новак на постерунку,
И в сих околицях нїчо' не знаю. —
То-ж там у тих порогів має бути
Так небеспечно для керманичів? —

---

[1]) В автоґр. А.: шум.

[2]) „ „ По лївім боцї з образами роспятого, Матербожеї і с. о. Николая. По правім боцї ватрак и колода або ковбок.

Дугай.

У тих порогів, брате!... Там в'ни й гинут,
Як мухи зимові!... И треба дуже
А дуже чвалого керманича,
Аби роз'юшені ті черемскі
Фалї з дараби 'го не сполокали!...
А як котрого з них хапнут під себе,[1])
То треба дуже чвалого плавця,
А ще чваліщого нурця, аби
Нещасному він дати міг ратунку!...

Жандарм.

Той[2]) Черемуш не є-ж такий великий? —

Дугай.

Але такий ріский ти та пруткий,
Що аж камінє рве він та несе!...
И то таке, що як тебе посмотрит,
То с твоїх всїх кісток хіба черепя
До дому принесеш!...

Жандарм.

И ти-ж ся не боїш,
За тими потопленниками у
Той Черемуш там лїзти?! — Кажут, що
Ти їх чимало виратував вже
Від смерти? —

Дугай.

Що за дїло! — З десяток! —
Та ще такий плавак, як я!...

Жандарм.

И де-ж ти
Так плавати навчивсь? —

Дугай.

У Черемши! —
У тім там Черемши, товаришку! —

---

[1]) В автоґр. А.:
А як котрого з них під себе вхопя —
То треба дуже жвавого (переч. чвалого) плавця.

[2]) В автоґр. А.: Та-ж... не є...

Бо мусиш знати, що и я є гуцул! —
А ще до того й сам керманич!!!...

Жандарм.

Гм!...
А я отсе[1]) не знав!...

Дугай.

Бо я ся не
Приповідаю. —

Жандарм (глумом[2]).

И Мітрані не? —[3])

Дугай.

Для чого би Мітрані? —

Жандарм.

Ха ха ха!...
Она-ж тя полюбила? —

Дугай.

Я се знаю!...
И я ю полюбив!... Та що ми с того?...
Забути треба, брате!...

Жандарм.

И про віщо-ж?! —

Дугай.

Який же-ж ти дивак!... Хіба-ж не знаєш,
Ще кілько років я служити мушу?! —
А дівчину так баламутити...[4])

---

[1]) В автоґр. А.: се — бач —
[2]) „ „ перечеркнено:
Навіть и Мітрана
Та Маркова сестра нічо' не знає,
Навіть и Мітрані не?
Хоть як мя ні пунтує!...
[3]) В автоґр. А.: Жандарм.
Не знаю, чи мені ся видит, чи
Она тя полюбила?
[4]) В автоґр. А. перечеркн.:
А бідну дівчину — а ще до того
И сироту — так баламутити...
(Дальше як в автоґр. Б.)

То в нас, у гуцулів, ся не годит!...

Жандарм.

Коли-ж ти гуцул родом, то ти мусиш
Усї околицї тут добре знати? —
Як звет ся той шумний на тім боцї
Потік, що мов жемчужная каскада
Він[1]) стрімголов летит? —

Дугай.

Він звесь татарский
Потік. — Бо там, приповідают, раз
Татари люті табором стояли,
Шукаючи по через наші гори
Дороги на Угорщину. — У того-ж
Потока, кажут, любував[2]) началник
Татарский сижувать.[3]) — И там, в потока,
Мав гуцул 'го оден з оттого місця,
Де та свята капличка, з свого лука
Й застрілити, по чому розбишаки
Вернули ся назад.

Жандарм.

А та скала там
Велика та жасна, неначе би
Цїлу гору хтось шаблев перетяв
На половинї? —

Дугай.

В'на Сокілский звесь. —
Бо кажут, що мисливскі там[4]) соколи
Давно ся виводили и що їх
Нїхто не смів ловити нї стріляти,
Бо були сонечка святого божку
Наименовані. — Бо на горі,
Приповідают, там давно стояла
Божниця бога Лада світлого,
Де гуцулский король оден, чи князь,

---

[1]) В автоґр. А.: Там.
[2]) „ „ переч.: старший їх.
[3]) „ „ пересижувать.
[4]) „ „ що там тьмами соколи.

Так вельми мав святого прогнївити,
Що 'го прокляв, гору на половинї
Мечем перерубав, а перетявше,
В ню того князя-гуцула замок,[1])
Де и до нинї він ще з ледїнями
И челядев усев собі дрімає,
Склонивше ся на маймуровий стів,
Що аж скрізь него наскрізь проросли
Ті золоті та буйні кучері
Хорошего та молоденького
Гуцулского царя!...

(Дивит ся на годинник и встає)

Але ходїм! —
Бо час керманичам вже надходити! —
А жандарм має доброму[2]) служити,
Хоть мав би й голов свою положити!.,.

(У далекі церкві чути перший стих вечерного дзвона. — Оба жандарми идут о перед каплички, змітуют[3]) кресаки и співают.)

Хто зброю носит, а правдї служит,
Над тим пригода, як ворон кружит.

За тим[4]) враг лютий день и ніч гонит:
Хто-ж 'го заступит, хто оборонит? —

Ти лиш єдиний, о Христе-Святе,
За Божу[5]) правду на хрест роспятий!...

Ти-ж поможи нам, святі[6]) служити,
Доки позволиш на світї жити!...

---

[1]) В автоґр. А. перечеркн.:
Що 'го прокляв и в ту гору замок,
Мечем на половинї перетявше ю.
[2]) В автоґр. А.: має вірне все служити
Усему доброму! — Хоть би й не жити: —
[3]) В автоґр. А.: уклякают, здоймают.
[4]) „ „ ним.
[5]) „ „ святу.
[6]) „ „ лиш їй.

А хоть за правду голов положим:
Свята твоя воля, о Христе-Боже!...

(Дзвін утихає. Жандарі відходя на право.[1])

Друга бесїда.

Калина

Калина

(надходит з лївого боку.).

Не вдалось Дмитрови спинити Марка,[2])
Отже-ж я випросилась крадьма в мами
И біжу манівцями на Віжницу,[3])
Щоб там єго чей перестеречи. —
Бо мій непевний брат з волошином[4])
Проклятим зраду думают над ним,
Над щирим Марком тим та праведним!...
Яку? — не можу знати я; але
Менї усе ся видит, що они
На нічлїзї у містї з ним гадают
Чортівске своє дїло виконать.
А Марка того доброго би шкода,
Щоб він попав ся двом діяволам
В тугі, желїзні та кроваві руки!...
Ратуй! о поратуй 'го пречиста[5])
Покрово ти свята! христова мати!...
Не дай нам... о не дай нам пропадати!...

(Другий стих вечірного дзвона. — Калина припадає о перед каплички на колїна и співає.)

Як мореплавец, сли буря грає,

---

[1]) В автоґр. А.: (встают и відходя на право. — Дзвін утихає.)

[2]) „ „ Не вдалось спорти Марка Дмитрови,
Отже-ж я випросила ся у мами.
(Дальше як в автоґр. Б.)

[3]) В автоґр. А.: Віжницю.

[4]) „ „ с тим волохом
Проклятим зраду над ним гадают. —

[5]) В автоґр. А.: Матїнко.

В Бога та в якор лиш уповає:
Так ми на тебе в кожді тривозї...
О! О, ратуй нас, Пречиста Божа!...

Бо в сему світу лиш пеклом віє,
Нечиста сила зраду лиш сіє,
Наче змия та, та пожариста....
О! О, ратуй нас, свята Пречиста!

Тут брат на брата ножі гартує,
Сестра сестрицу трутов частує:
Хто-ж, хто спасе нас ножів? — отрову? —
Ти! ти одна лиш, свята Покрово!...

То-ж крий, укрий нас, неба царице,
Як ті писклята та мати-птиця!...
Хоть пекло грає, хоть буря віє...
Ти-ж, ти нам якор, діво Маріє!...

(Встає и иде на право, але швидко вертает ся.[1])

Ох, менї лишенько!... против порогів
Там два жандарі розберают ся!...
Куда-ж я тепер піду?... Але я
Обійду на окола...

(Иде на ліво, але также вертаст ся.)

А там Марко
Жене уже дарабу и правцує
Сюда уже на попас!... Що тепер
Тут біднї свої голові робити?...
Сказала бих 'му тут... А той Андрушко-ж!...
Побріхач, губолиз усего світа,
Не уповів би зараз Семенови?! —
А сей готів в сей час ми голов стяти!..
Що ж робю? — Треба в лозах ся сховати!...

(Пріч на право).

---

[1]) В автоґр. А. перечерки: (встає и хоче пти на право, але раптом з'упиняет ся.)

Трета бесїда.

Марко и Андрушко. Зараз вітак Семен и Лунґул.

Марко (ще за подрев).

До краю, хльо! — ще! — ще! — фартуй! — А
[гой! —
Мечи, мой, цвайку! — так! штрикай! — Прибий! —

(виступают.)

Та клади ватру, бре[1]). бо я закляк
Від студени у руки!...

Андрушко (кладе ватру[2]).

Та бо й с чорта
Різка вода сегодне!...

Марко.

Тілько-ж бо
Тебе я прошу, чорта у дорозї
Менї не згадувать! — Чорти за нас
И так, бре, не забудут!... Я-ж не кажу?! —
И онде два идут, коли тобі
Їх треба! — И то гирішні! —

(Семен и Лунґул виступают).

Семен.

Здоров! —

Марко (склезь).

Здоров! —

Семен.

Ти гнїваєш ся, Зіничуку? —
Ще гнїваєш ся? — Марку!...

Марко.

Бог тобі —
А Бог менї!...

---

[1]) В автогр. А.: хльо.
[2]) „ „ розкладає ватерку.

Семен.

Прости мя, братчику!...
Бо я и сам не знаю, що тогди
Зо мнов ся діяло и що робив я!...
Прости мя, Марку годний!... А щоб ти
Про[1]) щиру мою скруху[2]) приконав ся —
То при чужих сих людях двох даю
Ти моє слово, що я Катерини
Зрікаю ся для тебе и тобі ю
Дарую! —

Марко.

Ха ха ха ха!... То Катерина
Вже на таке аж перейшла, аби
Дарунки нев робити, як у турків
Отсе ведет ся?! — Але я тобі
Прощаю слово се зневажливе,
Бо може ти так зле єго не думав,
Як виразив 'го зле. — А Катерина
Сама себе, и тому, подарує,
Кому єї ся схоче! —

Семен (нишьком).

Добре, добре!...

Марко.

Але коли тобі покаятись
Так лежно, як се кажеш, то я справю
Тобі гідніщий спосіб и такий,
Що годен буде Лелика! —[3])

[illegible]

На [illegible]? —

Марко.

Віддай сестру Калину ти за Дмитра
Нестерюка! —

Лунґул (нишьком).

Аудз?! —

---

[1]) В автоґр. А. перечеркн.: Ту.
[2]) „ „ „ видів — то
[3]) „ „ гуцула.

Семен (жертом).

Ха ха ха ха!...
Та-ж ти 'го сам опришком вчера звав? — [1])

Марко.[2])

И за се слово не перебаную
На себе поки світа!... О, мій Боже!...
До чого чоловіка ярість та
Єго не доведе!... И я бих зараз
Покраяв моє серце на тарели,
Аби лиш того Дмитра доброго
Перепросити! — О!...

---

[1]) В автоґр. А. (переч.: за то хіба, що тя опришком звав?)
А ти-ж не звав 'го сам опришком вчера?

[2]) В автоґр. А. сей діяльоґ ось який:
Семене!... нагадай си Красний-дів!...
И ти-ж, си кажеш, не хотів зробити,
Що єс тогди зробив? — то-ж вірь и другим!...
О... ярість та, горячка та, кого
До чого доброго ще привела?..
О!... щоб ти знав, що я за слово то
На себе сам не пережалую!...
На віки се не пережалую!...
Той щирий Дмитро наш!...

Семен.

Ха ха ха ха!...
Я-ж думаю — що він ся перепросит! —
(Що він тобі перепроситись даст! —
А хоть вже не тобі — то хоть Калині!
Калина-ж того варта? — Може ні!)

Сї три рядки перечеркнені з вимком слів: »то хоть Калині!« — Над другим з тих рядків дописано олівцем: »А хоть від тебе нє — то від Калини.« — Дальший текст ось який:

Бо тут даю тобі при свідках слово:
Сестра моя Калина — Дмитрова!
А Дмитрова для того лиш, що ти
За него просиш, Марку!... Бо сегодне
Щоб я для тебе не готів зробити?...
О, Марку мій!...

Семен.

Ха ха ха ха!...
Така тобі се гія?! —

Марко.

Але я
Єго чей перепрошу!...

Семен.

Передай
Ти на Калину се! — Бо тут даю
Тобі при свідках слово, що Калина
Нестерюкова! — А се твоя справа,
О, Марку мій!...

(Обіймає єго.)

Марко.

Семене!...

Семен.

Але от —
Він сам иде!...

Четверта бесїда.

Дмитро. Ті, що були.

Дмитро

(понапилий, з барівков у руках, у[1]) войскові шапці, надходит з лївого боку и хоче проходити).

Кріз душу та у душу
Всїх богачів та всїх секманичів
Тих гордих!!!...[2])

Марко (перебігає 'го).

Дмитре! — Дмитре! — брате Дмитре! —

---

[1]) В автоґр. А.: у червонні.
[2]) „ „ фудулних!!!...

Дмитро.

Ти що менї дорогу маєш тут
Перебігати, павичу оден ти?!...
Не видиш, де я йду се?! — Цїсареви
Служити мому йду! — до Відня аж!...

Семен.

А що Калина скаже? —

Дмитро.

Га? — Калина? —
Калина!... ба!...

Семен.

Не байкай, брате Дмитре!
Бо я при людех своє слово дав,
Сестра Калина твоя! —

Дмитро.

Та тепер?...
Коли завдав безщасну мою душу
Нетрудному уже?... Тримай си ю!...
Калина-ж не на те, аби пяниц
Відшукувать по корчмах!... Я иду! —
Куда вже йду!... О!... гори мої ясні
Та красні ви!... бувайте ми здорови!...

(Плаче)

Марко.

О, Дмитре мій!...

Дмитро.

Лиши мене!...

Марко.

Не лишу!...

(Нишьком до Семена.)

На нічлїзї я чей 'го углагою. — [1])

---

[1]) В автогр. А.: перемовю — (переч.: може).

(До Дмитра.)

Коли вже так се, Дмитре... то пристань
Зо мнов хоть на дарабу! —

Дмитро.

На дарабу? —
Пристану! — хоть нехай лиш на тото,
Аби за учерашного опришка
Тобов в який там блекіт загриміти!!! —
То я опришок вже!...

Марко.

О... Дмитре!...

Дмитро (грозом).

Пєш
Горівки?! —

Марко.

Ти-ж хіба мене не знаєш,
Що від одної чарки лиш такий
Ти пяний стану, що и третої
Не зрозумію?! — А тут, знаєш, зараз
Минати би пороги!...

Дмитро.

Пий — бо меш
Тут зараз кров собі!!! — Я-ж на тото
Опришок!!! —

Марко (просит ся.

Брате Дмитре!...

Семен.

Уволи-ж
Бо волю 'му, коли вже так наваживсь! — А
Коли порогів тих ся так боїш[1]) —
То й ми с тобов два на дарабу станем. —
А я — як знаєш — був не згірший раз
Керманич!...

---

[1]) В автогр. А.: Пий! А коли порогів ся боїш. —

Марко (бере берівку).

То-ж здоров!...

(Пє нехотя и віддає Дмитрови берівку.[1])

Дмитро.[2])

Скрививсь небоже?...

Й менї колис она така гидка
Здавалась та бридка!... та от що з мене
Злі духи поробили!... Але не!!! —

(Мече берівку далеко від себе.).

Не насміют проклятуни ся з мене! —
Я-ж Дмитро Нестерюк ще! — гуцул ще! —[3])
И аж тогди покину бути ним,
Як та берівка перекинет ся
Вірлом та в ясні облаки полетит!...

(Від Сокілского чути вечірну трембіту. Хвиля).

Га!... Гуцулскому королеви у
Сокілскім від гуцулских ледінів
На добрий-вечер!...[4]) **А я 'го уже**
Ніколи не почую!... Не!... ніколи
Хіба вже с того світа аж!... О! О!...

---

[1]) В автоґр. А.: Пє нехотя.
[2]) „ „ перечеркнено:

Теперь ти в мене
Ледінь раз!!!... Гуцул раз!!!... и я колис...
Та от що з мене наробило ся:
Жидівский винник!... Боже, Боже мій!...

(Мече берівку далеко від себе. — З Сокілского чути вечірну трембіту. — Хвиля.)

Га!... Гуцулскому королеви у
Сокілскім на Добрийвечер!.. А Дмитро
Тебе вже не учує більше!... О!...
О — щоб отті Святі там знали, як
Мені се на души... они би зараз
С тих образів там злізли та до мене
Заговорили!... Ба!... Святі тепер
Вже не говоря!...

[3]) В автоґр. А. зараз потім рядку слїдує: (З над Сокілского чути вечірну трембіту. — Тиха хвиля.) Дальших трех рядків в автоґр. А. не бачимо.
[4]) В автоґр. А.: Добрийвечер!...

О... щоб отті Святі там знали, як
Менї сегодне на души... то зараз
С тих образів би позлїзали та
До мене би заговорили!.. Ба!...
Святі вже не говоря!... Най мовча!...

(Третий стих вечерного дзвона.[1]) — Марко, Дмитро и Андрушко змітуют кресаки, идут о перед каплички и співают слїдующу пісню за током[2]) дзвона. — Семен и Лунґул підходя на перед и змовяют ся[3]) на міґи.)

Усї мореплавцї у кождому краю
Отца Николая поют-величают:
Яко благ!...
Яко спасе души наші от всїх враг!...

Пливе раз корабіль во бури на мори...
На кораблеплавцї великоє горе:
Потают!...
Святий Отче Николаю! дай приют!...

А святий Николай йде морем, як полем:
Не бійте ся, люде, на все Божа воля! —
Не даст ти
Від ворога потайного пропасти!..

(Хрестят ся, кладут кресаки[4]) и відходя на право).

Пята бесїда.

Калина.

Калина
(виходит с корчів).

Идеш, о Дмитре любий мій?... Иди!...
А я за тобою — долів за водою!...

---

[1]) В автоґр. А. пропущено слово: вечерного.
[2]) „ „ тактом.
[3]) „ „ говоря межи собов.
[4]) „ „ кресаки на голов.

Той Черемуш глїбокий!... Але най
На тебе хоть ще гляну!... У останне!..

(Иде на право и дивит ся.)

Марко коло передної кирми...
Семен, Дмитро и волох коло него...
Семен заговорює Дмитра и справляє сюда...
Дмитро обертаєсь..
Волошин тручає...
Марку!!!!!!...

(Паде мов нежива.[1]) — Заслона.)

---

[1]) В автоґр. А.: до землї.

ПЯТА СТОРИЯ.

ПОДРЯ:

Велика саля в суді.[1]) На право и на ліво двері. У затилю стів,[2]) на столі хрест и дві свічки,[3]) снаряд до писаня, акта, книги и т. д. — За столом крісло, а над ним на стіні образ цісаря. — Рано.

Перша справа.

Судця и пару урядників уходя з одного боку, жандармский фірер и другий жандарм, оба в повні зброї, з другого боку.

Судця (до фірера).

И я́кже-ж там? — Нема́ нїчо́' ново́го? —
Ходи́листе? — пита́листе? — Нема́є
Про Ду́гая й това́риша єго́
Яко́ї вісти? —

Фірер.

Як під зе́млю впа́ли! —
Як ви́діли обо́х оно́гди у
Росто́ках, так нїхто́ їх вже не видів. —[4])
А ми перепита́ли ко́жду ха́ту,
Де міркува́ли лиш!...

---

[1]) В автогр. А.: на судищу. —
[2]) „ „ зеленим сукном покритий стів.
[3]) „ „ свічцї.
[4]) „ „ бачив.

Судця.

О! шкóда! шкóда
Такóго чоловíка!... Бо се був
Не жáндарм, не службáш, а прáва мóя
Рукá!... И я́кже-ж дýмаєте ви? —
Що се могло́ з ним стáти ся? —

Фірер.

Не и́нак,
Як мýсів знов у Чéремуш той скочить[1])
За потопленникóм, як се у нéго
Вже зви́чай, а товáриш той єгó,
Таки́й завзя́тий дýрень, якже й[2]) він,
За ним! — Оттáк матбýти и оби́два
Втонýли!...

Судця.

Се вже так а не инáче!...
Алé-ж бо кíлько тóго Дýгая
Я напроси́в ся вже та наказáвсь!...
Та що з усéго мóго кáзаня,
Коли́-ж він до води́, як кіт[3]) до сáла!...
Гм гм гм гм гм гм!... Що-ж бíлше чýти? —
Що з арештáнтом тим? — Усé таки́
Не хóче приповíстись? —

Фірер.[4])

Але де-ж там!...
Що з ним я не робив вже!... як єго
Не підходив!... прісьбою и грізьбою!...
И чýти се не хóче!...

Судця.

Гм гм гм!...
Ще раз 'го приведі́т и свíдки всї,
Нехáй до óка 'му доповідя́! —

---

[1]) В автоґр. А.: пуститись.
[2]) „ „ як и.
[3]) „ „ перечеркн.: чорт.
[4]) „ „ Що я вже
З ним не робив... як 'го не підходив...
Прізьбóю и грізьбóю... Алé де-ж там!...

(Фірер и жандарм пріч.)

Чи не помя́к хоть тро́хи? — Ха ха ха!...[1])
И я наговори́в!... Гу́цул — помя́к!...
Але́ поба́чимо. —

Друга справа.

З одного боку уводит фірер и жандарм[2]) Дмитра, а з другого уходя Семен, Лунґул, Андрушко, Цьмок и кілька керманичів. — Той, що перше.

Судця.

Ну, Дми́тре, ну? —
Ну, Дми́тре Нестерю́ку? — приповíж ся! —
Ти-ж Ма́рка Зі́нича отсе́[3]) не тру́тив
З дара́би в во́ду? —

Дмитро.

Нє! —

Судця.

А чо-ж тебе́
Семе́н Лели́к и Тодора́кі Лу́нґул
Привя́зувать би ма́ли до стілця́ —
Хіба́ за пу́сто-ду́рно? —

Дмитро.

За тото́,[4])
Що я хотíв...

Судця.

Ну? — Ну? —

Дмитро.

Я й сам не зна́ю
Вже — що!...

---

[1]) В автоґр. А.:
. . . . . Але й я
Наговори́в се! гуцул — та помяк!...
[2]) В автоґр. А.: З жандармом Дмитра в кайданах.
[3]) Ibid.: отпе
[4]) В автоґр. А.: Що хотíв... хотíв... Я й сам не зна́ю
Вже — що!

Судця.

Бо-сь пя́ний був! —

(До свідків.)

Не так? —

Свідки.[1])

Що правда! —

Судця.

Тепер начнімо-ж[2]) діло с початку: —
В неділю,[3]) в ко́рчмі, не хотів ти Ма́рка
Убити на́смерть? — Цьмок! —

Мошко.

Ej wej! ej wej! —
Bagruben wollt er ehm! — bagruben en
De Erd aran!!! —

(До керманичів.)

Чого́ ви стоїте́
Як ца́пи? — Ну? — чого́ не ка́жете,
Яке́ від страх вели́ке я набра́лось? —[4])
Я вже гада́ло, що оно́ мені
Ме па́лцем ду́шу бра́ти!...[5])

---

[1]) В автоґрафі А.:

Семен.

Так! —

Лунґул.

Так! —

Андрушко.

Що пра́вда! —

[2]) В автоґр. А.: А тепе́р зачні́м же-ж зра́зу.
[3]) „ „ На вче́ра-ж (переч.: учера-ж)
[4]) „ „ чо́му не ка́жете,
Яке я се від страх набрало ся.

[5]) В автоґрафі А. замісць сих двох останних рядків були ось які:

То бідне моє Сури буде мати
На тиждень прати що!...

Опісля сї рядки перечеркнено.

Судця (до керманичів).

Ну? —

Керманичі.

Що пра́вда! —[1])

Судця.

А вче́ра ти на по́пасї хіба́
При всїх там не грози́в,[2]) що Ма́рком в бле́кіт
Загордуза́єш? —

Дмитро.

Най мене́ опри́шком
Не назива́є!!!...

Судця.

Ви́диш, зло́дїю?!!! —
И ти ще меш таїти ся?!!! — Свічки́!!! —

(Світя свічки. — Судця до Семена и до Лунґула.)

Ви-ж два присяґнете? —

Лунґул.

Присяґнемо!!![3])

Судця.

Тут хрест святи́й стоїт!!! —

Семен (відверта́єсь).

Га!...

(На дворі чути рейвах и голоси).

Ду́гай!!!... Ма́рко!!!...

---

[1]) В автоґр. А.: Пра́вда! —
Пра́вда! —

[2]) „ „ Умисне не фалївсь.

[3]) „ Б. на горі дописано олївцем:

Пі сфинта круча.

[4]) В автоґр. А.: (.... робит ся рейвах).

Трета справа.

Дугай, с перевязанов головов, одну руку у ручниці, другов топірцем підпераючись,[1]) уходит перший. — За ним иде другий жандарм, также с перевязанов головов, и веде по під силу блідого Марка. — Ті, що перше.

Семен.

Поме́рші ду́ші!!!...

Дугай.

Так, убійники!!!...
И тут прийшли́ на пра́вий[2]) Бо́жий суд,
Свято́го оправда́нія шука́ти!!![3])

(До Лунґула.)

У пе́ред в те́бе, чо́рте чо́рний ти:
За ві́що —

Лунґул.

Я?!!! — То він труча́в 'го в во́ду! —
То він!! — Семе́н!!! —

Семен.

Семе́н чи не Семе́н.
Нема́ гові́рки тут!... Най бу́ду я...
Най бу́ду и не я... одна́ково!...
Лиш то одно́ ми не одна́ково —
Що сла́ву до́бру на́шу гу́цулску
Я потайни́м убі́йством оскверни́в!....
Та й то на ре́шті ми одна́ково:
Мені́ и Ма́ркови не бу́ло-ж як
Обо́м на сві́ті жи́ти... вже мину́ло!...[4])
Але́ одно́ ми не одна́ково:
Що я неви́нного това́риша
Хотів завда́ти в ру́ки ка́тови!...[5])
Прости́ мя, Дми́тре бра́те!...

---

[1]) В автоґр. А. на топірци підпераючис.
[2]) „ „ на страшний Божий суд прийшли́.
[3]) „ „ бажа́ти.
[4]) „ „ Обо́м на світі жи́ть... Мину́ло ся!
[5]) „ „ ка́тови під міч!...
Прости́ мя — Дми́трику!... лиш ти прости́ мя — А славу...

(Иде до Дмитра.)

Ти оден лиш!...
А сла́ву сво́ю гу́цулску я й сам
Потра́фю ще обми́ти...

(Вириває[1]) жандармови шаблю с пішви и просажує[2]) собі нев груди.)

Усі.

Га!!!...

Семен.

Вам ди́во? —
Так гуцули́ вмива́ют сво́ю сла́ву:
Крова́во!!!...

(Валит ся з ніг. — Дмитро и Марко ловят 'го и кладут д' земли у поперек подрі, гадаючи головами[3]), під хрест, а сами[3]) припадают 'му конец голів.)

О... проклят єси во віки,[4])
Проклятий волоше... и кождий Русин,
Що він з вовчиці ск...вими синами
Загадує чесати роги!... Ба!...
Що-ж вовкови на думці, як не жир лиш,
Та лиш не кров та зрада, та драпіж?...
Але й на вовка прийде ловка!... А
Котюзі по заслузі!... О! О! О!...

(По хвили до Дмитра и Марка.)

Се ви тут, братчики?... Я знав, що гуцул
Не лишит гуцула!...

(До всїх.)

Щоб свідоми! —
Увес маєток мій сестрі Кали́ні
Відка́зую! — Кали́ну-ж Дми́трови![5])
А як би не хотїла йти за него

---

[1]) В автоґр. А.: одному жандармови.
[2]) „ „ пробиваєсь нев у груди.
[3]) „ „ пропущено слова: головами і сами.
[4]) „ „ О... прости́біг — во́ло́ше!!!...
Ти — Дмитре (переч. Марку) — тут?... Щоб люде — свідоми —
Що увес маєток... дальше іде тут текст поміщений в автоґр. Б. після слів: (Де всїх).
[5]) В автоґр. А. переч.: Маркови.

То про́щі щоб не ма́ла нї від ме́не —
Нї Бога — нї людий![1]) —

(До Марка.)

А ти, о Ма́рку!...
Піди́... піди́ під стрі́лений той хрест
Святи́й та богоносний — и вповіж 'му,[2])
Що та зneва́га божеві́льна мо́я
Над ним... пімще́на!!!...

(Умерає).

Лунґул.

Що той жус там каже?! —[3])
Кали́на не моя́?! — А я-ж хіба́
За ду́рно Ма́рка в во́ду 'му тручав?! —

(Хаменет ся.)

Я що отсе́[4]) сказа́в?...

Судця.

Ви-ж чу́ли всї? —
У ка́туш зло́дія та в кайдани́!!! —
А тїло у трупа́рню! —

(Жандарми відводя Лунґула. Керманичі віднося тїло.)

Аж тепе́р[5])
Я розумію все. — Та лиш одно́
Не мо́жу я второ́пати: на що
В'ни Дмитра до стілця́[6]) вяза́ли? —

Дугай.

Бо
Хотїв за Ма́рком він штрика́ти в во́ду. —
А що умів пла́вати як струг,[7])

---

[1]) В автоґрафі А.:
И прощі щоб не ма́ла в Го́спода —
Як би за не́го не хотїла йти!!!...
А ти — о Марку!...
Піди...
[2]) В автоґр. А.: животворящий — и скажи́ 'му —
[3]) „ „ Що се жус той каже.
[4]) „ „ отце.
[5]) „ „ теперь.
[6]) „ „ до стрілця-ж.
[7]) „ „ як слиж

То в'ни бояли ся, щоб Ма́рка ще
Не ви́тяг він з води́! —

Судця (до Дмитра.)

А ти-ж чому́
Мені́ се не каза́в?!!! —

Дмитро.

Ще й се казати?! —[1])
Що за вели́ке ді́ло!...

Судця.

Гм гм гм!...
О — легкоу́ми ви!... — А ти-ж не знаєш.
Що ти за твій нерозум смерти міг
Пожити? —

Дмитро.

Та вітак! —

Судця.

О — диваки́ ви!...
Робі́т же-ж тут поря́док! А на за́втра
До протоко́лу всї! —

(Судця з урядниками пріч.)

Четверта справа.

Ті, що лишили ся.[2])

Марко

(по хвили, до Дмитра.)

И ти-ж хоті́в
За мнов у во́ду —

---

[1]) В автогр. А.: Таке у нас
Не кажет ся!...

Судця.

О — легкоу́ми ви!...
Робі́т же-ж...

[2]) В автогр. А.: лишили ся. Тут перечеркнено дальше слова: Зараз вітак Логош. Катерина. Калина и Мітрана.

Дмитро.

Не дасте́ вже раз
З водо́в тов по́кій ми?!!! — Се прийдет ся
Ще с пра́вди —

Марко.

Цур!!! — Який ти за розу́мний —
То се тобі не тру́дно анї раз! —[1])

(До Дугая.)

А ви, мій а́нгелю-храни́телю!...
Як вам подя́кую?!...

Дугай.

А тре́ба, бра́те! —
А тре́ба и зо мнов щоне́будь дїять! —
Бо як то черемске́ камі́не мя
Перемололо...[2]), то цїса́рского
Ледви́ вже хлїба їсти му!...

Марко.

Ох Бо́же!...
Я з ро́ду про мае́тки не тура́в!...
У пе́рше нинї се бану́ю я,
Для чо́го-м не бога́ч!...

Пята справа.

Лоґош, Катерина, Калина, Мітрана. — Ті, що перше.

Лоґош (ще за по́древ).

Що не бога́ч?!!! —

Усї виступают. — Дївки летя у обійми своїх ледїнів.[3])

Катерина.

Мій Ма́рку!!!...

Калина.

Дми́тре мій!!!...

---

[1]) В автоґр. А.: То се пїраз тобі не тяжко ще! —
[2]) „ „ Поматалю
[3]) „ „ любих (в автоґр. похибка: лубих).

Мітрана.

Ива́нчику!!!...

Лоґош.

Який[1]) тут чорт гово́рит „не бога́ч?!!! —

(До Марка.)

Таже́ єк ді́вку в ме́не ти не о́змеш,
То я таки́х тобі тут надаю,
Шо хльо[2]) не понесе́ш!!! — И дий 'го ка́ту!!!...
Розна́дити ми ді́вку — а тепе́рь —
Аді́ — шо він мені́ пока́зує?!!! —
На вербю гру́ші — хльо?!!! —[3])

Марко.

Ох дя́дику!...[4])

Лоґош.

Заткáєш ми си — бре?!!! —[5]) Полонина́
Одна́ твоя́, а дру́га

(Показує на Дугая).

То́го ду́рня,
Шо за таки́м, єк сам, у бле́кіт лїзе,[6])
Єк ді́тько у боло́то — дий 'го кат!...
А грі́шми та худі́ков вас обо́х
Поділю —

Дугай.

Дя́дечку!!!...

Лоґош.

Заткáєш си?!!! —
А чуй же си!!![7]) — То ти за ним в нетру́дне[8])

---

[1]) В автоґр. А.: Єкий.
[2]) „ „ и.
[3]) „ „ И дий же-ж кату 'го!!!...
[4]) „ „ дядечку.
[5]) „ „ ти си хльо.
[6]) „ „ Шо в блекіт лїзе не питаючи —
[7]) „ „ А чуй же-ж 'го!!! —
[8]) „ „ То-ж ти за ним у блекіт.

Абéс за пу́сто лїз?!!! —

(До Мітрани.)

А ти, ґазди́нько,
Абéс ми при́єзно 'го ку́тала,
Бо тє на ків повíшу єк воро́ну!!! —[1])

Мітрана.

Я бу́ду, дя́дечку!...

Лоґош.

Цит, хльо!!! — [2])

(До Калини.)

А ти[3])
Не флєнькай там, саляка, та не руй,
Але подєкуй Богу, що на сїм
Си обійшло! — Ци може легше би
Ти було видїти, єк нїмцї 'го
Би були на Судилові душили?!
И дий 'го кату, хльо!...

(До публїки.)

А ви там — бре —
Чогосте вітрішшіли си на мене?!!! —

---

[1]) В автоґр. А.: Ци чу́єш?!!! — приєзне́нько — бо не [меш!!! —

[2]) „ „ Заткáєш си?!!! —
И дий 'го кáту — хльо!...

[3]) В автоґр. А.: А ти — саляка —
Не руй *a*) — алé подéкуй всїм свєткам —
Отцу́-ж Николаєви на сам пéред —
Шо так си обійшло́! — И дий 'го кату!...

(До публїки.)

А ви там — хльо — шо вітрішшіли óчі —
Дивіт си — та с чортáми рóги не
Чепіт собі — бо й вами чорт си вдáвит!!! —
Лиш з Богом співка дóбра — не з лукáвим!!! —

[Тут в автоґр. А.: приписка чужою рукою: Хоръ на конци здавби ся.]

---

a) В автоґр. А.: дописано на горі олївцем: не флєнькай.

Дивіт си й ви — та с чортом роги не
Чешіт собі — бо вда́вит си и вами!!! —

(Підоймає руку високо.)

Лиш з Богом співка добра!!! — не с чортами!!!—

(Хор: „На горі-рокиті.“ — Заслона.)

Друга редакция »Керманича« також ніде ще не друкована, переховала ся в двох автоґрафах. Оден А. давнійший, бруліон, написаний 1882. р.; — другий Б. — переписаний з автоґрафу А. з деякими змінами має приписку з р. 1884.

Автоґраф А., що займає 91 сторін письма in folio, виготовлений на канцелярийнім папері. На частині подертої обкладинки з бронзового паперу бачимо наголовок двох драм із ось якими приписками: »Керманич, Септ. 1882 (віршом). II. Dowbusch. Mai 1882 « Перші чотири акти (до стор. 80.) сего автоґрафу писані дрібним почерком, фіолєтовим атраментом, на білім папері. Пятий акт писаний на такім самім сїрявім папері і таким самим більшим, похиленим, чистим почерком, — яким написаний автоґраф першої редакциї, — так, що ся частина автоґрафу, від стор. 81 до 91, виглядає далеко старшою як перша. І коли-б не віршована його форма та не факт, що сей пятий акт трохи не дословно схожий з пятим актом автоґрафу Б. і долучений був до бруліону сего автоґрафу, — можна-б думати, що ся частина Федьковичевої рукописї належить до автоґрафу першої (прозової) редакциї з р. 1876 і становить єї закінчене, якого в прозовій формі не маємо.

Річ се дуже ймовірна, що сей пятий акт написав Федькович ще в р. 1876. або в найблизших роках як епільоґ чи закінчене своєї чотироактової мельодрами, а написавши лиш сю частину ритмічним розміром, тоді вже задумав переробити цілу свою мельодраму і перелляти її в віршовану форму. Написавши свого »Керманича« на ново віршом 1882. р., покористував ся автор готовим уже пятим актом написаним давнійше. Лише тим способом дасть ся пояснити велика ріжниця між почерком і папером пятого акту автоґрафу А. другої редакциї, а почерком і папером перших чотирох актів автоґрафу А. тої-ж редакциї. Такий здогад потверджує й факт, що пятий акт автоґрафу А. другої редакциї має наголоси зазначені фіолєтовим атраментом, так само, як в автоґрафі першої редакциї, — коли тим часом анї чотири перші акти автоґрафу А. другої редакциї, анї автоґраф Б. — не мають акцентів. В кождім разї, з огляду на віршову форму і схожість тексту становить ся частина автоґрафу одну цілість із автоґрафом Б. і могла бути надрукована лиш у звязи з другою редакциєю. Схожість обох

текстів позволяє нам відмітити в тексті Б. акценти, які зазначено в автоґрафі А. Де оба тексти ріжнять ся, там акцент кладемо у варіянті взятому з тексту А.

Автоґраф Б. другої редакциї зберіг ся в оправі. Займає він 91 сторін письма на білім гладкім канцелярийнім папері in folio. Почерк старанний і гарний. На стор. 2. бачимо примітку автора написану червоним атраментом, правописию навпів фонетичною а навпів т. зв. етимольоґічною: »Вôдступаю на неограничену власність первому рускому литер. драмат. товариству въ Чернôвцяхъ. Чернôвцѣ, дня 5. н. ст. мая 1884. Федьковичъ.« Сей автоґраф зберіг ся в театральній бібліотеці тов. »Руська Бесіда у Львові« — і не має печаток »Тов. Руська Бесіда в Чернівцях«.

Головний текст беремо з автоґрафу Б., зазначуючи всї відміни й поправки, які бачимо в автоґрафі А.

ЗАПЕЧАТАНИЙ ДВІРНИК.

ЗАПЕЧАТАНИЙ ДВІРНИК.

Фрашка в двох актах.

З одної Равпахової фрашки зовсїм свобідно перетворив и для рускої подрі зладив

Ю. ФЕДЬКОВИЧ.

ОСОБИ.

КОЛОТИЛО, двірник.
МАЛИНА, его донька.
АНДРІЙ, его писарь.
ГАВКАЛО, } присяжні.
ДУРКАЛО, }
ШМОРГАЛО, }
ТОРГАЛО, } радні.
СВИСТУН, }
ПІВУН, }
ЗУХ, канцелярский служащий.
РЕВКАЛО, } патрольники.
ТЕВКАЛО, }
ШВЕЦ.
ШЕВЧИХА.
ПАРУБЧАК.
БАБА ХИМА.

Діло ведет ся в одним селї на Буковинї.

Час: коли небудь.

ПЕРШИЙ АКТ.

ПОДРЯ.

Обширні хороми у дому Колотила. — На право двері до єго мешканя, на ліво на подвірє, а у затилю до громадзкої канцеляриї. — Рано.

Перша сцена.

Андрій. — Зараз вітак Малина.

Андрій

(уходит на задні двері).

Ще нема голубки мої сизокрилої? — Матбути ладит старому снїданє. — А нам обом тілько лиш поговорити, тілько лиш набутись, тілько лиш налюбуватись, доки старий непевник ще хиріє. — Але цить! — Хтось иде! — Се она! она! райска моя пташечка!...

(Малина уходит на праві двері.)

Малино!...

Малина.

Андрію!... Так рано вже коло писаня? —

Андрій.

Скачи, враже, як пан каже! — Хіба я не що днини, скоро світ, уже не в канцеляриї? — уже не при роботї? — Але хто, о панночко моя дорога, годен вашому вітцеви догодити!....

Малина.

И знов „панночко“?! — И знов „ви“?! — Що се тобі, Андрію, сегодне за примха?! — Неначе кури хліб 'му відоймили!... Хіба я тобі ще в неділю не казала та не говорила, що я тебе люблю? — И ти мені божив ся, присягав ся, а нині...

(Утераєсь рукавом.)

Андрій.

У неділю!... У ту прещасливу неділю мене твої речі так були упоїли, неначе той мід солодкий!.. Я бих був тогди и з діяволом боров ся, не то що!... Але другої днини, як моє любовне похміле трохи прошуміло и я собі кожду річ на розум розібрав —

Малина.

То серце аж у пяти впало! — не правда? — Гарна мені люба, ні що й казати! — А ті книжки не встидают ся ще писати, що[1]) люба додає чоловікови відваги!...

Андрій.

Що мені по відвазї, як щастя нема? — О!... для чого-ж то я не є найбогатший парубок на світї, або ти не найбіднїща дївчина?... Тогди би ми собі були свої! — А так... ти більше червонних у твого батька маєш, як я зроду ґрейцарів видів...

Малина.

А то від коли та люба жидівков зробилась, що гроші рахує? — встидай ся? — А з рештов — ти не є такий и бідний зовсїм, як себе рахуєш.

Адрій.

Ще біднїщий, як бідний! — Бо с тих сто левів, що мені писарство на рік приносит, треба и убратись, и годуватись, и комірне заплатити, и неньку стареньку утримати. А ще до того и довг!... —

---

[1]) В автоґр. перечеркнено: та.

Бо стара Хима маму запізвала и якби не ти та не твій батько, то нас би давно уже були зафантували!...

Малина.

Се я усе знаю. — Але ти ще молодий, роботящий, не пяниця, не марнотравец: Тобі Бог допоможе! — Лиш не треба надію тратити! —

Андрій.

И ти наговорила!... То хіба мені надіятись, що твій скупий, немилосердний батько тебе за мене, бідного бідолаха, віддасть?...

Малина.

А все таки надію не тратити! — Ми-ж предсе ще молоді, можемо и кілька рік ждати. А за кілька рік — хто знає, що може все статись!...

Андрій.

Та що би такого стало ся? Приїде перший ліпший дукарь або тяр волоский семінарчик с Чернівців, батько присилує, віддаст, а ти, бідний писарино, стій собі за третим порогом та лиш диви ся, як.... (утераєсь рукавом. Колотило стає нишком у дверех).

Малина.

Нє, Андрію! нє, сизий мій! нє, соколе мій ясний! — И Бог мене не всилує, за другого піти, не то що мій батько, бо я тебе любю и любити му до самої смерти! — и скорше мене на лаву нарядит, як під вінец з яким другим!...

Андрій (обіймає Малину).

О, пташечко ти моя райская!... роже ти моя маєвая!... Ти мене звеселила, ти моє серденько відвагов, надієв напоїла, неначе та росиця літї зовялу, ніжну билину у поли!... Але треба мені забератись до роботи!... Бо твій батько як би знав, що я отсе с тобов тут розмовяю, то би мене від разу з служби нагнав.

Друга сцена.

Колотило. — Ті, що перше.

Колотило.

Уже й нагнав, сякий-такий ти сину!...

Андрій.

О, Боже!...

Малина.

Боже наш!...

Колотило.

Пріч мені! — с перед очий мені, опришку, злодію, гайдамахо!... — Аби мені твоя нога тут більше не находилась, то *я* тобі кажу! —

Андрій.

Прошу —

Колотило.

Ані чичирк мені, гарцизяко! — То так? — Я приймаю старця загубленого у писарство, а він мені дитину баламутити?! — Пріч мені с перед очий! а то —

Андрій.

Але — пане началнику —

Колотило.

Не алекай мені тут богато, але руш, заберай ся, лайдацюго ти оден! ґалґане! непотрібнику! — нічо-доброго! —

Андрій.

Дуже перепрошаю, пане началнику! Я бідний є, то правда; але лайдакуючи ще мене ніхто не видів и не буде видіти.

Колотило.

Псе ти оден скажений! жавро! — Ти вже забув, що якби не я тебе був приймив до служби, то бесь сегодне свині хіба пас або січку різав? — Невдячнику! — а ти за тото дитину мені с путя

збивати?! — вороже тяжкий! — Але жди! попамятаєш ти мене! — Ще сегодне скажу вас зафантувати до сорочки! — А як менї в сей час не забереш ся, то знатимеш, куда дорога до кози! —

Андрій.

Я мовчу, але лиш вашого отсего ангела ради. — Бо якби я хотїв своє говорити, то вам би довелось богато більше від мене слухати та й чути, як менї від вас. — Але я вас прощаю! Будьте здорови! —

(На ліві двері пріч.).

Трета сцена.

Ті, що перше. Зараз вітак Зух.

Колотило (прийшовше до себе).

Що?! — Що?! — Що ся стареччина відважилась менї казати?! — він мене прощає? — він? — старчук загублений? — мене? — двірника Колотила, що всїх панів у кишени має? — Таже я навіть Бога не прошу, аби мене простив, та такий пометок хоче мене прощати?! —

(Иде до задних дверий.)

Ге! — Зух! — де ти? —

Зух (виступає).

Ту-у-ут, пане началнику, та й ще лиш поперші ква-а-артї, та й то ду-у-урнички, пане началнику! — Таже я на тото служа-а-ащий, аби менї платили до-о-о—

Колотило.

Добре вже, добре! — Зараз озмеш собі оба патрольники и зафантуєш менї стару Ладаниху, але так, аби лиш то лишилось, що на нї! Розумієш? —

Зух.

Таже я нащось Зу-у-ух називаюсь! — А сегодне лиш ква-а-арту —

Колотило.

Добре вже, добре! — Руш! —

(Зух пріч.)

Четверта сцена.

Ті. що лишились

Колотило.

Почикай же-ж, урвителю ти оден! я тебе навчу, як двірникові до́ньки любити!...

Малина.

Хіба двірникові до́ньки не такі дївчата, як и другі? — Коби лиш було що любити!...

Колотило.

Що?! — що ти менї важиш ся говорити?! — О, безвстиднице ти одна! жабо! зелепуго! Двірникові до́ньки дївчата як и другі?! Най собі другі будут, про мене, які хочут: але ти, того богатого Колотила донька, що єго на трицят тисяч рахуют, ти собі з однов нїжнов писарнов роги чесати?! — Фе! — встидалабес ся! — Та ще й крадьки до того!...

Малина.

Коли не хочете, аби було крадьки, то віддайте мене за него.

Колотило.

Тебе?! — За него?! — за такого голодриґу, що навіть и сорочки доброї на собі немає?! —

Малина.

Але за тото має честь и добру славу! — Хіба ви менї самі не казали, який то він розумний, тихий, чемний, працовитий. огідний? — Чого-ж більше

з него хочете? — Або може єго отец покойний не був такий богач, як ви тепер, а ще до того и ваш приятель? А коли на него нещастє трафило, що він свій маєток утратив и з нужди вмер, то вам би яло ся єго сина и єго бідну удову ратувати, а не скорбити, як ви отсе! — Так, коли хочете знати! —

Колотило.

Тобі би, вижу, годилось за попа, бо бесь и свого чоловіка навчила казанє казати. — Та що с того, коли я тебе вже[1]) засловив нашому старому окоманови. — Сих мясниц весіля. — А в того гроші, доню! — він так своєму панови гарно наокоманував, що незабавком відкупит у него село. — Будеш собі кругом дідичка та й годі! —

Малина.

Ніколи в світї! —

Колотило.

Ніби я тебе[2]) просити му!...

Малина.

Але и всилувати мене не всилуєте! —

Колотило.

Я би то хотів видіти! Я! отец! —

Малина.

Але не кат! — Коли не за Андрія — то з мосту та в воду!...

Колотило.

И овшем! — то не треба менї буде віно давати. — Але доста вже тої пустої говірки![3]) Тобі у панскі світлиці! у дідицкі покої, а не обдертим писарчукам сорочки латати! —

---

[1]) В автоґр. перечеркнено: обицяв нашому.

[2]) „ „ буду богато.

[3]) Тут перечеркнено: До кужівки! до печі! до игли! — Там тобі годит ся.

Малина.

Та нї старим крадюгам-окоманам купелї робити! — Се абесте знали! —

(Пріч.)

Пята сцена.

Колотило сам.

Колотило.

А диви-ж ти ся, диви! Але радби я знати, відки досада такої відваги набрала?! А вже-ж с того смутчого, преанахтемского коханя, богдай би нетрудному записалось! — Бо може и моє не таке? На старість закохатись! та ще в кім? — у бідні шевчисї!... Але-ж бо то и хороша за себе!... що твоя калина в гаю!... Та що менї с того, коли усї мої заходи надаремні!... Та коби лиш не той єї чоловік, не той шевчиско поганий, то може би — як то кажут — душа їла книша, а то через того бісноватого варіята годї! — вартує ю гірш якого арештанта! — Але сегодне потік ся на ярмарок: треба менї до неї піти та свою косу далї клепати. — Бо завтра притечє ся домів; — то вже хто знає, коли менї знов лучит ся з нев поговорити, бо я того шевлюги бою ся гірш чорта скаженого! — Та є й чого: бо той гарцизник нїчо' не знає, як лиш зараз до валила та до свого шевского клевця! — А мої плечи уже порохнаві трохи; не до шевского валкованя! —

(Пріч.)

ПОДРЯ.

Хороми в шевця. На право, на ліво и на затилю двері. — Рано.

Шеста сцена.

Шевчиха. Зараз вітак Андрій с парубчаком.

Шевчиха

(уходит на праві двері.)

Мій чоловік —

(У задні двері хтось пукає.)

А се хто вже так рано...

(Розмикає и отворяє задні двері. Андрій с парубчаком унося велику шафу з віконцем у дверех.)

Ох мені лишенько! Се ви, Андрію?! — Та ще и с тільков шафов!... Чи у вас лиш — не дай Боже — яка пригода...

Андрій (ставит шафу коло дверий).

Нє, майстрова моя дорога! — Але нас хочут сегодне фантувати; так мама дуже вас просили, аби ся шафа у вас якийсь час перестояла. — Мама би за нев не стояли; але що се памятка по бабуни...

Шевчиха.

Чому нє? — у нас запевне не будут за нев шукати. — Лиш чи хто не видів, як ви ю сюда несли? —

Андрій.

Чей нє. — А осьде ключ від неї...

(Розмикає и отворяє шафу.)

Порожна!...

Шевчиха.

О, Боже добрий!... И чи-ж та[1]) відьма, та Хима, не гадає конати, що таку стару, честну жону, та ще и в недузї, турбує?... Але менї лиш дивно з двірника, що він...

Андрій.

Двірник двірником, як и всї двірники. — Але дякувать вам за тим часом, дорога моя майстрова, бо мушу йти!...

(С парубчаком пріч.)

---

[1]) В автор. перечеркнено: стара.

Сема сцена.

Шевчиха сама.

Шевчиха.

Мені жаль бідної удови!... О, щоб то я могла помочи!... Та Бог свідім, що ми и сами бідні!... Але мені чудно лиш з двірника... Таже Андрій єму так вірне служит — то міг би предсї якесь обачіне мати? — Але чорт чортом! що більше казати? — Та ще мені сеї ночи и снилась погань, що десь прийшов, та й хату нам запалив. — А огонь — кажут — як ся снит, то великий колот та сваркітня. — Ратуй нас та заступи. Матінько Христовая!...

(Хрестит ся.)

А цить же-ж! — Єй Богу, що вже знов хтось иде...

Осма сцена.

Колотило. Шевчиха.

Колотило (уходит на задні двері).

Ранок добрий, серденько!...

(Замикає двері з середини.)

Шевчиха.

Ви що се, пане началнику?! —

Колотило.

Я лиш двері замикаю.

Шевчиха.

Схаменіт ся! — А як би хто надійшов? —

Колотило.

На те-ж бо я й замо́к, аби ніхто не надійшов.

Шевчиха.

Не во гнів, пане началнику! — Як мій чоловік дома — тоди нас буде дуже тішити, як наш дім вашим приходом звеличаєте. — Але як мого

чоловіка нема дома — то я бих вас дуже просила, мене саму лишити. — Бо без мого чоловіка — яка вам тут може бути приємність? —

Колотило.

Яка? — така що такої у цілім світі не має: станочок, як горсточка! оченята як терен! личко, як рожа! усточка, як коралї! зубочки, як перла! погляд, як ангела! голосочок, як щебіт соловія! — Ах!..

Шевчиха.

Се вам лиш видит ся...

Колотило.

Лиш видит ся?! — То хіба у вас зеркала нема...

(Дивит ся по стінах.)

Та й с правди, що нема. — Але я скажу з самого Відня таке зеркало тобі спровадити, що буде від стелї аж до помосту, и то у золотих рамах!

Шевчиха.

Менї ніколи у зеркалї стояти...

Колотило.

А се доконче треба, голубко моя сизокрилая! — Бо иначе — відки ймеш віри, що на тебе годї чоловіку глянути, не згорівше с коханя? — Тогди би ти не була може така неимовірна та немилосерна!...

Шевчиха.

На що жінцї знати, чи она красна чи погана? — Аби лиш свому чоловікови була до вподоби.

Колотило.

Твій чоловік? — О!.. тому лиш дратви та смола в голові, а не твоя краса несповіта, бо инак би ти мусїла ходити убрана, як та краля, а не так... Або ся ручка білесенька та манесенька!... на кождім пальчику мусїв би менї діамантовий перстіньчик снияти!...

(Ловит ю за руку.)

Шевчиха

(вириває руку).

Я довольна і з отсего мого слюбного...

Колотило

(гладит ю по голові).

Або сей шовковий волосочок!... не варт би, аби єго золоті чільця здобили?

Шевчиха (відступаючись).

Коли у мене такий гарний волос, як ви кажете: то не знаю, чого би я 'го мала під чільця ховати? —

Колотило

(обгортає ю за стан).

Або сей станочок тонесенький...

Шевчиха (вириваєсь).

Годі, пане началнику! — Я вас уже оногди просила, та й тепер вас прошу: або-ж дайте мені раз на завше покій, або чоловікови скажу! — ви ще не знаєте, який він ревнівливий! — а як би довідав ся, що ви сегодне у мене були — тогди би анї я анї ви не позбули лихої години!...

Колотило.

И хто-ж би єму мав се сказати? —

Шевчиха.

У сусїд коточі очи.

Колотило.

Та вітак! — Нехай єго лиш довідаєсь! — Я-ж на те двірник! — Нехай єго довідаєсь: я двірник у селї!!! —

Шевчиха.

Я лиш бою ся, що він би тогди и двірника забув, та...

Колотило.

Та що таке?! — Хіба я єго ся бою, чи що?! — Овва! — И сто таких, як він, не бою ся, не то

що! — Ану, най менї лиш спробує прийти, як я до него поставюсь?! — Аж 'му в пятах замерзне! — Гого! — Отак ступю до него...

(Ступає згорда до дверий. — У двері хтось пукає. — Він утїкає на пальцях и ховаєсь за шевчиху,)

Ратуй, бій ся Бога!...

(На дворі ще раз пукає.)

Девята сцена.

Ті, що перше. Швец на дворі.

Швец.

Мариню! Мариню! —

Шевчиха (по тиху).

Мій чоловік! — Як вас тут застане, то ми пропали!...

(Швец ще раз пукає.)

Колотило

(по тиху, дуже переполошений).

Де би менї сховатись? — може до комори? —

Шевчиха (по тиху).

Там нїяк.

Колотило (показує на шафу).

Може би в отту шафу?

Шевчиха.

У шафу! у шафу! борше!

(Идут обоє на пальцях до шафи. Колотило лїзе в шафу, шевчиха єго замикає, ховає ключ до кешенї, а сама иде по тихоньку до бічних дверий.)

Швец (пукає).

Мариню! — Отвори! —

Шевчиха,

(лускає на голос дверьми, нїби то она с кімнати приходит).

Ох менї лишенько!...

(Розмикає двері. Швец уходит.)

Десята сцена.

Швец. Шевчиха.

Швец (лихої волї).

Так пізно — а в тебе ще позамикано? —

Шевчиха.

Припрятувала в коморі — от и замклась. — Так скоро повернув? — Таже ти казав, що хіба аж завтра...

Швец.

Я так казав. — Але менї вдалось, марфу гуртом продати.

Шевчиха.

Славити Господа! — Коли так, то добре ярмаркував? —

Швец.

Не зле. —

Шевчиха.

Уповідай!

Швец.

Дай менї покій!...

Шевчиха.

Се що тобі сегодне, чоловіче?! — неначе 'му заяць дорогу перебіг! — Навіть и не привитав ся зо мнов так, як треба!...

Швец.

Ти й сего не варт!... З міста йдучи — здибає мене кум Клим. — „Ранок добрий!“ — „Добре здоровє! — що там моя жінка робит? —“ він регочет ся, як кінь: „А вадь — що не нудит ся! — Сегодне-ж рано у неї гостї були, а то ще не прості!...“ „Та хто такий?“ — „Або наш пан началник!“ „О!...“

Шевчиха.

Та се він и с правди був. —

Швец.

Сто кроть тисяч єго вір!!! — Та чого хотів? —

Шевчиха.

Хотів, аби ти єму пару чобіт зробив.

Швец.

Пару чобіт зробив? — Знаю я ті чоботи! — Але я єму такі чоботи вшию, що не понесе!!!...

Шевчиха.

Бог с тобов, чоловіче! схамени ся! — Таже кому треба чобіт, той мусит предсє до тебе прийти? —

Швец.

Та тогди, коли мене нема дома?! — У гроби 'го та в хрести!!! — Ти гадаєш, що я нічо' не знаю? — що я не покмітив, як він на тебе око кинув, и то від давно вже? — що він як тебе лиш де вздрит — ті песячі свої сліпи[1]) на тебе забуде? —

Шевчиха.

Примха 'го бери! — А ти, чоловіче, чей мене до того не будеш прикладати? —

Швец

Тебе?! — до такого мотовила?! — до такого опуда охабленого?! — Ха ха ха ха!... Мені він не страшний, але мене лиш злостит, аби через таку котюгу кудлату тебе люде по зубах носили!...

Шевчиха.

Хіба ти єму не можеш наш дім заказати, чи що? —

Швец.

Я єму як закажу, то єго сто кроть тисяч міліонів чортів від разу ухопя!!! — Я єму так закажу, що єго з сеї улиці на кілю понесут!!! —

---

[1]) Переч : очи.

(Уздрівше шафу.)

То що? —

Шевчиха (по тиху),

Бідну Ладаниху мают сегодне фантувати. — Так она мене просила, аби ся шафа у нас перестояла.

Швец.

Та чого се менї так по тиху кажеш? — Тут предсе-ж нема нікого, аби нас чув? —

Шевчиха.

Чоловіче!... сегодне и стїни мают уха!...

Швец.

И се правда! — Але ти би була лїпше зробила, абес була сю шафу не приймала, бо се — по просту — ошуканство, и може менї ще клопоту наробити. — Она порожна? —

Шевчиха.

Не знаю. —

Швец.

Ти не маєш від неї ключ?

Шевчиха.

Отто би й я не мала розуму, та від чужої шафи ключ приймати! — А як би що пропало, то до кого би вітак чіпались? — не до мене? — Я ще — славити Бога — не така дурна...

Швец.

И се правда! — Але там що знов нового?! —

Одинацята сцена.

Зух, Хима, и два патрольники уходя на задні двері — Ті, що перше.

Хима

(показує на шафу. До Зуха.)

А я-ж тобі не казала, що она тут? — Таже я —

Богу дякувати — ще не сліпа! — Добре виділа, як ю оба дручки сюда таскали, не бій ся! — Я ще не сліпа!...

Зух (до шевця).

Чия се ша-а-афа? —

Хима.

Таже се моя —

Зух.

Заткай ся ба-а-або! — во имени началства: чи-и-ия се шафа? —

Шевчиха.

Та чия-ж би —

Швец.

Тихо, жінко! — Началству правду! — Сю шафу дала Ладаниха мої жінці до схову, як мене дома не було. — Бо я от що з ярмарку прийшов. —

Хима.

До схову! аби бідну Химу уквілити! — Але не ме, відьма, нічого би ся з неї не звело! —

(До шевчихи.)

Та й с тебе, жупонде, що ти чужу працю переховуєш! — ти!!!...

Шевчиха.

О дай же мені покій, відьмо ти стара! Хіба я знала, що Ладаниху будут фантувати? — Напасть, люде добрі!...

Хима.

Та я тобі зараз таку напасть дам, що не меш! — То я у тебе відьма?! — я у тебе відьма?! — До двірника тє замильдую!...

Зух (обзераючи шафу).

Ти-и-ихо, бабо! — Де ключ? —

Шевчиха.

Який ключ? — Ключ у Ладанихи.

Зух.

То треба буде запеча-а-атати! — Сві-і-ічки дайте!

Шевчиха (идучи, нишком).

Ратуй, святий отче Николаю!...

(Пріч у праві двері.)

Дванацята сцена.

Ті, що лишились.

Хима.

Так! так! запечатати! запечатати! нічо' би ся з неї чемного не звело! — Ти, саляку, бачу, знаєш твою службу, чорт тебе не взяв!... Я се и двірникови скажу! —

Зух.

Так! — та-а-ак! — най усї знают, що я Зу-у-ух ся називаю! — Нема ще тої сві-і-ічки? —

Тринацята сцена.

Шевчиха. Ті, що перше.

Шевчиха (з свічков).

Маєте й свічку.

Зух.

Сюда з не-е-ев!...

(Бере свічку и дає одному патрольникови тримати.)

Три-и-имай!...

(Печатає шафу.)

Та-а-ак! — Тепер менї з сеї ша-а-афи и одна порошиночка не сміє пропа-а-сти! Я-ж претцї громадзкий служа-а-ащий!

(До патрольників.)

Несіт до канцеля-а-ариї! —

(Пріч. — Патрольники віднося шафу на задні двері.)

Чотирнацята сцена.

Швец. Шевчиха.

Шевчиха (дуже неспокійна).

О! правду-ж ти менї казав, чоловіче, правду!... Ся шафа може нас ще до такого клопоту довести, що ми и в йорданскі водї не обмиємось.... Годино моя, годино!...

Швец.

Не журись, дурна! — не так страшно, як написано! — Я піду зараз сам до канцеляриї, та й поговорю с кумом Гавкалом. — Він претцї присяжний, а то ще такий, що єго навіть и сам Колотило боіт ся, — він перший по двірникови и заступає єго місце. — А хоть мене на пару чобіт удре — то для тебе, Маринечко моя мила, менї и сто пар чобіт занїзащо!...

(Стискає ю за руки пріч).

Пятнацята сцена.

Шевчиха сама.

Шевчиха (нуждуючись).

Ох Боже мій, світе! що тепер біднї свої голові робити?!... Двірника понесли запечатаного[1]) до канцеляриї, а як єго там найдут, та ще при моїм чоловіцї — то я пропала! на віки пропала!... Менї голова жужмом иде!... що дїю?... у кого поражусь?... кому приповім ся?... хто мене поратує?... Боже!... Божечку!... Га! — знаю! знаю! — Малина! Малина! Колотилова дочка отсе! — Бо раз — що се

---

[1]) Перечеркнено: до.

дївчина и розумна, и себна и відважна: не схоче, аби єї батька зосмішили, бо єго би як раз з двірництва скинули! — А по друге она любит ся з Андрієм: може тепер с пригоди свого батька користувати, лиш аби мене хотїла послухати. — Але она мусит мене послухати, бо у мене є ключ — (виймає ключ и здоймає тріумфально[1]) до гори.) не тілько до єї батька[2]) запечатаної неволї, але и до єї щастя! — О! Колотиле, Колотиле! — печатав ти вже не одного, а тепер довелось, що и тебе запечатали!... Але так тобі треба! —

Не лазь, коте, по лавках —
Не будут бити по лабках! —

(Обертаєсь до відходу. Заслона.)

---

[1]) Перечеркнено: обзерає.
[2]) .. не хотячої.

ДРУГИЙ АКТ.

ПОДРЯ.

Перша у першім акті.

Перша сцена.

Зух у ліві двері. — За ним патрольники з шафов.

Зух.

Сюда з нев! — сюда! — Оттут! — коло самих канцелярских дверий! — най наш пан началник и ціла громада видит, що я собі ніби ніби Зу-у-ух!

(Тріскає в пальці.)

Тевкало.

Вам ся хоче тріскати в пальці, а нам плакати...

(Патрольники становя шафу коло задних дверий, отвором на перед протягают ся, и сопя як міхи.)

Ревкало.

Уф!... Але другий раз най чорт відемскі шафи двигає, не ми!...

Тевкало.

Я би лиш рад знати, відки у відьми бочка пива взялась? —

Зух.

Пи-и-ива?! —

Ревкало.

Або горівки, або якої там небудь нужди, бо перекочувалась тобі то в оден бік, то в другий, неначе нечисте яке.

Тевкало.

Та ще до того и сопіло.

Зух.

Що ви ка-а-ажете?! —

Ревкало.

Та коби то лиш сопіло, але ще и стогнало! —

Зух.

У ша-а-афі?! —

Тевкало.

Як добрий циганский міх. єй Богу! — Але ходім, товаришку, чим, небудь закропити душу, бо я поперека собі не чую, так мене пересіла відемска прианахтемска шафа! — Ходім! — Ходи! —

Зух.

Ждіт! — и я йду з ва-а-ами!...

(Усі три на ліві[1]) двері пріч.)

Друга сцена.

Колотило, відсунувше віконце.

Колотило,

Уф!... Та чи був хоть раз уже, від коли Бог сей світ сотворив та двірників постановив, хоть оден з них у такі круті клямці, як я отсе? — И що-ж тепер бідні свої голові робити? — Доки я сам не скажу, то ніхто печатку не рушит, а скажу то и по мої чести, и по моїм двірництві, та ще з моїм житєм хто знає як би було, бо устеклий шевлюга мене на дрібні шматочки би розніс, лиш згадуй, як

[1]) Переч.: — задні.

бідного богатого Колотила звали!... А не сповіщу ся — то задушу ся тут, з голоду згину, у своїм поті утону! — О, жінки ви, жінки! богдай на вас усїх холера зайшла, та джума, та лихорадка, та все лихо, яке лиш є на світі!... Та ще й Зуха чорт поніс до корчми, а то би був мене міг з сеї відемскої прианахтемскої трунви виратувати Але то так! — Як має двірника Бог карати, то сипле на него як з міха то хитрі жіночки, то захланні відьми, то відемскі шафи, то скажені шевцї, то пяні Зухи, то нїт вісти що!... А цить же-ж! — Знов когось досада солона несе!...

(Засуває борше віконце.)

Трета[1]) сцена.

Колотило. — Гавкало, Дуркало и Зух уходя на ліві двері.

Гавкало.

Двірника нема?

Зух.

Пан началник казали, що сегодне не будут цїлий день дома, аби ви їх містце заступа-а-али. Хіба би щось дуже ва-а-ажного —

Гавкало.

Добре! Ладаниху зафантував?

Зух.

Ге-е-ет де що було! — Лахмате на вартарцї, а ша-а-афа —

Дуркало.

А так! — бо хто винен, віддати повинен, каже приповідка — А поневаж Ладаниха не мала чим заплатити, то с того виходит, що ю мусїли зафантувати. — Хіба не по розумному я се кажу, пане містопредсїдателю? —

---

[1]) В автоґр. переч.: Друга.

Гавкало.

Премудрий Саломон най ще до вас до школи ходит! — ви знаєте, що Ладаниха відьма? —

Зух.

Що ви ка-а-ажете?! —

Гавкало.

Що Гавкало раз скаже, то сказано! — Там хто? —

Четверта сцена.

Ті, що перше. — Шморгало, Торгало, Свистун, Півун, уходя на ліві двері

Гавкало.

Се ви, панове радні? — Добре, що прийшли! Зараз буде сесія. —

Дуркало.

Они сегодне нашим містопредсїдателем. — Але доки підемо на сесію, то я би ще рад знати, для чого Ладаниха відьма. Бо коли она відьма, то най буде собі відьма, але я хочу знати, для чого? — Не по розумному я се хіба питаю? —

Гавкало.

Най ся и наш професор сховає! — Слухайтеж! Моя жінка —

Шморгало.

Мовчіт! — ви хочете нам уповідати за вашего синка, як єго одного ранку Ладаниха поцїлювала, а він у вечер — витаскавше пів макітрі пирогів — на живіт занедужав. И за се має бути Ладаниха відьма!...

Торгало.

Мовчіт! — ви всїгди за відьмами стоїте, а я навіть знаю, чому: бо и ваша жінка... Але що менї до того? — Я лиш хотів вам казати, що відьми є! най каже, що хто хоче! — бо я навіть сам раз був одну имив —

Свистун.

А молоду хоть? — О! то навчіт и мене! буду вам три дни косити, та ще и поліг виобертаю!...

Півун.

Вам фіґлї в голові, а нам плакати ся хоче!... Уже далї два місяцї, як дощу и крапельки не було: паша вигоріла, що и коровинку годї де попасти, а они ще кажут, що відем нема!... Хіба я сам на свої очи не видїв, як стояв у Ладанихи горнец завязаний під лавицев? — а то с чим гадаєте? — с[1]) хмарами! — з дощевими хмарами, вам кажу!...

Шморгало.

От плетете, куме, та и самі не знаєте, що! — Таже як би Ладаниха відьма була, то не були би ю сегодне вифантували до послїдної дранки, бо чорт би їй був тілько гроший надавав, що була би навіть нашого двірника купила, не то що! —

Гавкало.

Отто менї рушили концептом! — То ви хіба не чули, що чорт умисне відьмам нїчо' не дає, аби тим лютїщі були, та людем білше пакости творили? — Але ходїм на сесию, бо у мене сегодне громадїнники! —

(Усї, окрем Зуха на задні двері пріч.)

Пята сцена.

Колотило в шафі. Зух.

Зух.

Я би сто раз волїв нинї простим па-а-атрольником бути, як громадзким служа-а-ащим! — Тогди бих спав собі супокоєм у Мошка за бочка-а-ами, а не сидїв коло якоїсь преанахтемскої, відемскої ша-а-афи! — Але як менї ще раз у нї засопе, або застогне, то — єй Богу моєму — дра-а-ала дам! —

[1]) Переч.: з.

(Сідає собі на столец, лицем до шафи.)

Та коби там у канцеляриї наші радні хоть трохи сварились або бились як то ча-а-асом буває! — Але сегодне ні чичирк! — а я знаю навіт, чому? — бо сегодне не неділя, та то-о-ому! —

(Думає.)

Гм! — А як би на раз с тої смутчої ша-а-афи роги показалися, або волохната ла-а-аба за мнов посягла, та мені го-о-о-олову скрутила, або ша-а-афа стала по сінех козачка собі гуля-а-ати, що тогди? — Нехай хоть не дивюсь!...

(Обертаєсь плечима до шафи.)

Але як би з заду посягло, та мене за чупа-а-аху ймило, та стало мнов термосати та кринцувати, як жо-о-орнами: щоби я тогди ді-ї-їяв? —

(Зриваєсь и обзераєсь.)

Тогди би мені матбути нічо' не помогло, що я Зу-у-ух, та ще и громадзкий служа-а-ащий, бо чорт навіть и дві-і-ірником не питає, не то-о-о що! —

(Наслухає.)

Се наш пан присяжний Ду-у-уркало позіває. дай єму Боже, за те царство небе-е-есне! — Бо чолові-і-ікови все не так страшно, як кого чує, хотьби и Ду-у-уркала! —

(Сідає боком до шафи.)

Та-а-ак! — А тепер буду собі нагадувати, як я то ще до шко-о-оли ходив через цілих три дни, и як то нас пя-а-аний дяк Лукаш научав: А-а-аз! — бу-у-уки! — Богу дякувати, що хоть буки не забув! — Але сю анахтемску букву годі так легко забу-у-ути, бо мені ю ні раз ні два у корчмі прига-а-адували, та ще и на плечох писа-а-али. — А що раз на[1]) хорбаці написано, то вже и сам писарь не відпи-и-ише! —

---

[1]) В автоґр. похибка: не.

Колотило (отворяє віконце).

Зух! —

Зух (зриваєсь на ноги).

Свят! свят! свя-а-ат!...

Колотило (ще дуще).

Зух!!!

Зух (кричить).

Ґва-а-авт!!!

(Колотило замикає віконце. — Усї радні вибігают переполошені.)

Шеста спена.

Ті, що перше. — Усї радні на задні[1]) двері, оба патрольники на ліві, убігают.

Гавкало.

Тут що такого?! —

Дуркало.

Сказив ся?! — Та чому не говориш? — Пан містопредсїдатель тебе питают, що тут такого? — Хіба не по розумному я се кажу? —

Зух.

Ша-а-афа!...

Гавкало.

Що за шафа?! —

Зух (показує).

Віде-е-емска!

Гавкало.

Та що з не-е-ев?

Зух.

Она мене кли-и-икала!...

Гавкако.

Та що казала? —

---

[1]) Перечеркнено: праві.

Зух.

Зу-у-ух!...

Гавкало (до патрольників).

Зараз менї двірника шукати відки голова! —

(Патрольники пріч).

А я що казав? — я що казав? — То Ладаниха не відьма? — Ладаниха не відьма? — Яка сама, така и єї шафа! — О!... що Гавкало раз скаже, то сказано!...

Дуркало.

И ся проклята, відемска, анахтемска, зачарована, непевна шафа аби сегодне у громадзкі канцеляриї[1]) и днувала и ночувала? — Ще сего громадї[2]) треба!... Хіба не по розумному я се кажу? —

Свистун.

Пан присяжний Дуркало боїт ся певне за громадзку скриньку. — Бо там — як кажут лихі люде — все то по левкови, то по два бракує.

Торгало.

По левкови — по два — то ще би пів біди лиха! — Але — козак мовчит та все знає!...

Дуркало (до Торгала).

Добре, що я собі нагадав, куме: чому вже раз не пришлете за вашими бжівками, що я вам ще у великодні святки помінив? — Нагадуєте собі? — у кума Півуна на колаченю? — Се не пчоли — але матка раз — кажу вам! — вже тепер годї їх підоймити! — ану-ж —

(Шафа зачинає холїтатись).

Зух.

Ша-а-афа утїкає!!!...

(Радні в ноги, Зух за ними, ростручує їх, они падут на землю, Зух утїкає на ліві двері.)

---

[1]) Перечеркнено: сегодне.
[2]) „ не ставало.

Сема сцена.

Ті, що перше. — Швец. — За ним Зух. - При кінци Ревкало а вітак знов швец.

Швец.

Ранок добрий, панове радні! —[1]) ви що се?!...

Гавкало (встаючи).

Таже ми радимо...

Зух.

Так! — ра-а-адимо.

Гавкало.

Ви що хотіли?

Швец.

Я лиш хотів сказати, з якої причини моя жінка сегодне сю шафу від Ладанихи приймила.

Дуркало.

Що ви кажете?! - То ся шафа сегодне и у вас була?! —

Швец.

Може одну півгодину, більше нє.

Гавкало.

И ви нічо' не чули?! —

Швец.

Нє! — Або що? —

Дуркало.

Она несамовита!...

Швец.

Не дайте висьміятись!...

Гавкало.

Она стогнала, куме!...

Дуркало.

Та ще и нашого Зуха кликала!...

---

[1]) Перечерк.: и.

Зух.

Казала два рази: „Зу-у-ух!“ —

Швец.

Що? — стогнала? — кликала? — Га!...

(Бєсь у-чоло.)

Тепер догадуюсь! У сї шафі чорт! Діявол! чіхман! шайтан! закаменник! ломіт!!! тріт!!! піхайте!!!...

(Пускаєсь до шафи. Другі 'го стримуют.)

Гавкало.

Стійте, куме!!! — що ви отсе?! — Хочете на громадзку канцелярию чорта наслати?! —

Швец.

Убити 'го хочу!!! деготь з него зробити хочу!!! грузь!!! болото!!! порох...

(Рвесь знов до шафи. Другі не пускают.)

Гавкало.

Стійте, вам кажу!!! — Та кого? — кого убити? — с кого деготь зробити? —

Швец.

Я вже знаю, с кого...

(Пускаєсь до шафи.)

Гавкало.

Держіт 'го!!! він збіснуватів!!!

Швец.

Хіба ви збіснуватїли! Чмути! Осли! Дурнї! Цапи залуплені! Пнї! — Га...

(Рвесь знов до шафи.)

Гавкало.

Чи чув уже хто таке? — На двір з ним!!! — вон!!! — Пріч!!! —

(Шевця витручуют у ліві двері. Тевкало уходит.)

А що? — нема двірника? —

Тевкало.

Як під землю впав! — Але я післав Ревкала, аби за ним далї пошукував, бо я мусів вернутись, щоб вам нову новину замильдувати.

Гавкало.

Та що таке? —

Тевкало.

Хима утонула!...

Дуркало,

Де?! — коли?! — як?! —

Тевкало.

Ишла до двірника шевчиху позивати, та на млинівцї як поховзлась с кладки — так лиш забулькотїло за нев!...

Гавкало.

Богдай за всїма!... Там що знов?...

Швец (убігає).

А я мушу єго...

Гавкало.

На двір!!!

(Шевця витручуют у ліві двері. Тевкало и Зух за ним.)

Осма сцена.

Ті, що лишились.

Гавкало (дуже поважно).

Се, як самі видите, панове радні, не переливки з сев відемсков, проклятов, собачов шафов! — И пів години у бідного шевця не стояла, та вже от що з ним заподїяла... А ви думаєте, що и наше таке не буде, або — крий Боже — цїлої громади? — Тепер же радьте, панове радні, бо тут не ходит лиш о громаду, але и о нас, громадзке началство, стар-

шину цілої громади! — Як же кажете? — Яка ваша рада? — говоріт!

Півун.

Тут рада готова, панство: спалити зараз на огни сю діяволску, чортівску шафу, та й годі! — Чи як кажете, панове радні?

Усї (у оден голос).

Спалити! спалити на огни! живцем спалити, так як відем паля! — Двірник мусит нам дати латер дров! — єму ся вітак с каси гроші обернут! — Ходім! робім кострo! зараз таки тут на подвірю! — Сокирий у жида позичити! — Гайда! — Ану!—

(Усї пóвагом у лїві двері пріч.)

Девята сцена.

Колотило у шафі

Колотило.

Уф!!! — Тепер же — або гори, Колотиле, на кострі, як та відьма, або дай з себе шевским ґнипом бебехи випороти, як той решетований кабан!... От до чого довело мене то собаче жениханє, та чужі жіночки, нетрудному би записались!... А мої Малинї та Андрієви матбути и не снит ся нічо', у який я отсе капкан запопав ся!... О, нуждо, нуждочко моя!... О, Боже, Божечку ти мій, ратуй, поратуй, винеси мене з сего пекла!... Скажу тобі громадским коштом нову церков вимурувати!... Буду від тепер єднанки у двоє брати, та половину бідним давати, єсли лиш при виборах за мнов гласували!... Не буду від тепер нікого вже білше фантувати, хіба лиш тих, що менї будут винні!... Лиш ратуй мене яким небудь способом з сеї нужди несповітої!... Ти-ж предсє уже старий двірник єси!... То-ж поратуй нищаго твого клеврета від костра огненного! від шевців

біснуватих! від шафів відемских, а найпаче від сих ослів дараданских, з них же первий єсмь Аз! —

(Чує, що хтось иде, и заперає борше віконце.)

Десята сцена.

Андрій. Малина. Той, що перше.

Андрій,

(перо и каламарь в руках.)

Не жартуют, вижу! — Костро[1]) уже далї готове!...[1])

Малина.

(запис на підліжцї у руцї.)

Батьку! — бадечку! —

Колотило (отворяє віконце.)

Се ви, діточки? — О, слава тобі Господи!... Донечко моя золота!... Андрусечку мій! маєте ключ?...

Малина.

Нема и чверть години, як менї єго шевчиха принесла. — Она менї усе а все росповіла: И як ви до неї приходили, и чого, и як ви вітак у шафу дістались. —

Колотило.

Сука! — Се я тілько у неї розуму требував, бо хотів довідатись, чи она діськи така свята, як робит ся перед людьми, чи лиш удає.

Малина.

То випустити вас з шафи, бадечку? — чи може вас кортит на костро? —

Колотило.

Пускай, бій ся Бога! — На костро!... Я рад би знати, кого з роду ще на костро кортіло!... Я-ж предсє не хочу святим бути!... Та чому-ж бо вже не пускаєш? —

---

[1]) Первісно: костер готов.

Малина.

У сей час, бадечку! — Але в перед підпишіт менї отсей кавалок паперю...

(Подає 'му папірь.)

Колотило (прочитавше).

Що?! — слюбний контракт з Андрієм?! — та ще и двацять тисяч готового гроша у віно?! —

Малина.

Фрашки!...

Колотило.

Нїколи в сьвітї!!!

(Мече папірь пріч.)

Малина.

Коли вас кортит конечне на костро — я не бороню! — Та так матбути и лучше: зробя вас Святим, надрукуют вас у календарь, будут до вас поклони бити, а ви мете за нас Бога просити. — Гостїт же здорові, бадечку! — А на другім світї побачимось!...

(Хоче йти.)

Стій, біснувата!!! — Давай сюда...

(Малина подає єму контракт и тримає підлїжку. — Андрій мочає перо и подає Колотилї.)

Нїж маю горіти, а вітак ще и на той-світ ити... уф!...

(Підписує и віддає запис Малинї.)

Дорога шафа!... Тепер же, Андрію, відлїпи борше печатку, але уважно, аби вітак можна знов приліпити...

Андрій (зробивше так).

Уже! —

Колотило (до Малини).

відомкни-ж! —

(Малина розмикає шафу, Колотило виходит. Малина знов замикає шафу и дає ключ Андрієви.)

Уф! — Тепер, Андрію, приліпи знов печатку так, як була!...

Андрій (зробивше так).

Уже! —

(Переходит з Малинов до Колотила; обоє уклякают и цілюют єго в руки.)

Бадечку наш!

Малина.

Соколику наш!... И такого доброго бадечка хотіли вороги на кострі...

Колотило.

Фіґу тепер! — Навіть и шафу не дам! бо она мене богато коштує: дватцять тисяч готового гроша! — що ви собі гадаєте?! — Але вставайте, діточки, бо вже йдут! — Осли дараданскі!...

Одинацята сцена.

Ті, що перше. — Усї, що вийшли були на подвірє. — Зух з шевцем бурикаючись.

Зух.

Прі-і-іч, кажу тобі!!! —

Швец.

Що?! — То я аби навіть и не понюхав, як старий чортиско на кострі шкруміти ме?! —

Зух.

Зараз и ти шкруміі-іти меш! — Добре, що пан дві-і-ірник прийшли...

Швец (уздрівше Колотила).

Га!... Але я знаю, що я знаю!...

Усї.

Двірник! —

Колотило.

Ви за мнов поселали патрольника, що якась там шафа показилась, чи що? — Де она? — Отта може? — Таже се Ладанишина шафа, тота сама, що Зух сегодне у неї зафантував. — И що з нев? —

Гавкало.

Ми врадили та й осудили, аби ю на кострі спалити.

Колотило.

И то — за що?

Дуркало.

Бо сопіла, стогнала, козачка хотіла гуляти, та ще до того и Зуха кликала.

Зух.

Два ра-а-а-зи! —

Гавкало.

А що хотіла козачка гуляти, то ми всї свідоми.

Колотило.

Не робіт з себе сміх, люде! — Бо як приходит Ладаниха, та наша богобоязлива Ладаниха, до відемскої шафи? — А по друге — ви дуже добре знаєте, що на наші[1]) громадзкі печатцї аж три крести вибиті: як же-ж би могла під їх святим покровом нечиста сила собі щось подібного позволяти?

Усї.

И се правда! —

Швец (до себе).

Але я знаю, що я знаю!...

Зух.

А чого-ж она „Зу-у-ух“ кликала? —

---

[1]) Перечеркнено: відем

Колотило.

Тобі причулось. —

Зух.

Я прися-а-агну! —

Колотило.

Не знаю лиш, у котрі корчмі та й на котру бочку? —

Швец (до себе).

Але я знаю, що я знаю!...

Колотило.

А вас, панове радні, аби приконати, які ви дурні —

Зух.

Так! — ду-у-урні! —

Колотило.

Стули морду, коли єс пяний! —

Зух.

Та від одної лї-і-ітри?! —

Колотило.

Які ви ду́рні, то я післав до Ладанихи по ключ від сеї шафи. — Де ти, Андрію? —

Андрій.

Я тут.

Колотило.

Пане містопредсїдателю!

Гавкало.

Тут! —

Колотило.

Ломіт печатку! —

(Гавкало ломит печатку.)

Розімкни, Андрію! —

(Андрій розмикає.)

Отвори!

(Андрій отворює.)

Ну? —

Усї.

Порожна!...

Швец (до себе).

Але я знаю — що я знаю!...

Малина.

Бадечку! — Ся шафа доста вже вам герезнї наробила: скажіт ю зараз віднести назад до Ладанихи!...

Гавкало.

А довги-ж хто за ню заплатит? —

Малина.

Або мій бадечко дорогий?! —

Гавкало.

За Ладаниху?! —

Колотило.

Вам дивно? — Ладаниха буде претцї ще сих мясниц моя сваха?! —

Усї.

Славно! Славно!

Колотило.

Бо я — видите сї молодята заручив. — Та й для чого-ж би не? — Андрій ледінь честний, якого пошукати, ретельний, чемний, тихий, огідний, та ще до того и письменний: якого-ж менї лїпшого зятя треба? — Дївчина знов єго любит, він дївчину, а я знов не той чоловік, аби любу пару с пари розбивати, — За місяць весїлє: а хто буде ласкав до мене на повницу — най же буде ласкав и нинї на снїданє!

(Пріч на праві двері. — Усї за ним.)

Швец.

А я що? — дурний швец! —
Не йди, дурню, на ралец! —
Але я знаю — що *я* знаю!...

(Заслона.)

Драматичний твір Федьковича п. н. »Запечатаний двірник« не був ще ніде надрукований. Переховав ся він у однім чисто написанім автоґрафі. Автоґраф збережений в тонкій синій, тектуровій обкладинці, займає 53 сторін in folio звичайного канцелярийного паперу. Рідко лучають ся в нім перечеркненя і поправки, які відмічуємо у приписках.

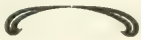

СВАТАНЯ НА ГОСТИНЦИ.

СВАТАНЯ НА ГОСТИНЦИ.[1]

Мельодраматична фрашка

в трьох дїлах з руского нарідного буковинского житя.

---

[1]) В автоґр. дописано олівцем чужою рукою (мабуть о. П. Бажанського) наголовок: »Ворожбит на гостинци«.

ОСОБИ.

ГАРБУЗИХА, богата[1]) удова.
МАРІЯ, } єї доньки.
ОЛЕНА, }
ШТЕФАН, } капралї-урльопники.
АНДРІЙ, }
ДАРАДУДА, двірник.
СРУЛЬ, жид-корчмар.
РУХЛЯ, єго жона.
Одна сїлска дївчина.[2])
Оден старий гуцул.
Парубки. Дївчата.

Дїло ведет ся у однім селї близко Чернівців.

---

[1]) В автоґр. слово: богата переч. олївцем.
[2]) .. сї слова перечеркнено пером, а опісля низше зпов дописано.

ПЕРШЕ ДІЛО.

ПОДРЯ.

Поперечний гостинец. При гостинци хата Гарбузихи. На право и на ліво великі корчі. Пора: дуже рано.

Перша бесїда.

Дарадуда. Сруль.

Дарадуда,

(ще за подрев, співає пяний)

Та пив же я нинї, нинї
На зеленім винї!
А ще прийшла така карта,
Аби пити й завтра!

Ве!... По просту сказавше...

Сруль

(кочує пяного Дарадуду гостинцем и виводит на подрю).

Поволи, пане двірниче, поволи, прошю вам!... Я вас буду відводити зараз до ваше хатї!...

Дарадуда (відригує).

Ве!...

Сруль.

Поволи! — A Rieh in baan... Та чому бо ви вже раз не жените ся єму, нівроке, аби вас було кому кочувати від корчма до ваше хаті? — га? —

Дарадуда.

А се хіба не моя хата?! — А!...

Сруль.

Се? — Се хаті від старе Гарбузихе нірокє! — Але як би ви хотіли, то би було таки від ваше! — Чому ні? — Старе Гарбузихе не має єму вже від чоловік, а ви від жінке нірокє! так би було ще и сеї осени єму від весіле! — Ну? —

Дарадуда.

Або дочка їй Марія?...

Сруль.

Маріє? — Маріє! — Що вам, прошю вам, від Маріє, коли оно собі ще дуже молоде, нірокє, а ви уже страх від старе!..

Дарадуда.

Хто?! — я?! — Ще и сімдесять рік мені не минуло, а він — буррр...

Сруль.

A schwarz Schulem!.... Ходіт, ходіт, прошю вам! бо я не маю дуже від коли! — Бо то вже, видите, зараз днина, треба буде мені вставати, нірокє! —

Дарадуда.

А я тобі кажу, жиде, що я таки Марі-ію озму, а не стару якус там торбу, аби ще мене... Ма-а-а-рію!!! —

Сруль.

Най буде про мене и Маріє, и Олене, и Параске, и чіє ласке — лиш ходіт! ходіт! прошю вам! — бо я мушу зараз вставати! — Ej mej mir!...

Дарадуда.

А я тобі кажу, нехресте, що такий податок на тебе увалю, що не понесеш, лиш аби мені моя Марі-ічка!!! —

(Потикаєсь.)

Сруль (тримає).

Поволи, прошю вам!!! — Bagruben sollst di werden in die Erd aran...

(Відводит Дарадуду пріч.)

Друга бесїда.

Штефан. Андрій.

Штефан и Андрій,

(оба ще за подрев, співают за скрипков.)

Там по горі, по високі, повій постелив ся,
З України до дївчини козак поклонив ся. —

Поклонив ся козаченько с коня вороного,
А в'на-ж єму хустиною від сердечка свого. —

Не подоба козакови в хустинї ходити,
А подоба козакови сїделце накрити. —

Що спогляне на хустину, спомяне дївчину,
Що спогляне на сїделце зівяне 'му серце! –

Несе дївча воду з броду на коромиселци:
Дай, дївчино, води пити, розвесели серце!

Не велїла менї мати води тобі дати,
Бо то вода аж з Дуная: аби чарувати!

Чаруй, чаруй, дївчинонько, до темної ночи...
Не ти мене вчарувала — твої чорні очи!...

(Виступают на подрю, Андрій з скрипков.)

Штефан.

А теперь, брате ти мій Андрію, треба нам росходитись. — Вислужили три-роки лінії, оба при одні компанії, оба капралями, а теперь идемо оба на урльоп до своїх домівок: ти у гуцулскі твої гори... щаслива ти дорога!... А я...

Андрій.

А ти? —

Штефан.

Я мушу повертати до отсеї тут хати, до отсеї щасливої господи, де мої гадки та мисли день и ніч пробували!...

Андрій.

Та цур же тобі, біснуватий! — Хіба тут корчма чи що?! —

Штефан.

Не корчма, товаришку, але стара удова Гарбузиха —

Андрій.

Коли-ж отсе тобі сегодне не уроки або не престріт, то я вже не я, але кавалок жидівского мила, того що від панчіх!... Та тебе за старов Гарбузихов так за живіт зберало, що капітан хотів тебе уже до шпиталю поселати?! —

Штефан.

Говори з дурним гуцулом!... Хто каже за стару Гарбузиху? -- Але єї дочка! єї дочка Марія! Марічка моя прекрасна! ластівочка моя ясна! она моє серденько рожевим вінцем до себе приковала!...

Андрій.

Гарна з неї ковалиха, коли уміла такого великого дурня підкувати! — коли не гарна, то я вже не я, але чернівска перекупка, тота, що з греччаної муки сметану на місті продає!... И від коли то ти собі таку гарбузову кралю запопав? —

Штефан.

Ще від тогід, товаришку, коли у старої Гарбузихи на кватири стояв. — Тогди-ж то она менї и присягалась, що мене ждати ме, хотьби и до смерти. — Для того-ж, товаришку...

(Хоче прощатись.)

Андрій.

Гов, скажений!!! — Коли-ж у сего чоловіка більше розуму в голові, як у попової палиці — то я вже не я, але слинавої баби зуб! — А як она тебе вже забула, та другого якого дурня полюбила? — або може вже и віддалась? — або стара Гарбузиха сего и знати не хоче, та тебе так гарно кочергов облатає, що и до нових віників тямити меш? — Тогди то аж буде пану капралеви Штефанови Куманюкови слава! нї що й казати!

Штефан.

И що-ж менї теперь робити?...

Андрій.

Що робити? — лїзти там у корч та ховатись, а я тут ждати му, аж доки хто с хати не вийде. — Тогди перевідаюсь за все, що тобі знати треба, а як буде чисте поле, тогди — про мене — и до Гарбузихи на снїданє! Хіба се лихо я кажу? —

Штефан.

То-ж я ховаюсь!...

(Ховаєсь по за лївий корч.)

Трета бесїда.

Андрій сам.

Андрій.

Ха ха ха, ха ха!... Коли-ж то коханє не найстарший дурень вигадав, аби не самому в сьвітї дуракувати, то я вже не я, але садиґурского рабіна

патинок!... Але-ж бо оно за тото лиш до самих дурнів и липне матбути, бо для чого я ще з роду не кохавсь? — И гуси пас — не кохавсь! — и за вівцями ходив — не кохавсь! — и керманичем був — не кохавсь! — и три роки цісареви світлому служив — не кохавсь! — и до зеленої корчми кождої неділї на босий[1]) баль ходив — а все таки не кохавсь! — Та й на що менї тої примхи, рад би я знати? — аби по цїлих ночах так охати, як мій товариш отсе, що бувало аж мушу вікна отворяти? — Овва!...

(Співає за скрипков.)

На що менї кохати ся, на що менї долї,
Коли в мене у Чернівцех карабін на столї? —

И карабін на столику, и шабля на клинку...
Сказала ми маркитанка: шкода-ж тебе, синку!...

О, чи шкода, чи не шкода, коли уже взятий,
Ще й срібними ножичками кучерики втяті!...

А в Чернівцех землї нема, лиш самі підлоги:
Валяют ся кучерики жидам по під ноги!...

Кучерики-ж мої буйні, кучерики виті:
Продам паннам на кісники, буде за що пити!...

Бо в Чернівцех паняночки як на небі звізди,
Ще й повили по головцї сорочії гнїзда! —

Та цур же менї біснуватому! а менї-ж до них яке дїло?! — А хоть и не одної кобили хвіст красуєсь на головцї якої там небудь панни — то що за страх? — аби лиш не мій! Але тихо! — у хатї щось рипнуло! — Зараз будемо знати, як дурнів у шори[2]) уберают!...

---

[1]) Слово: босий дописано в автоґрафі олівцем.

[2]) В автоґр. над сим словом дописано олівцем: хамути.

Четверта бесїда.

Олена. Той, що був.

Олена

(с коновков у руцї, виходит с хати, кладе коновку на землю, а сама виймає з неї квіти, зеркалце, монество, когутки, перстенї, убераєсь, уквітчаєсь и співає:)

Богдай ся когут знудив,
Що мене рано збудив! –
Малая нічка мала,
Я ще ся не виспала!...

Причини, Боже, ночи
На мої чорні очи! —
Причини и другої
Для мене молодої!...

Казала менї мати
Зелене жито жати! —
Я жита не нажала.
В бороздоньци лежала!...

Казала менї мати
С хлопцями погуляти:
Погуляй собі, доню,
Я тобі не бороню!...

А я собі гуляю
Як рибка по Дунаю! –
Як рибка з оконцями —
Я собі з молодцями!...

Андрій (нишьком).

Дївчина раз!!! – А що вже розтужилась за своїм Штефаном — то ще не тяжко, аби не розболїлась, не дай Боже! – А й гарна собі таки дївчина! чорт їй не взяв!...

Олена.

И про віщо-ж не мала би я собі гуляти, рада би я знати? — Овва! — Хіба я така дурна та божевільна, як моя сестра Марія. —

Андрій.

А слава-ж тобі, Господи!... Ф...

Олена.

Що полюбила якогось там капраля чи що, а теперь нічо' не робит, як лиш тілько охає та шльохає по цілих ночах, а він матбути собі хропе на цілу касарню, що аж стіни зодрегают ся! — Не дурна!...

Андрій.

Дівчина раз!!! —

Олена.

А кілько вже за те довелось їй від мами кулаків брати!... Божечку!... Абих мала и сто рік не кохатись, то мені таких кушманців не треба, а ще від нашеї мами, що їй навіть и наш двірник Дарадуда боїт ся, не то ще!..

А оногди як стала 'го — не знаю за яку провину — веслом прати, то и без кучми втікав сердешний!...

Ґарбузихи голос с хати:

Дівко! —

Олена.

Зараз, зараз! —

(Иде в хату.)

Андрій.

Коли-ж я отсе не закохав ся, то я вже не я, але від жидівского кафтана стрямок! — Але так мені треба! — бо з дурнів гріх сміятись! — Осуда —

Олена (виходит с хати).

Ох мені лишенько!... на чим я отсе стала? — Ага! без кучми утікав сердешний! — Але я не

дурна!... А як би вже и мене досада побила, що мусіла бих ся закохати, то вже хоть с таким хлопцем, щоб не здихав до місяця та не охав до зірниц, як Маріїн Штефан бувало, але аби собі був веселий та нежурливий, як той оден гуцул, що про них приповідают, що в них лиш тілько и нужди, як нема що закурити, або як яка примха берівку з горівков їм украде!...

Андрій (нишком).

Коли-ж отся дівчина не для гуцула судилась — то я вже не я — але від порожної берівки климпуш! — Чуєш, Штефане?! — Шваґри подешевіли на нінащо!...

Олена.

А ті гуцули, кажут, навіть и двірника не боят ся, не то ще! — а такий би и наші мамі здав ся —

Андрій (нишком).

Та цур їй!!!...

Олена.

Бо він би від разу міг так зробити, щоб Дарадуда дав покій Марії, та взяв мою маму, а Марія би свого Штефана дістала! —

Андрій (нишком).

Коли не зробю — то я вже не я — але той макогін, що у нас бабп ним табаку трут! — Та нехай же їй за тото хоть гарної заспіваю!...

(Грає и співає.)

Злетіли лебеді на голубе море!...
Вийди, дівчинонько, на милу розмову!..

Не раз вже я й не два с тобов розмовляла,
Ніколи-ж я тобі правду не сказала!...

Тогди-ж тобі, милий, я всю правду скажу,
Як мою рученьку и с твоєю звяжут!...

Як стали рученьки до слюбу вязати,
Тогди стала мила всю правду казати!...

Мисли-ж мої, мисли, по що-ж ви тут прийшли? —
Що під ледінями кониченьки бистрі!...

Кониченьки бистрі, зброя золотая...
Не зрадь мя, ледіню, буде твоя слава!...

Не бій ся, дівчино, в нас зради не має!
Як та струна струні правду вповідає!...

Олена.

Ох мені лишенько!... чи се лиш не скрипка?! — Ану?...

(Иде на гостинец.)

Пята бесіда.

Ті, що були.

Олена.

А се ви? —

Андрій.

А хто-ж? —

Олена.

А ви хто? —

Андрій.

Коли не гуцул, то старої баби зуб!

Олена.

Ох мені лишенько!... А мене давно кортіло вже, хоть одного гуцула побачити!... Бо люде кажут, що кождий гуцул — що лиш загадає — те й зробит!...

Андрій.

Отто-ж би то и гуцул, аби те не зробив, що загадав!...[1]) И роги з місяця тобі здойме!!! —

---

[1]) В автогр. поправлено олівцем: первісно було: загадає.

Олена.

Ох менї лишенько!... То зробіт же-ж так, аби —

Андрій.

Дарадуда взяв твою маму, а Штефан Марію! — Коли не зробю, то я вже не я, але заячий хвостик! — Але підеш ти за мене? —

Олена.

Та цур же вам! — а вам що таке?! — Чи ви лиш не... не в Сруля ночували?! Або то може у вас гуцулів така поведія, що — нї сїло нї пало — на гостинци сватают ся? —

Андрій.

А що-ж?! — А й то тобі ще кажу: що як за мене не підеш, так я зараз лїзу там у корч, тай вішаюсь! —

Олена.

А менї-ж до вас яке дїло?! — Або вішайтесь, або як собі любите!...

Андрій.

А як по смерти ходити му, та тебе у ночи пужати? —

Олена.

Ох менї лишенько!... А мене за що?!

Андрій.

За тото, що не хочеш за мене йти! — Та й то ще фрашки! — Але зараз, як скоро тілько повішусь, так біжу право до Чернівців до канцелярнї, та й тебе замельдую, що я лиш через тебе завис! Тогди видїти меш!...

Олена.

Ох нуждо!... Але ви менї перебили бесїду. — То-ж ви би справди так могли зробити, аби Дарадуда взяв мою маму, а Штефан Марію?

Андрій.

Коли не зробю — то продай мене вірменам на сарган, або жидівским прачкам за поливавницу! [1]) — Але мені би треба такої господи, аби я міг перебратись за циганина, або за старця, або за що мені треба буде.

Олена.

Се фрашки! — видите там отту гарну хату у садку? —

Андрій.

Ну? —

Олена.

Там сидит одна давна кухарька, що їй Солохов звут. — У неї столуют ся ті чернівскі паничі, що часом літі приходя у наше село, комедию грати, а як не мают чим заплатити, то лишают у неї у застав усі свої перебори. — Отже-ж у неї дістанете и повісмяну бороду, и масть на лице, яку лиш загадаєте, и муку до волося, и старецкі торби, и всіляку уберію. — А як схоче у вас плати, то вже моя мама, або двірник Дарадуда —

Андрій (підскакує).

Наша молода!!! — Біжи-ж теперь у хату и шепни Марії, аби борше виходила на гостинец, бо тут найде таку душу, що їй буде дуже приємна до душі! А про всяке ще так їй скажеш: що коли хоче свого Штефана дістати, то най же не важкує богато, але най пристає за кождого а кождого віддатись, за кого їй сегодне сватати 'мут, хоть би и за Дарадуду або и [2]) за старця загубленого, бо се так до моєго слему конечне потрібно! — Иди-ж! А Марія най не барит ся! —

(Обоє пріч.)

---

[1]) В автоґрафі слово: „поливавницу" взято в скобки, над ним написано олівцем: водоношу.

[2]) Слова: Дарадуду або и — дописано в автоґр. олівцем.

Шеста бесїда.

Сруль.

Сруль,

(вінок цибуль на плечу, дві десятцї в руцї, виступає медитуючи.)

A git Geschäft! a wojl Geschäft! ba mei Nemunes! — Дваціть ранеш дало, а ще других двацїть обіцяло, аби я лиш так зробило, аби гарбузишине Маріє за єму пішло!... А на Chajene усе горіфке від мене! — Herste? a git Geschäft!... Але як єму се вдати, нївроке?... Як єму се вдати!... Говорило би я від саме старе Гарбузихє... ach woll nischt! ach woll nischt! — Gewalt! — Таже оно би менї моє від бороді вимикало, щоби и на пóпах нїчо' не лишилось!... Wej mir — wej mir!... Ну? — Але я не так зробю! — Я буду єму говорити з від саме таки Маріє — а оно собі дуже розумне нїрокє — та менї зараз и послюхає!... А там оно саме вже йде!...

Сема бесїда.

Марія. Той, що був.

Марія (ще в дверех).

Що каже бісновата Олена? — що на гостинци найду таку душу, котра буде до мої душі приємна? — Ану...

(Иде на гостинец и видит Сруля.)

Ох менї лишенько! — А се ти, Срулю?! —

Сруль.

Хіба я не дуже приємне до душі? — Herite! — А ще як тобі скажю, яке тобі тут від страх велике щістє чикає!...

Марія.

Мене?! — тут?! —

Сруль.

А де-ж? — Бо мене прислало так наше пан від двірник Дарадуде, аби ти єму за єму пішло? —

Марія (нишьком).

А се що мене сегодне найде?! — Але Олена менї казала, аби я на все а все приставала, що менї сегодне хто небудь казати ме[1]). —

(До Сруля.)

За Дарадуду? — У підскоки піду! —

Сруль (підскакує).

А я єму не казало?! — А я єму пак[2]) не казало, що ти у мене дуже від розумне діфке?! — На-ж тобі за тото одно від цибулї!...

(Вибирає найменшу цибулю.)

Се трохи за велике!... Але се! — се таке собі маленьке та зґрабненьке, як ти саме! — А теперь буду єму ходити зараз до наше пан двірник, тай буду єму казати, яке ти дуже страх від розумне собі нїроке!...

(Пріч).

Осма бесїда.

Марія. При кінци Штефан.

Марія.

Се що зо мнов сегодне дїєсь?... Але дїй ся Божа воля — менї однако!... Дївчата сміют ся... мама репетує день и ніч, як вітровий млин... Олена кепи бє... а від него анї чутки немає!... О — Штефане — Штефане!

(Плаче и співає.)

У недїлю рано дївча ся вмивало,
Ще й русою ще й косою личко утерало!...

---

[1]) В автоґр. з боку дописано олївцем: Дїй ся Божа воля!
[2]) „ се слово дописано олївцем.

Аж пливе листочок долів за водою...
Зачикай мя, мій листочку — и я за тобою!...

Аж прийдем, листочку, на голубе море,
Там утопим піспіль разом пекучеє горе!...

О, море-ж ти, море, не лелїй так дуже!...
Покинув мя мій миленький — я с тобов подружусь.

Штефан (вибігає зза корча).

Маріє!!!...

Марія.

Штефане!!!...

(Обійми. Заслона.)

ДРУГЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Те, що було. — Пора: рожевий ранок.

Перша бесїда.

Гарбузиха.

Гарбузиха

(виходит с хати, говорячи молитви.)

„Слуху моєму даси радость и веселіє. — Возрадует ся язик мой правдї твоєй и уста моя возвістят. —“ Дївко! А де ти дївко?! — „хвалу твою. — Яко аще би восхотїл єси жертви —“ Чорт їх дес позаберав...

(Дивит ся поза хату.)

„дал бих убо. — Жертва Богу дух сокрушен —“ А ушь. кури!!! — Половича-ж би вас їла! — Ушь!!! — Олено! — Маріє! — Ушь! — Через Божу птаху годї дїтьчий отченаш... чи що там... А примха обі гукли дес похапала, що з моїх огирочків лиш самі порожні карабушки... Маріє!!! — Ушь!!! Та де-ж ви у досади солоної...

(Дивит ся на гостинец.)

А там и циганиска якогос чорт несе, та ще мене и обікраде!.. Ох Отче святий Николаю! аби лиш нїхто добрий удовов на світї не карав ся!...

Друга бесїда.

Андрій перебраний за циганина. Та. що бут.

Андрій.

Добрийдень вам, молодице годна! —

Гарбузиха (нишьком).

Се здаєсь чоловік розумний! —

(Голосно.)

Добре здоровя, чоловіче Божий! — З далеку?—

Андрій.

З усего світа, молодичко ма пишна та намальована, доля би ти добра! — От хожу по світї, та годую душу, як можу. — Де кому примовю. де кому поворожу, де кому худібку направю, а де кому и добрі люде наверну: от аби душу погодувати, доля би ти добра!...

Гарбузиха.

Ану подиви ся и менї на руку. що менї стоїт? —

(Подає руку.)

Андрій.

Гай — гай, молодице ма пишна та намальована!... Не час би тобі ще удовицев каратись на світї, та мусиш!... Бо у тебе є ще дві доньцї и то ще не віддані!... А доки їх не віддаш. то и твоя доля загороджена, тривок би ти добрий!...

Гарбузиха (нишьком).

Отсес то раз знає!...

(Голосно.)

А не стоїт там, чи они борзо віддадут ся? —

Андрій.

Та як не борзо, коли ще сего місяця падут аж троє весіль у хату!... Так! — ще сего місяця, пробуток би ти любий!... Коби лиш ти перепони не робила!....

Гарбузиха.

Я?! — Ох мені лишенько!... хіба-ж я своїм дітем воріг чи що?! — Дівчата уже до людий!... Але не стоїт там, кому ті весіля, тай с ким? —

Андрій.

Та як не стоіт, молодице ма годна та пишна!.. Обом твоїм донькам стоя войскові люде, та й то ще не прості собі ади!... Оден з близка, а другий з далеку, ніби з гір!... Того близкого[1]) ти знаєш, та й твоя донька 'го знає, бо він був уже у твої хаті, а той далекий паде з ним разом з дороги у твій дім, Бог би тя скитив!... Коли се не так, то аби —

Гарбузиха.

Се вже Штефан! — запевне що Штефан! — може ще и товаришя з собов приведе! Але кому стоїт то трете весїлє? —

Андрій.

А кому-ж, як не тобі, пробуток би ти милий?! — Таже діськи тобі! — Та й то ще стоїт дуже богатий удовец, таки близкий, та й то ще не простий, але саманає що якась старшина чи що!...

Гарбузиха.

Таже бо він гадає на мою доньку?! —

Андрій.

Аби тобі здорова була!... Але він твою доньку так озме, як я, бо він твій, а ти єго, аби ти лиш хотїла! — Та й то тобі ще на розум кажу, молодице, що зза годї таки лагодь ся, бо всї троє старіст ще до обідок падут на твоє подвірє! — От лиш що їх не видиш! —

---

[1]) В автогр. перечеркнено: старшого.

Гарбузиха.

Ох менї лишенько!... а у мене ще и не позамітано!... А на менї нї сорочки білої та нї ручника!... Щістє маю, що хоть хлїб сночи росчинила!.. А смутчі кури однако менї шкоду робя!... Зарубаю вісїм на юшку а шість на печеню!... Солоха менї поможе!...

(Кличе кури).

Тю тю! — тю тю тю ту! тю тю!

(Йде поза хату.)

Трета бесїда.

Андрій сам.

Андрій.

Ха ха ха ха ха!... у тої Солохи не більше фіґлїв та химерів у голові, як у старої попової кобили — то я вже не я, але куряча лабка, с тих, що жиди на сабаш ріжут!... Але за тото покутувати ме на тім світї за усї ті курячі голови, що сегодне через ню та через мене поляжут від Гарбузишиного чепеля!.. А тим знов чернівским паничам, що комедию показуют та Солоху усїх фіґлїв понаучували, дай Боже грошиків чимало, аби мали чим усї довги повиплачувати та залоги повикупати!... Бо и отся моя честна повісмєна борода и сей мій білий волос, сї мої старецкі торби: се усе їх застави за Солошині добродїйства!... Але-ж бо там и язичок раз, не усох би їй нїколи!... Як стане тобі словами мастити, то и сам владика готів киржу свою заложити, не то ще!...

(витягає скрипку с під сардака.)

Навіть и на отсу мою скрипчину вергла уже була своє око — але я не дурний!... Бо то лиш раз менї трафилось, таким трьом зазулькам, як Солоха отсе, попастись у клїтку, а більш не утнут!... Ага!.. фіґа!...

(Грає и співає)

Бо я собі стрілец! —
Бо я собі — та й ще мені ся хоче! —
Бо я собі стрілец! —
Бю серни та й куниці —
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
Бо зух си молодец
З своїм кресом! —

А в мене братя, кріс! —
А в мене, бре, та й ще мені ся хоче! —
А в мене, братя, кріс
Як локоть макогона!...
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
Так хожу в чорний ліс
З своїм кресом! —

Та йду я с пізна раз! —
Та йду я раз — та й ще мені ся хоче! —
Та йду я с пізна раз! —
Та йду я, та й думаю...
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
Що ночувати час
З своїм кресом! —

Аж тут я нагадав
Аж тут я, бре, та й ще мені ся хоче! —
Аж тут я нагадав.
Що там під лісом хатка...
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
А в хатці як три пав
З своїм кресом! —

А в хатці як три пав!...
А в хатці, бре, та й ще мені ся хоче! —
А в хатці як три пав
Румяних, круглолицих!..
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
Там буду ночував
З своїм кресом! —

Прихожу-ж я до них! —
Прихожу-ж я та й ще менї ся хоче,
Прихожу-ж я до них:
Та й пук пук пук в віконце...
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
Пустіт до триста лих
З моїм кресом! —

А в'ни всї три як раз!
А в'ни всї три та й ще менї ся хоче! —
А в'ни всї три як раз
Устали, засвітили...
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
А просимо-ж до нас
З своїм кресом! —

Я-ж думав, що дадут!...
Я-ж думав, брє, та й ще менї ся хоче! —
Я-ж думав, що дадут
Стрілецкую вечерю!...
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
А в'ни мнов та у кут
З моїм кресом! —

Та вже тогди всї три!...
Та вже тогди — та вже ми ся не хоче! —
Та вже тогди всї три
Як станут кочергами!...
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
Не було жерту, брє,
З моїм кресом! —

Потерли — в сто їх душ! —
Потерли в сто — та вже ми ся не хоче! —
Потерли — в сто їх душ! —
И лож — и крешелинє!...
Свист як у лист! як у гаю — гаю — гаю!...
Вже більше а нї руш
З моїм кресом! —

Коли се не правду я кажу — то я вже не я, але відемска кочерга, та, що нев на стрижену гору їдут! — Але що с того — коли...

(Дивит ся в бік.)

А там що знов за проява везет ся?!.. Ага! матбути Срулева Рухля, що менї Солоха за ню казала!... Дївчина раз!!! — Але треба менї скрипку ховати та до свого ремісла братись, бо я вже теперь не я, але циганске решето! — на таке мене то смутче кохане перевело!... Але най хоть тим потїшусь, що я се нї перший та нї послїдний дурень!...

(Сїдає на гостинец, бере с торби жменю фасуль и зачинає розсувати по знахарски.)

Четверта бесїда.

Рухля. Той, що був.

Рухля,

(звязану курку и дві або три решї у руцї.)

Wus sugt der Srul eppes? — Zwanzech Ranesch? — Far wus zwanzech? — far wus nischt fünfzech? — ga? — Ech woll, es soll такі saan fünfzech! Und far wus такі nischt hündert?! — ga? — far wus такі nischt hündert? — Дарадуде ist a Schmok und Srul auchet! be mei Nemunes! — Srul —

(Уздрівше Андрія.)

Ej wej! — А ти що? — Маєш фасулї на продаж? — По чому? — Богато маєш? — Теперь фасулї у містї дуже страх собі дешеве!... Ну? — Чиму не кажеш? —

Андрій.

А ти хіба слїпа, що я тут ворожу?...

Рухля.

Wei mir! — Ану поворожи и менї трохи?...

Андрій.

А що ми даш? —

Рухля.

А що тобі дати? — ну? — На тобі одно від редьке! —

Андрій.

Ага!... а курку не ласка? —

Рухля.

Куркє? — Herste!... Я тобі буду дати фостик від куркє? — Ну? —

Андрій.

Ага! — не трафило ся!...

Рухля.

Ну — то поворожи менї таки так! без фостик! прошу тобі! — За тото можеш у мене ночувати цїле ніч? — Ну? —

Андрій.

Та що вже буду с тобов робити?... Покажи сюда руку!...

(Рухля подає ему руку.)

Гай — гай!...

Рухля.

А шьо там? — шьо там таке? — га? — Чому уже не кажеш? — ну? —

Андрій.

Твій чоловік називаєт ся Сруль!...

Рухля.

Herste?! — Er weiß alding! — Та шьо таке, шьо оно єму називаєт ся Сруль? — шьо таке? — Ну? —

Андрій.

Ага! — Але сегодне єго вихрестя на нашу віру!...

Рухля.

Gewalt! А то за шьо аби мали єму єго хрестити на ваше вірі? — га? За щьо аби мали єму хрестити? — ну? —

Андрій.

Або за тих двацїть баночок, що взяв сегодне у двірника, аби утопити за него одну бідну дївчину — сироту!...

Рухля.

Gott Gerechter! — А ти відки се знаєш, га? — ти відки се знаєш? —

Андрій.

Говори!... Або-ж я тут на твої долони не вижу? — Та ще и тобі таких надают, що не понесеш, лиш не зроби так, аби двірник оженив ся с тої дївчини мамов, що твій Сруль хоче за него висватати!...

Рухля.

Wej mir! Wej mir! wej mir!... Füfzech Ranesch!... А від моє Сруль стоїт богато єму від бучки? — га? —

Андрій.

Та єму фрашки!... сто лиш або двасто! — Але тобі за тото стоїт тілько, що отту редьку хіба вже на окопищу гризти меш!...

Рухля.

Wej mir! wej mir! wej mir! — Шьо ти кажеш?!!!....

Андрій.

Коли не правду — то аби в млинї душі не було а отся моя сорочка аби від разу полотном стала.

Рухля.

Ech bin tojt! ech bin bagruben! ech bin kapures! — Wej! wej! wej!... Srul! — herste?! — Srul! — A Schlag fall dach treffen mit dein двірник ünd mit allding!... Srul!!! —

(Пріч у той бік, відки прийшла.)

Пята бесїда.

Андрій сам.

Андрій.

Ха ха ха ха ха!... Дївчина раз!!! — А ся як и Сруля, и Дарадуду, и навіть самого чорта на своє не переробит — то я вже не я — але порожний пиріг, с тих, що паламарям на комашни дают!... То-ж Дарадуда уже наш! — однако як наш! Гарбузиха Дарадудина! Марія Штефанова! а Олена... коли не моя — то нехай мене у греччаний книш заліпя та загубленому старцеви за простибіг дадут! Але що се мене сегодне с тов Оленов таке натарапало, рад би я знати? — Що! — И я се наговорив!... А що-ж инше, як не тото смутче кохане, що навіть и самого чорта так було раз прикопадило, що дав собі хвостик утяти!... Але я не дурний давати собі хвостик утинати, коли у мене є ще фіґлї у голові а у Солохи черновецких паничів залоги, богдай здорови були! — Але там...

(Дивит ся по гостинци.)

що знов за зїлячко Бог провадит?... А вадь що ворожити?!... Илія-Пантелія!... Курика святого!... та дурнїв много!...

(Розсуває фасулями.)

Шеста бесїда.

Одна сїлска дївчина. Той, що був.

Дївчина.

Добрийдень вам!...

Андрій.

Та здорова була за добре слово, павочко ма пишна та намальована!... Чи лиш не до Гарбузихи, доля би ти добра?

Дївчина.

Та чорт... Але Рухля казала, що право Гарбузишиної хати сидит оден ворожбит, що він все а все знає!... Чи се лиш не ви? —

Андрій.

Таже а хто-ж, як не ми, рибочко ма срібна та файна та делїкатна?! Та що тобі треба знати?

Дївчина.

Та я лиш хотїла знати, чи мій Илько прийде з війська домів чи може...

Андрій.

А ну-ко сюди руку...

(Дївчина подає 'му руку.)

Гай — гай!... А єго-ж давно відобрали? —

Дївчина.

Та ще передтогід, у говінє велике! — Але другі, то з ним разом брані, ще тої осени повиходили, а за него и чутки нема! — Одні кажут, що єго не пускают, другі кажут, що помер, а треті кажут, що він наймив ся у Чернівцех у одної дуже великої панї підлоги шурувати чи що...

Андрій.

Та й шурує и теперь, доля би ти добра! — шурує и теперь!...

(Нишьком.)

Се вже запевне той Илько Рахманюк, що наймив ся у старої одної кукони и с правди до шурованя, але не до підлїг... цур єму!...

(Голосно.)

Як нема мої мами на світї — так ти єго вже не побачиш більше, зазулько ма пишна та намальована!... Бо хто вже раз наймет ся у тих Чернівцех до шурованя — того вже не кортит на селї сапов тягнути та ціпом обертати!...

Дївчина.

Так се менї и наш дячок с псалтирі ворожив! Овва! — най не вертаєсь!... у мене є дячок!... А не стоїт там, чи він мене любит? —

Андрій.

Хто?! — дячок?! Таже аж гине за тобов! — Але мама — видит ся — щось не похочує...

Дївчина.

Мама?! — а я мамов нїби питаю, чи що?! — Ох менї лишенько!.. Добре що він мене любит — а мама за око горівки та за паланицю пристане хотьби и за старця загубленого, не то ще за такого дячка! —

(Співає.)

Гой у школї — моя-ж ти ненько!
Гой у школї, мамо, дяченько!
Гой то, нене, молодий, молодий!...
Гой то кращий від людий! від людий!...

Гой то, ненько, вміє читати!
А писати — як малювати!...
А як, мамко, псáлтирю отворив —
То менї ся сухий дуб аж росцвив !...

А хоть мене ріжте — рубайте —
Таки-ж мене за дячка дайте!...
Бо у дячка ручки біленькі,
Що недїлї пляцки тоненькі!...

Та хоть мене вбийте — задуште —
А з дяченьком таки-ж подружте!
Бо у дячка біле личко — чорний вус —
Що години поцїлюю — обіймусь!...

А ти, дяче, лус бес — пропав бес!
Що до мого серця приставєс! —
Що до мої душечки так прилип —
Що нї Андрій — нї Семен — нї Пилип!

Сповіж мені, ненько — матусю —
Чого-ж бо я тілько журу ся?...
Гой ду-ду-ду! ду-ду-ду! ду-ду-ду!...
Перевів мя дяченько на біду!...

(Пріч.)

Сема бесїда.

Андрій сам.

Андрій (зриваєсь на ноги)

Дївчина раз!!! — коли не дївчина — то я вже не я, але старе мотовило, тото, що баби на нїм підколїнницї снуют!... Ха ха ха ха ха!... А з великої журби такої собі втяла, що мене аж підносило скокнути та ю на цїлий рот поцїлювати, аби аж[1]) залунало!... Та ба! — А моя-ж честна отся борода що би казала, як би прибіг смутчий дячок, та ю у свої руки ймив?... и не стямила би ся, коли би ю вітер по селу розвіяв, як се нашего панотця раз, коли з жидом бив ся, та обі бороді не могли люде половити городами!... Але се були хоть дїськи собі бо́роди, що баба Варвара ще и до нинї з них волоки собі носит! — а се що? — клоча! — пусте клоча! — а клочані волоки лиш бойки собі нося. а не ми, славні буковинцї, де цапів є доволї! —

(Дивит ся по гостинци.)

А там що знов за старий гуцулиско телепаєсь, та ще до того и плачучи? — А вадь — що ходив до Чернівцїв на термін, де 'го адвокати так гарно обчистили, що теперь... Але будем зараз чути!...

Осма бесїда.

Старий гуцул. Той, що був.

Гуцул.

А з рештов — чорт 'го бери!...

---

[1]) В автоґр. перечеркнено: на цїле село.

Андрій.

А то кого, діду? —

Гуцул.

Таже мого хлопчішшя — ади!... Семена!... у дітьче би си записав!... Синку мій!... Семенку мій!...

Андрій.

Та що з ним? — може помер? —

Гуцул.

Та коби помер!... Але дітьчі німці учера задушили!... Синку мій!...

Андрій.

Задушили? — Як то? —

Гуцул.

Таже повісили!... ци єк тобі шше маю казати!...

Андрій.

А то за що?! —

Гуцул.

Та коби було за́ що!... А то за пусто за дурно, чоловіче добрий!... За одно вухо!...

Андрій.

Пек єму! — Та за одно ухо аби чоловіка зараз повісити?! —

Гуцул.

А шо-ж?...

Андрій.

Гм! — То твій син відтяв матбути другому ухо? —

Гуцул.

А шо-ж?...

Андрій.

Та лиш саме ухо? —

Гуцул.

Та шше и букату голови!...

Андрій.

Велику? —

Гуцул.

Та коби хоть велику, то вже би и желю не було! — А то лиш и до носа не досягало!...

Андрій.

А той ще жиє? —

Гуцул.

Та ци ти лиш — хльо — мене на кеп не маєш?! —

Андрій.

Та мене ще — Богу дяковати — голова не свербит! — Але скажи менї, чоловіче: твій син легко спочив? —

Гуцул.

Чорт мав 'му коли спочивати! — Я не спостиг и люльку собі закурити — а він уже.... Але менї ніколи! — Будь здоров! —

(Пріч.)

Девята бесїда.

Андрій сам.

Андрій.

Хлопец раз!!! — А ті нїмцї знов другі, що за одно нїчо', за одно ухо та й кавалок голови зараз душя! — Але треба менї йти зараз оттам[1]) у корч та змітувати з себе Солошинї прибори, бо у ворожки — як то кажут — хлїба трошки, а мій живіт став коркотїти та воркотїти як старий дяк або пяний калугорь, а сего добродїя годї утихомирити нї фіґлями та нї коханєм, бо він своє право знає, а курячим фостиком, що менї хотїла Рухля за ворожку дати, також годї єго углагоїти. — Гм!

---

[1]) Се слово в автоґр. дописано над рядком.

— Пішов би я до Солохи... але ся би мене зараз заставила до шурованя, а голодному чорт хочет ся шурувати!... Але я знаю, що я зробю! — Я чув, що є в світі такі письменні люде, що нічого не діют, як[1]) лиш якісь вірші пишут, а ті, як добре зголоднїют, так зараз давай співати! — А може се справди на голод помогає? — Ану, спробую, що то менї зашкодит? — Але аби и вовк ситий и коза не голодна — то заспіваю таки наші Гарбузисї, може би вийшла та хоть що небудь поснїдати дала, бо купити чорт має за́ що! —

(Грає и співає:)

Загадала стара баба молодойов бути —
Затикала за головку зеленої рути:

О, руто-ж ти моя, руто, руто зелененька:
Я гадала, що я стара, а я молоденька!...

О, руто-ж ти моя, руто, руто розмаїта:
Сватає мя старий дїтько, коби не калїка!

Та не тому він калїка, що прищиб си роги...
А то й фостик укрутили в якоїс небоги!...

Не диви ся, моя бабко, що фіст укручений —
Але вари пирожечки — прийду на вечерю!

Щезай. дїтьку-калїцуне, та лїзь у болото!
А я собі хлопця найду, ще кращий від злота!...

А на наші полонинцї зродили суницї...
Втїкав дїтько та й від баби, та ще й з вечерницї!

Втїкав дїтько та від баби від плаю до плаю —
А в'на за ним з макогоном: чикай же-ж. гільтяю!...

Бій ся Бога, стара бабо, не вигони душу!...
А як прийде косовиця — косити ти мушу!...

---

[1]) Слова: нічого не діют, як — дописані над рядком.

Та знає-ж тя дітьча мама, чи меш ми косити —
А я тобі що притулю — а ти меш носити!...

(Пріч по за лївий корч.)

Десята бесїда.

Олена. При кінци Андрій.

Олена.

Коли-ж оттой бісноватий гуцул и с правди не знахарь який або не чарівник — то я вже не я — але Рухлина панчоха, тота, що ю ще до слюбу на пометках уберала!... Рухля пере Сруля мачівков та таскає о перед себе до двірника, дїтько знає за що та й на що; мама вирізала усї кури що й до ноги, а сама строїт ся та приберает ся неначе до слюбу або на храм; Марія аж засапалась коло тїста та коло книшів; Солоха пече каплуни та лїпит пироги, а сама аж розперізуєсь від реготів, дїтько знає чого; а я... хожу та охаю як дутка або як циганский міх, що аж сором таке казати, а то все через того смутчого гуцулского вітрогона, що єго дїтьча мама сюда завіяла, курем на смерть, а менї... ох менї лишенько!... се вже и справди, так, як би я єго отсе полюбила чи що!... Але так менї треба!... бо менї не було з Марії та з других дївчат сміятись, що они закохались, але треба було свого носа пазити та й знати — що осуда не ловит ся дуба але сало-губа! — Таке-ж и моє теперь!... Ох менї лишенько!... Але най собі хоть с тої нужди заспіваю...

(Співає.)

В долину — в долину... а в гай по калину!...
Блудила дївчина сїм день та й годину!...

Чом, дївчино, ходиш — чом, дївчино, блудиш? —
А вадь ти, дївчино, ледїника любиш?...

Я бих не любила — я бих не блудила!...[1])
Ще й з рожі тай з рути віночки не вила!...

---

[1]) В автоґр. переч.: ходила.

Бо ледінь як рицарь — рицарского стану!...
Кінь та ясна зброя — все-ж єго кохане!...

На коня не сяду — конем не поїду!...
Ледїника-ж любю — та й за него піду!...

Андрій
(впбігає зза корча.)

Олено!!!...

Олена.

Андрію!!!...

(Обійми. Заслона.)

ТРЕТЕ ДІЛО

ПОДРЯ.

Та, що була. Пора: у обіди.

Перша бесїда.

Гарбузиха. Марія и Солоха в хатї.

Гарбузиха

(виходит утомлена с хати и утерає с чола піт).

Ох менї лишенько — як же я утомилась!... Але за тото-ж и книші, як пампушки!... И сам цїсарь би їх їв не то ще!... Дївко!

Марія.

Чую! —

Гарбузиха.

А давала перцу до юшки? —

Марія.

Давала, давала! —

Гарбузиха.

Бо менї ще покійниця єго жінка казала, шо він перчену юшку с курятинки дуже любит!... Солошко-рибко! —

Солоха.

Кажіт! —

Гарбузиха.

А каплуни зарумянились?

Солоха.

Як яблучка!...

Гарбузиха.

Аби не так, як оногди у старої дячихи на хрестинах, що аж... Але про віщо єго ще не має? — Ох менї лишенько!... Таже сонечко вже давно у обіди — а циганин менї предсє[1]) на розум казав, що він у малї обідки. — Але озде він сам...

Друга бесїда.

Андрій, перебраний знов за цигана. Та, що була.

Андрій.

Та як май собі днуєш, молодичко ма пишна та намальована? — Але менї моя ворожка уповіла, що ти трохи затурбована — отже-ж гадаю я собі — треба піти відознати та порадити, бо упала — бачиш — перепона на самім — ади порозї, та як мене не послухаєш — доля би ти добра — то таки абе-с знала — що нїчо' с того не буде! —

Гарбузиха.

Ох менї лишенько! — кажи — бій ся Бога!!! — То аби-ж мої годовані каплуники, моя перчена юшечка, мої маслові книшики...

Андрій.

Фрашки! Але твоя слава! твоя золота слава! — А тут лиш одно дїло тебе поратує! —

Гарбузиха.

Вайльо — вайльо - вайльо!... Таже бо вже кажи раз, бій ся Господа Бога! — Що маю робити?! Може би до панотця —

---

[1]) Се слово дописано в автоґр. над рядком.

Андрій.

И сам владика тобі не поможе! — Але буде минати зараз гостинцем оден урльопник — гуцул, и то з скрипков або з басом. бо так менї моя ворожка казала. — Той тото аж знає!... и воду тобі навіть зґлєджіт — не то ще!... А той як тобі вже не порадит, то шли ззагодї за панотцем та за дяком. аби йшли твої каплуни за померші душі опровадити!...

Гарбузиха.

А він же-ж схоче мене послухати?...

Андрій.

Хто?! — панотец на печені каплуни?! — Таже и сам владика —

Гарбузиха,

Та чорт тобі с твоїм... Я кажу за того гуцула —

Андрій.

Та лиш 'го файно — ади — проси, а що у тебе заправит — дай, та 'го слухай як Бога самого — тогди не бій ся! — Але я мушу йти, бо єму пора далї приходити, так менї моя ворожка казала...

(Пріч.)

Трета бесїда.

Гарбузиха сама.

Гарбузиха.

Ох вайльо — вайльо — вайльо — вайльо — вайльо!... Та коби хоть прийшов!... коби хоть прийшов, той знахарский гуцул — то що би я єму не дала? — И себе саму, як би лиш хотїв, бо я и справди чула, що ті гуцули такі знахарі, що навіть и місяця тобі з неба здоймут, не то ще, а з жінки можут тобі зробити и свиню, и пугу, и жабу и посмітюху и лопату навіть, а я аби єго не мала по-

слухати?... Та коби лиш прийшов! коби лиш прийшов! бо я свої каплуники не на те годувала, аби мали ся ними нарешті піп з дяком та старці загублені давити, та мою юшечку с перцем та горівочку з медом та з крамскими звоздичками хлиськати!... Ох каплуники ви мої годовані!... книшики ви мої пухкі!... пиріжки мої у сметанці!... Але він прийде! бо мій ворожбит не бреше! — А коли він мені перше так усе угадав — то чого би він мав мені теперь бріхні торанити, та ще и умисне лиш того приходити? — Але він не брехав!... Бо там и справди иде якийсь гуцуляк, та ще до того и з скрипков, діськи так, як се мені ворожбит казав!... Поможи, ох ти отче святий Николаю!..

Четверта бесїда.

Андрій. Та, що була.

Андрій,

(перебраний гарно по гуцулски, минає гостинцем, граючи и приспівуючи.)

Приснив ми ся такий сон —
Що курилось из вікон. —
А я иду — зазераю —
Аж чорт бабу обіймає!...

Гарбузиха (нишьком).

Цур 'му!...

Андрій (співає).

Иду-ж я раз на причет —
Аж у корчи щось пищит. —
А я туда лупу — цупу —
Аж там баба дітька лупит!
И — гу!!!...

Гарбузиха (нишьком).

Добре мала! —

Андрій (співає).

А на Петра в Чернівцех
Продав дітько фіру лих. —
А три бабі єго фричут:
Купи, дітьку могоричу! —
И — гу!!!...

(До Гарбузихи).

Здорова, молодице!!! —

Гарбузиха (нишьком).

Розумний! —

(На голос.)

Та чому не повертаєте, ледіню? — от хоть люльку закурити —

Андрій.

Де вже менї є коли повертати...

(Хоче проходити)

Гарбузиха (не пускає).

Та бо стійте, бійте ся Бога!!! А то що вам так квапно—

Андрій.

Що квапно? Женитись нагріло! А то женїнє — знаєте, як кого з нас гуцулів нападе, то гірш, — вибачте...

Гарбузиха (не пускає).

Таже бо стійте, бійте ся Бога!!! А коли вже вам так досадно — то и в мене є дві дівцї —

Андрій.

Марія та й Олена! я знаю! — Але Марію мусите дати за Штефана Куманюка —

Гарбузиха (нишьком).

Отсес то раз знає! —

(На дослух.)

Мушу? — хто каже, що я мушу? —

Андрій.

Я! я! гуцулский знахарь! Бо як Марію за него не дасте — то я и Олену не озму! — а як я Олену не озму, то вас Дарадуда не озме! — а як вас Дарадуда не озме — то вашими каплунами буде піп з дяком давитись, а вашу гріту горівочку з медом Солоха с чернівскими паничами хлискати! — Але бувайте здорови! бо менї ніколи...

(Хоче йти.)

Гарбузиха (не пускає).

Таже бо стійте — Бог би вас побив!!! — А ви-ж би справди могли те все так зробити —

Андрій.

Коли не можу — то я вже не я — але старої попаді кацавейка! — Але менї ніколи...

(Хоче йти.)

Гарбузиха (не пускає).

Таже бо стій — тріс бес, пропав бес с тим твоїм напрасним женїнєм!!!!! — А коли тебе так вже приперло — [1]) то бери — про мене — и мою Олену, а твій товариш Марію, лиш зроби так —

Андрій.

Коли не зробю — то я вже не я, але чернівскої перекупки язик! — Идїт же-ж теперь у хату, та лагодьте ручники, бо там, вижу, вже и старости с паном молодим идут! —

(Гарбузиха пріч.)

Ха ха ха ха ха!... А гарні собі старости вибрав, нї що й казати! — як раз по против себе!... А як ще мене за скрипника наймут, то буде єму таке старощеня нївроку, якого ще на наші Буковинї

---

[1]) В автогр. над рядком дописано рукою автора олівцем: натарапало.

ні чувати та ні видати було! — Нехай же-ж їм уже теперь, передом, на заручини заграю...

(Грає и співає).

О, піду-ж бо я то в гору то в долину,
Та найду-ж бо я то рожу то калину:
Чи рожу рвати, чи калину ломати? —
Чи ся женити, чи парубком гуляти? —
Оженив бих ся — заболит головочка!...
Не женив бих ся — затужит дівчиночка!...
Мудрому бути, с кременя огню дути...
Ще мудріщому, за дівчину забути!...

О, піду-ж бо я берегом над водою,
Та натну-ж бо я прутячка шабелькою!...
Натну прутячка, гаточку загатити,
Та щоби добре до дівчини ходити!...
Я до гаточки — гаточка розгачена ...[1])
Я до дівчини — дівчина заручена!...
Мудрому бути, с кременя огню дути...
Ще мудрішому, за дівчину забути!...

О, піду-ж бо я під могилу орати,
Забуду чий я за дівчину думати! —
Та як бо прийшла д' мому серденьку туга..
Випрягай, хлопче, сірі волики с плуга!...
О, чи подоба, чи подібнії річи:
Щоб с під могили аж до дівчини бічи?!...
Мудрому бути, с кременя огню дути!...
Ще мудріщому — за дівчину забути!...

Але теперь треба и мені бічи, хоть не під могилу, а просто до Солохи перебратись. Бо там идут наші старости! — И — гу!!!...

(Йріч.)

---

[1]) В автоґр. похибка: розгачене.

Пята бесїда.

Дарадуда. Сруль. Рухля.

Дарадуда.

Та се по просту сказавше — аби я с правди таки мусїв Гарбузиху брати? —

Сруль.

А я вам хіба на розум не кажю? — я вам хіба на розум не кажю? — Або від[1]) Гарбузихє яке — або від кремінал у Черніфцї!...

Рухля.

Або хіба від Гарбузихє яке вам догане, чи що? — га? — Чи може оно єму собі не від ґаздинє нїрокє? — А як ще дістане усе тото поле, що ви від оно силов позаберало — то перше лїпше парубок буде від оно брати! Перше лїпше парубок! —

Сруль.

А як ще будете мусїли єму заплатити від оно усї ужитки за десїт рік, та ще с процентом: то радо би я знати, кількє вам від ваше цїле маєток буде лишитись? — Herſte! — И на лїтерке горіфке не буде, як будете сидїти у кремінал — нїрокє!...

Рухля.

А пан писарь менї, нїрокє, казало, що комісіє сегодне-завтра буде приходити, аби вас від двірник уже скидати! — кік кік! — А онде єму вже діправди таке щось ходит, як від комісарь — нїрокє...

Шеста бесїда.

Андрій перебраний за гайдука. — Ті, що були.

Андрій.

Her ſi, Jud! — wo wohn ſi hir Richter Дарадуда? —

---

[1]) В автогр. се слово дописано олївцем.

Дарадуда.

Се я, пресвітлий пан комісар —

Андрій.

Sist miche si verfuchter! — Кремінал!!! —

(Показує 'му папірь)

Hab si Vorladunok nak Tschernowitz! — Gleich! Af di Гарбузиха! — Rabunk! —

Сруль (нишьком).

Просіт єму! просіт!

Дарадуда.

Змилуйтесь, пресвітла Божя комісія —

Андрій.

Nix da! — Hund safrische! Або vergleich sik mit die Гарбузиха, або spazir mit mich! —

(Рухля нишьком).

Кажіт єму, що ви з від Гарбузихє сегодне женитесь! — Кажіт! — Кажіт борше! — ну? —

Дарадуда.

Таже я, пане, сегодне — з Гарбузихов — же-женю ся!...

Андрій.

Ach! — das is gut! — das is brafe Richter!

(Ховає папірь.)

Das kei Vorladunok! — das melden af Präsident! — brafe Richter das! — 's gut! —

(Пріч)

Сема бесїда.

Злишні.

Дарадуда.

А се-ж по просту сказавше — не напасть мене на гладкі дорозї найшла?!... Се прийдет ся ще с правди —

Рухля.

Що прийдет ся?! — що таке тут прийдет ся? — Ви мусите брати єму від Гарбузихє — та й ну? — Або хіба ви не чули, що оно пішло єму вже мильдувати до саме від пан президент? — Ну? —

Дарадуда.

Годино моя — годино!... То-ж иди хіба, Срулю, в хату, та кажи, що я отсе с тобов у старости прийшов...

Сруль.

Gewalt!!! — Herſte?! — А як буде менї від Гарбузишине кочерге шпацорувати по плечі — то ви менї може відтулите? — Herſte, wuß der meſchigene Goj rochket?!... Хіба ви від Гарбузишине кочерге уже не знаєте!...

Дарадуда.

А тут як на збитки — душі на гостинци не видко!... Ба там — вижу — идут два сторонскі[1]) парубки, а оден до того ще и з скрипков: спробую їх попросити. — О, годино-ж ти моя — годино!...

Осма бесїда.

Андрій и Штефан, гарно убрані. Ті, що були.

Андрій.

Хлопцї раз!!! — А чи не старости у добрий час?! —

---

[1]) В автоґр. се слово дописане над рядком.

Рухля.

Та що єму від таке старости, коли пан молоде боїт ся єму саме ходити в хаті, а пані[1]) молода не хоче єму саме вилазити на дворі?...

Андрій.

Дівчина раз!!! — Ану, що на мій позев зараз вийде, та й то ще не одна, але аж три на раз! —

Сруль.

Gewalt! — А то нащо єму аж три, коли наше пан від молоде хоче єму лиш одно ніроке, тоте від старе? —

Андрій.

Але я бо хочу молоду! а мій товариш также! — А стара пані-молода як буде старому пану-молодому, то буде — по просту сказавше — кожді свашці по ковбасці! —

Рухля.

A zückeriger Zing! ba mei Nemunes! — Drei Chasene auf amul — wird saan a wojl заробек!... Ану кличте бо вже раз тото старе від панне-молоде, бо нам, видите, дуже єму ніколи! — Ну? ·

Андрій

(грає и співає. — Парубки и дівчата сходят ся поволи з усїх боків).

Ходит, блудит вояк по дорозї,
Приблудив ся к' удові небозї. —

Ти, удово-голубко-небого,
Переночуй мене молодого!

Мій ти коник стайнї не застоїт,
Моя зброя клинцї не поломит!...

Рада бих тя на наніч приймити,
Та не знаю, коли тя будити!...

---

[1]) В автоґр. було первісно: паня.

О, удово-голубко-серденько:
Так раненько — аби не видненько!...

Так раненько, щоб кури не піли,
Щоб лебеді з моря не злетіли!...

Щоб гусари на гуслех не грали,
Щоб жовняри до муштру не стали!...

А як стало сонечко сходити,
Стала мила милого будити:

О, встань, милий, о, встань закохане:
Бо вже прийшли гості на сніданє!...

О є-ж в тебе двори на помості:
Проси, лади у світлицу гості!...

Девята бесіда.

Гарбузиха. Марія. Олена. Ті, що були.

Гарбузиха (пишно).

Коли добрі — то просимо у хату! а коли лихі — то прошу з Богом минати!

Андрій.

Дівчина раз!!! —

Сруль.

Чуєте, пані Гарбузихе! — чуєте! — А ваше від кочерги дома? —

Рухля (до Сруля).

Schwaag, di Goj! — Zi wollste — sei soll der die beiden Pejes ubmeken mit de корінєс gur? —

(До Дарадуди).

Та же бо сватайте єму вже раз, пане двірниче! — Ну? —

Андрій.

Дївчина раз!!! —

Дарадуда (кашляє).

Таже се — така річ — по просту сказавше — що я — що ми — що наші —

(До других.)

Таже бо говоріт, коли-сте старости! — бо я — бо ми — бо наше — по просту сказавше —

Андрій.

Хлопец раз!!! по просту сказавше — а річ така: сей честний господарь Грицко Дарадуда сватає сю вельми[1]) честну молодицу, Малану Гарбузиху; отсей честний ледїнь, Штефан Куманюк, старшу єї доньку Марію; а я знов, Андрій Перевертало, молодшу єї доньку Олену. — Теперь же — по просту сказавше — пристаєте? —

Гарбузиха.

Ох менї —

Андрій.

А хочите конечне, аби вашими годованими каплунами піп с дяком —

Гарбузиха.

Ох менї лишенько!... Таже я на все пристаю! — Але мої доньки —

Андрій.

Можна запитати. — Маріє! — підеш за Штефана? —

(Марія соромісєь. — Він тягне Штефана и ю силов о перед Гарбузихи и силує уклякати. До Олени.)

А ти, Олено, підеш за мене? —

Олена.

Та се я лиш на жерт.. а він...

---

[1]) В автогр. се слово дописано над рядком.

Андрій.

А йду зараз вішатись?! —

Олена.

Та цур тобі! — Який за розумний — то се єму анї раз не трудно! — А кому вітак біда? — менї! — Бо сам казав, що як скоро тілько повісит ся, так зараз біжит мене мильдувати до канціляриї, а я ще з роду не була на праві —

Андрій.

Дївчина раз!!! — То-ж ходїм...

(Тягне Олену з собов и обоє уклякают о перед Гарбузихи.)

Благословіт же-ж теперь, панї-матко! — але борше! бо я зголоднїв! — Ну! —

Гарбузиха.

Таже най вас уже Господь Бог благословит, діточки любі, як я вас отсе...

(Ніби плаче.)

Доста, панї-матко! доста! — А теперь же вас двійко...

(Тягне Дарадуду до Гарбузихи.)

Хто вас благословити ме? — Може би —

Дарадуда.

Та же я по просту сказавше — від разу бих баночку дав, лиш коби хто —

Сруль.

Я, панї двірниче! я! — я буду благословити за баночку —

Андрій.

Хлопец раз!!! — Але теперь нема коли, бо онде парубки та дївчата аж цїпкают погуляти! —

(Строїт скрипку.)

Ану, хлопці!!! — ану, дївчата!!! —

(Усї лагодят ся до танцю.)

Абе-сте памятали, коли було сватаня на гостинци! — Бочку пива, жиде!!! —

(Сруль з Рухлев пріч. — Танец.)

Приспіви до танця.

О-го-го! — У-га-га! —
Зійшла, хлопці, радуга!
Зійшла, хлопці, веселиця:
Гарбузиха молодиця! —

І-гу-гу! — до Черновец
Привіз дітько швабів корец:
По таляру! — хто купує? —
Половицу поборґую!...

О-га-га! — а в Сочаві
Сам іґумен службу правит;
А кукона бє поклони:
Оф — парінте Ларіоне!...

О-га-го! — а в Гоморі
Преотя ся дітьком оре:
Ану чвало! ану дітьку!
Посїємо зараз ріпку!...

І-гу-гу! — а в Сереті
Сидит баба в очереті,
Та ще й дітька обіскає..
Сиди-ж тихо, ти гільтаю!...

---

[1]) В автоґр. переч.: и.

О-га-га! — в Кімпулундзї
Удушив ся волох в бундзї...
А волошка як зазуля —
Хтїла плакать — тай забула!

Море — бре!... А в Віжници
Чесав дїтько метелицї!...
Не міг бабі угодити...
Борше, дїтьку! буду бити!...

Море — бре!... в Садиґурі
Сидїв дїтько на фіґурі,
Та списував жиденята...
Не міг списать, за богато!...

Море — бре!... А у Дорнї
Куконїцки премоторні!...
Як Пакіца, так Мардьола —
Пішли усї в калуґбре!...

І-га-гу! — А с Черновец
Втїкав студент-шестаковец!
Пожаль же ся — моцний Боже —
Даскал с прутом — студент в лози!

І-га-го! — в Сторожинци
Била баба з дїтьком бриндзу
То в гору — то в долину...
Піхай жваво, вражий сину!...

Море — бре!... А що далї? —
Жиди школу будували
З будженої солонини...
Пішли в гору у нас свинї!...

И я гуцул и ти гуцул, оба-сми гуцули —
Бо нас мама породила, що тато не чули! —
Бо нас мама породила на гуцулскі земли,
Змалювала своїх синків під райскими дверьми!

Гуцулскі ви співаночки, де-ж я вас подію?!...
Хіба піду в Чорногору, на швару посію!...
Будут туда вівчарики з вівцями ходити,
Будут мої співаночки в траві находити!...
Будут туда вівчарики білі вівці пасти,
Будут мої співаночки за капелюх класти!...

Та крикнув я, пане брате, с Путилова йдучи:
Передай-ко, чічко-рибко, крашені онучі! —
Передайко, чічко-рибко, ще й з волочічками,
Бо я свої витолочив за молодичками!...

Ходив же я в Довгеполе, та не пив горівки..
Не видів я, пане брате, хорошеї дівки!...
А прийшов я в Путилову, та напив ся пива...
Чи велика, чи маленька: а все чорнобрива!...

Та пугала смутча пуга на попові хаті...
А вадь менї молодому прийшло умерати?!...
А як умер, пане брате, прихожу до раю...
Святий Петро з макогоном: чого тут, бугаю?!

Вийди, душко, протів мене, говори до мене,
Най пізнаю по бесїдї, чи любиш ти мене? —
А як стала говорити, словами мастити —
Аж мусів я с коня злїзти, горівки купити!...
Горівочка-ж оковита по чотири дутцї...
Нікому-ж їй не купую — як лиш свої любцї!...

Била-ж мене моя неня сночи по вечери,
Абих я ся не дивила в очи паничеви. —
Та хоть мене, нене, клини, а хоть мене убий —
А я собі сюда-туда — паничику любий!...

Ходи, душко, до писаря, най ти ся підпишу,
Що я твої чорні очи любити не лишу!...
Пішла-бих я до писаря — та нема 'го дома —
Бо наймив ся в орендарки вязати солому!...

Або-ж мене, любку, люби, або-ж мене лиши,
Або-ж мої чорні очі на папери пиши!...
Писав бих я на папери — паперю не маю —
Пішов бих я купувати — дороги не знаю!...

Мене пани катували, мене пани били,
А мені ся с того лиха кучері повили!...
Повили ся кучерики як на бараночку —
А ще-ж мені молодиці дают доганочку!...
Молодиці доганочку — дївчата догану —
Абих сїм рік не женив ся — не озму погану!...

Як я ходив до дївчини біленькойов днинков —
А в'на-ж мене годувала з бараболь луспинков!...
А як ходив до дївчини темними ночами —
А в'на мене годувала масними книшями!...

Давав любці сороковец — а в'на не хотїла —
А в'на моїм сороківцем лиш забриньокотїла!...
А як прийшов у два роки: що дїєш, небого? —
А в'на-ж мене за шустака цулувала в ноги!...

Учера був понедівнок, сегодне неділя...
Обібрали три волохи волоского кріля!...

Та не сами обібрали, попи помагали —
Треба свині годувати — хавтурів не стало!..

Та не сами обібрали, поміг и владика —
Богдай же-ж 'му за то вросла борода велика!

Та як єго обібрали, ще й казали: біне!
Відберемо у цісаря ностра Буковіна!...

Але-ж бо та Буковина прилипла до Руси —
Не зробя нас ковалями волоскії жуси!...

А хоть зробя ковалями — то будемо кути
Перекуєм всїх волохів віслюкам на пута!...

Та цоркайте, клапоухи — ми вам дамо пашу
А як бучок розівєт ся — ми вас повалашим!...

А як ми вас повалашим — будете волохи!
Котрі-ж будут свиноваті — ми поприщим трохи!

Бо у нас є оден Грицко, а другий Гаврило —
Поприщили небораки вже не одно рило!...

А як в'ни їх дї прищили — в'ни казали „квіку!"
Вчера були кругом свині — сегодне каліки!..

Мельодрама »Сватанє на гостинци« не була ще ніде надрукована. Репродукуємо її з автографу. Чистим гарним почерком писаний автограф зберіг ся в тектуровій обкладинці. Займає він 61 сторін in folio звичайного нелінійованого паперу. В тексті бачимо декуда замітки писані о. Порфірієм Бажанським. Ті замітки ввійшли до окремої оцінки сего твору Федьковича, яка знайшла ся в архіві товариства »Руска Бесіда« в Чернівцях. З оцінки сеї виходить, що »Руска Бесіда« звернула ся до о. Бажанського, щоби уложив музику до пісень вставлених до тексту мельодрами. Пісень тих бачимо 14. Означені вони порядковими числами писаними чужою рукою синім олівцем. До сих пісень додав був автор і мельодиї, що мали служити за основу для композитора. Однак о. Бажанський взагалі скептично віднїс ся і до самої мельодрами і до пісень. »Пѣснї« — пише він, — то вже така велика та довга гурма, що въ жаднôмъ сучаснôмъ драматичнôмъ дѣлѣ не подибуємо. Дальше, слова спѣвôвъ терпять всюды на тôмъ, що они всюда говорять ôть а не до рѣчи належнїй сентенціи. Въ сей комедіи всѣ спѣвы суть власне того рода, що до рѣчи цѣлости идеѣ-дѣла не належать а такъ повинни бути выкинеными. Пощожь? и чи варта по нихъ музыку робити?« »Мелодіи пѣсень аутора, се не до ужитку.« Саму мельодраму критикує о. Бажанський безпощадно. Не подобає ся йому вже сам наголовок мельодрами і радить її назвати: »Капраль ворожбитъ«, або »Капраль сватъ«. Дальше закидає критик авторови »злôсть на попôвъ и владику«, виказує хиби у засновку і будові комедиї, відмічує суперечности, прозаїчність висловів, »перескоки«, лишні особи і цїлі сцени, вкінцї вказує на недостачі у характеристиці осіб та у кольориті і формі штуки.

Одну лиш бачить критик »добру сторону« у автора: »Языкъ простый, природный, хлопскій, непописованій. Способъ думаня и выраженя хлопскій — отъ се заслуга высока аутора, що онъ не давъ собѣ языкъ хлопскій паньскимъ зломити.« Ся рецензия написана р. 1885 и має своє значінє як голос сучасника про твір Федьковича. В примітивній формі бачимо тут деякі вірні замітки. Скептицизм критика що до літературної вартости сеї мельодрами зовсїм оправданий. »Сватанє на гостинци« — се ледви чи не найслабший із драматичних творів Федьковича.

На першій сторонї автографу бачимо приписку автора: »Відступаю на неограничену власність первому драм. лит. товариству въ Чернівцяхъ. Чернівцѣ 31. н. ст. юлія 1884. Федькович.« Ся приписка означує нам коли не докладну дату викінченя мельодрами, то в кождім разї рік, в якім вона написана.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY